
УДК 37+ 082

ББК 94

Z 40

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Druk i oprawa: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: Warszawa, ul. Wyszogrodzka, 16

e-mail: info@conferenc.pl

Cena (zł.): bezpłatnie

Zbiór raportów naukowych.

Z 40 Zbiór raportów naukowych. „Nauka w świecie współczesnym. (29.05.2013 - 31.05.2013) - Łódź: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2013. - 116 str.
ISBN:978-83-63620-01-1 (t.3/1)

Zbiór raportów naukowych. Wykonane na materiałach Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji 29.05.2013 - 31.05.2013 roku. Łódź.
Część 3/1.

УДК 37+ 082

ББК 94

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora zakazany.

Wszelkie prawa do materiałów konferencji należą do ich autorów.

Pisownia oryginalna jest zachowana.

Wszelkie prawa do materiałów w formie elektronicznej opublikowanych w zbiorach należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour».

Obowiązkowa odniesienia do zbioru.

ISBN: 978-83-63620-01-1 (t.3/1)

"Diamond trading tour" ©

**SPIS /СОДЕРЖАНИЕ
СЕКСЈА 13. PEDAGOGIKA.
(ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ)**

ТОМ - 1

1. Білюк О.Г.	5
ДІАГНОСТИКА РІВНІВ СФОРМОВАНОСТІ МОРАЛЬНО-ЦІННІСНИХ СТОСУНКІВ ВИКЛАДАЧІВ І СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ	
2. Пентиліук І. С.	9
ВИХОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	
3. Науменко Р.А.	14
ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ ВНЕШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В РЫНОЧНЫХ УСЛОВИЯХ	
4. Каплінський В.В.	25
ДОЦІЛЬНІСТЬ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ» ПРИ ПІДГОТОВЦІ СПЕЦІАЛІСТА З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ	
5. Марченко Г.В.	30
ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ВЧИТЕЛЯ- ФІЛОЛОГА В ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ВНЗ	
6. Лазарева В.В. (V. Lazareva)	34
EDUCATIONAL CONDITIONS FOR FORMING THE CONFLICTOLOGICAL READINESS OF FUTURE DISTRICT INSPECTORS OF MIA	
7. Кузнецова О.А.	39
ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	
8. Романовська О.О.	42
ПЕДАГОГІЧНА ДІАГНОСТИКА ЯК ОДНА З УМОВ УДОСКОНАЛЕННЯ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КУРАТОРА СТУДЕНТСЬКОЇ ГРУПИ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	
9. Жазыкбаева У.П., Медетова Л.С.	45
ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ В ПРОЦЕССЕ ОБРАЗОВАНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ	
10. Меметов Р. Р.	48
ОСОБЕННОСТИ УПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЕМ ШКОЛЬНОГО ДЕТСКОГО КОЛЛЕКТИВА В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ	
11. Пак И. А.	50
ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ	

12. Рехтега Л. О.	54
ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСКОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗА ПЕДАГОГІЧНОЮ СПАДЩИНОЮ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО	
13. Авраменко К. Б.	58
РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УКРАЇНІ (1985-1991 РР.)	
14. Радул О.С.	63
ДИТЯЧІ ОБ'ЄДНАННЯ У ДАВНІХ СЛОВ'ЯН ЯК ФОРМИ СУСПІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ	
15. Вайло К. М.	66
ДО ПИТАННЯ ПРО РОЗВИТОК ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ (ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ)	
16. Салига Н.М.	70
ВНЕСОК УКРАЇНСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ТОВАРИСТВА „РІДНА ШКОЛА” У РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ	
17. Садыкова А. Е., Советканова Д.М.	73
МЕКТЕПТІҢ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ИНФОРМАТИКА ПӘНІ АРҚЫЛЫ АҚПАРАТТЫ ТҮЛҒА ҚАЛЫПТАСТЫРУ	
18. Сейсенбаева Ж.А.	77
БІЛІМ БЕРУДІҢ ЖАҢА МОДЕЛІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ	
19. Михайлова Т.В.	82
ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ УЧАЩИХСЯ 5-9 КЛАССОВ	
20. Задоя Е.С.	84
ДЕЯКІ ШЛЯХИ РІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ	
21. Голомолзина А.С.	88
УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ СТУДЕНТОВ – БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЕ В ВУЗЕ	
22. Лютин Е.С.	93
ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ СПОСОБОВ РАЗВИТИЯ ВНУТРИВУЗОВСКОЙ КУЛЬТУРЫ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ ПЕРВОГО КУРСА ИНСТИТУТА СОЦИАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ УРГПУ	
23. Адамович І.В.	97
ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ КОМПЛЕКСІВ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ	
24. Науменко Р.А.	106
ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ ПОШУКУ РОЗВИТКУ ТА ПІДТРИМКИ ОБДАРОВАНОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ	

Білюк О.Г.

Старший викладач кафедри методики початкової освіти
Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського

ДІАГНОСТИКА РІВНІВ СФОРМОВАНOSTІ МОРАЛЬНО-ЦІННІСНИХ СТОСУНКІВ ВИКЛАДАЧІВ І СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Важливо підкреслити, що розв'язання завдань, які стоять перед освітою сьогодні, можливе лише за умови забезпечення викладачем певного типу управління діяльністю студентів. Сутність останнього – продуктивного, рефлексивного управління полягає у зміні позиції студента, у перетворенні його із об'єкта зовнішніх впливів на активного суб'єкта власної діяльності, здійснюваної у загальному контексті соціального життя, у розвитку його спроможності до самоуправління (саморегулювання, самоорганізації та самоконтролю) власною діяльністю. [1]

Оскільки процес формування морально-ціннісних стосунків залежить від суб'єктивних і об'єктивних чинників, кількість і вплив яких на студентів і викладачів різний, формування стосунків відбувається по-різному. Якщо взяти компоненти формування стосунків за критерії, ми виділимо чотири рівні сформованості морально-ціннісних стосунків – елементарний, базовий, досконалий, творчий. Змістовні характеристики кожного визначались по результатах співставлення і узагальнення змісту когнітивного, морально-ціннісного і діяльнісно-практичного критеріїв.

Характеристики рівнів сформованості морально-ціннісних стосунків викладачів і студентів у навчально-виховному процесі мають зміст. Елементарний рівень сформованості морально-ціннісних стосунків характеризується наявними окремими якостями навчально-виховної діяльності. Найчастіше – це володіння знаннями для виконання дії, володіння предметом викладання для викладачів і володіння прийомами засвоєння знань для студентів. Передбачається наявність моральних цінностей у суб'єктивній структурі особистості студентів. Студентам складно визначити пріоритети у власній діяльності, вони не проявляють інтересу до спільної діяльності з викладачами. Самооцінка занижена, особистість некоммунікбельна. Відсутні уміння і навички встановлювати контакти у групі студентів і з викладачами. Через брак спрямованості на суб'єкт-суб'єктні стосунки, техніки організації навчально-виховного процесу продуктивність їх навчально-виховної діяльності є невисокою, а морально-ціннісні стосунки – елементарні. Базовий рівень сформованості МЦС характерний учасникам навчально-виховного процесу, які взаємодіють на суб'єкт-суб'єктній основі. У співпраці присутні моральні цінності як суспільні, так і особистісні, стосунки розвиваються на позитивній основі, добре засвоюються предмети, методично впевнено і самостійно організовано навчально-виховний процес, але спостерігається нестійкий, не стабільний прояв способів поведінки. Студенти такого рівня коммунікбельні, доброзичливі, але рідко виступають ініціаторами

взаємодії із викладачами. Досконалий рівень характеризується чіткою спрямованістю дій викладачів і студентів, їх високою якістю, діалогічною взаємодією у спілкуванні. У студентів сформовано моральні цінності, власні моральні ідеали. Спостерігається самостійність у визначенні морально-ціннісних стосунків. Викладач самостійно планує й організовує свою діяльність на тривалий проміжок часу, маючи головним завданням розвиток особистості студента. Студент усвідомлює власну діяльність у співпраці із викладачем, в якій проявляється відповідальність і самостійність студента, він комунікабельний, ініціативний у навчально-виховному процесі. Творчий рівень має характер ініціативного і творчого підходів до організації навчально-виховного процесу. Викладачі самостійно конструюють оригінальні педагогічно доцільні прийоми взаємодії, співтворчості зі студентами. Діяльності викладача і студента притаманний рефлексивний аналіз. Моральні цінності суспільного значення сформовано у внутрішніх (суб'єктивних) і зовнішніх (об'єктивних) проявах діяльності студентів і, усвідомлено застосовуються у спілкуванні, взаєминах, відносинах, стосунках. Адекватна самооцінка, самостійність у діяльності, відповідальність і розширення поля у стосунках завдяки усвідомленню моральних ідеалів людства. Сформовані морально-ціннісні стосунки викладачів і студентів у навчально-виховному процесі є стартовою платформою для діяльності суспільного та світового рівнів.[1; 2]

Для обчислення цифрового значення сформованості морально-ціннісних стосунків було використано формулу: $MЦС = КК + ЕЦК + ПДК$

У якій КК – кількість балів, отриманих студентами у дослідженні когнітивного компонента, ЕЦК – отриманих студентами у дослідженні емоційно-ціннісного компонента, ПДК – отриманих студентами у дослідженні практично-діяльнісного компоненту. Показник узагальнення сформованості МЦС визначається сумою балів за всі компоненти.

Для порівняння кількісних і якісних показників нами розроблена шкала оцінок: До творчого рівня сформованості морально-ціннісних стосунків були віднесені студенти, у яких кількість отриманих балів знаходилася в інтервалі від 10 до 12; До досконалого рівня сформованості морально-ціннісних стосунків були віднесені студенти, у яких кількість отриманих балів знаходилася в інтервалі від 7 до 9; До базового рівня сформованості морально-ціннісних стосунків були віднесені студенти, у яких кількість отриманих балів знаходилася в інтервалі від 4 до 6; І до елементарного рівня сформованості морально-ціннісних стосунків були віднесені студенти, у яких кількість отриманих балів знаходилася в інтервалі від 1 до 3.

Кількісні дані, що вказують на якість сформованості морально-ціннісних стосунків викладачів і студентів у навчально-виховному процесі представлено у таблиці 1.

Рівні сформованості морально-ціннісних стосунків викладачів і студентів у навчально-виховному процесі експериментальних і контрольних груп

Рівні	Групи							
	Експериментальні				Контрольні			
	I курс		IV курс		I курс		IV курс	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Творчий	5	4,50	8	8,04	6	5,40	11	12,5
Досконалий	30	27,02	30	34,48	44	40	25	28,4
Базовий	44	40	39	44,82	42	37,83	38	43,18
Елементарний	21	18,91	11	12,64	19	17,11	15	17,0
Всього	111	100	88	100	111	100	88	100

Таким чином були простежені основні риси освітньої системи навчально-виховного процесу університету. Критеріями морально-ціннісних стосунків виступають: комунікативна сторона стосунків, або комунікативна компетентність, інтерактивна сторона та перцептивна сторона стосунків.

Результати дослідження засвідчили, що стан сформованості морально-ціннісних стосунків викладачів і студентів університету не задовольняє сучасних загальнодержавних вимог.

Враховуючи окреслені проблеми, які віддзеркалює особистість студента, можна виокремити центральні етапи, на яких повинен вибудовуватися сучасний виховний процес.

1. Слід сповна використовувати адаптивний – перший курс (перший етап). Завдання даного етапу дозволяють: створення умов для оволодіння засобами стосунків, що характеризують моральні цінності у поведінці; перенесення знань, умінь і навичок у поведінкову сферу, досвід; формування у студентів бажання брати участь у запропонованих видах діяльності. Важливе значення у формуванні морально-ціннісних стосунків належить викладачам, які налагоджують емоційний зв'язок зі студентами, долають психологічні бар'єри на заняттях, насичують навчально-виховний процес творчістю, знайомлять із традиціями, специфікою університету і спеціальності. Як основні форми і методи роботи використовуються: бесіди, імітаційні ігри, етюди, психотехнічні ігри і вправи, навчальні заняття, тренінги, інтерактивне навчання, організаційно-діяльнісна гра, самостійна робота, індивідуальна та групова робота, конференції.[4, с.9-19]

2. Для формування морально-ціннісних стосунків на другому-третьому курсах (другий етап) здійснювати збагачення студентських уявлень щодо значущості морально-ціннісних стосунків із викладачами. Видається необхідним ціннісно збагатити природну захопленість суб'єктів різноманітними аспектами життя

Відмінність від першого курсу полягає у “зануренні” студентів у компетенції при вивченні предметів, спецкурсів у виховній роботі. Навчальна діяльність повинна мати проблемний і розвиваючий характер. Мають переважати проблемні й творчі семінари, педагогічні тренінги, диспути, організаційно-діяльнісні ігри, самостійні розробки проєктів, програм. На даних курсах відбувається корекція та закріплення знань, умінь, якостей для формування морально-ціннісних стосунків. [3]

3. Для діяльності четвертого-п'ятого курсів (третій етап) слід з'ясовувати рівень сформованості морально-ціннісних стосунків викладачів і студентів та прогнозувати перспективи подальшого розвитку. Крім того, діяльнісний етап припускає формування у викладачів розуміння цінності і значущості морально-ціннісних стосунків студентів, починаючи з першого курсу, придбання ними досвіду використання диференційованих методів і засобів виховання у навчально-виховному процесі.[5, с.23-35]

Провідними завданнями цього етапу визначено: інтеріоризація моральних цінностей у власних стосунках, поглиблення знань та умінь у сфері особистісного самовдосконалення, використання різноманітних форм та методів самовдосконалення у навчально-виховній діяльності, рефлексія процесу та результатів власної практики стосунків. Реалізація поставлених завдань можлива шляхом використання наступних форм і методів роботи: зі студентами (педагогічне проєктування; створення проблемних ситуацій; сюжетно-рольові ігри; моделювання; театралізація; пізнавально-розвиваюча освіта); із викладачами (науково-методичні семінари; тренінги; інтегровані курси).

На кожному етапі, відповідно до завдань знайшли своє відображення основні педагогічні умови: спрямування змісту та педагогічних засобів формування морально-ціннісних стосунків викладачів і студентів на конструювання варіантів власних морально-ціннісних стосунків; побудова морально-ціннісних стосунків викладачів і студентів на суб'єкт-суб'єктній основі; єдність об'єктивного смислу діяльності та суб'єктивного її значення у морально-ціннісних стосунках викладачів і студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Духовна енергія вчинку [Текст] : Науково-методичний посібник. / І.Д.Бех; – Рівне.: РДГУ, 2004.– с.42, С.39
2. Васянович Г.П. Педагогічна етика: Навчально-методичний посібник. – Львів, ”Норма“, 2005.– с.344 С57-82, С.294-313
3. Кузнецова О.А. Моральне виховання студентів вищих навчальних педагогічних закладів [Текст] / : Навчальний посібник. / О.А.Кузнецова. – Миколаїв : вид-во “Іліон”, 2006. - 164с.
4. Максименко С.Д., Заброцький М.М. Технологія спілкування (комунікативна компетентність учителя: сутність і шляхи формування). [Текст] / С.Д.Максименко, М.М.Заброцький. – К.: Главник, 2005. – 112 с. – (серія „ Психол. Інструментарій”).с.9-11, 18-19
5. Kohlberg L. Stages of Moral Development as a Basis for Moral Education [Text] / L. Kohlberg // Moral Education: interdisciplinary Approaches. – Toronto : University of Toronto Press, 1971. – P. 23–35.

ВИХОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ УЧНІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Мовна освіта була і залишається особливою функцією держави і суспільства, пріоритетною серед соціальних інститутів, оскільки спрямована на формування й розвиток соціально значущих якостей кожної людини як члена суспільства й громадянина держави. Завдяки мовній освіті відбувається активний вплив на формування свідомості всього суспільства й регулювання саморозвитку окремого індивіда як суб'єкта навчально-виховного процесу в сучасній школі, що ґрунтується на ідеї особистісно-орієнтованого виховання й цілісного розвитку особистості. На думку акад. І.Бєха, ця ідея «в сучасній школі вирішується скоріше інтуїтивно, оскільки цілеспрямованої стратегії розвитку особистості педагоги не мають». І далі: «Нині у психолого-педагогічній науці владно заявляє про себе такий конструктивний підхід, згідно з яким слід створювати нові механізми виховання і моральної саморегуляції школярів [1, с.4]». Особистісно орієнтований підхід ґрунтується на ідеї гуманістичної психології і педагогіки, які розвивають і збагачують теорію і практику виховання особистості.

Найголовнішими засобами виховання дитини на гуманістичних засадах були і залишаються «найбільш гуманітарні» науки – рідна мова і література. Саме вони забезпечують на підлітковому етапі життя людини цілісний розвиток її як мовної особистості, з відповідними ціннісними орієнтаціями, що сприяють активному входженню її в соціум. При цьому необхідно враховувати соціальні чинники розвитку особистості. Це свідчить, що мовну особистість необхідно розглядати у двох аспектах – як суб'єкт, який потребує виховання індивідуальних якостей та ціннісних орієнтацій, і як індивід, який соціалізується внаслідок перебування в певному людському середовищі з його звичаями, традиціями, культурними й економічними особливостями, що активно впливають на формування особистості.

Для нашого дослідження сутнісно необхідним стає аналіз виховання мовної особистості крізь призму соціального й педагогічного [1, с.37].

Відомо, що педагогіка – наука про навчання і виховання підростаючого покоління. Останнім часом виділився такий напрям як педагогіка співробітництва, спрямована «на демократизацію й гуманізацію педагогічного процесу, спільна діяльність учителя й учнів, що ґрунтується на взаєморозумінні й гуманізмі, на єдності їхніх інтересів і прагнень, метою якої є особистісний розвиток школярів у процесі навчання й виховання [6, с.251]». Цей напрям особливо імponує нашим науковим пошукам, оскільки виховання мовної особистості найбільш інтенсивно відбувається в умовах навчання в школі, де активно впроваджуються суб'єкт-суб'єктні стосунки між учнями й учителями на основі демократизації й гуманітаризації.

Розвиток особистості відбувається в певному середовищі, тобто піддається соціалізації. Учені визначають цей процес як «уходження індивіда в соціальні

стосунки, яке здійснюється шляхом засвоєння соціального досвіду і його відтворення у діяльності й спілкуванні [5, с.33]». Саме завдяки соціалізації особистість стає членом суспільства, засвоює певні знання, набуває необхідних умінь і навичок, виробляє погляди, визначає життєві цінності, вчиться виконувати соціальні ролі і, таким чином, набуває здатності спілкуватися і взаємодіяти з іншими людьми.

Процеси педагогізації й соціалізації безперервні, але найбільш інтенсивні в підлітковому й юнацькому віці. Ці процеси органічно пов'язані й активно реалізуються в усіх навчальних закладах. Основна школа в цьому ключі є найбільш благодатною, оскільки учні 5-9 класів за рівнем інтелектуального, фізичного й психічного розвитку найбільш здатні до позитивних виховних впливів, засвоєння соціальних норм і сприйняття життєвого досвіду, виробленого українським народом упродовж віків.

Сучасна педагогічна наука спирається на нову освітню філософію – особистісно орієнтоване виховання, бо саме воно, на думку І.Беха, «спрямоване на усвідомлення учнями себе як особистостей, як їх вільне і відповідальне самовираження [1, с.37]».

Глибоко і всебічно цю проблему досліджує у своїх працях акад.. І.Бех. Він, зокрема, виділяє соціальні й освітні чинники, «у межах яких здійснюється виховний процес, набуваючи поряд з усталеними тенденціями і своєї самобутності [2, с.17]». До соціальних чинників учений відносить стан суспільства з усіма його суперечностями, з тією соціально-психологічною кризою, в якій воно опинилося. Тому соціальна адаптація молодого людини зустрічає значні труднощі – втрату моральних орієнтирів, пошуки нових пріоритетних цінностей, на які має спиратися підліток у своєму становленні й розвитку. Соціальні чинники мають позитивно впливати на виховний процес і сприяти йому повинні сім'я, освіта, громадські організації тощо.

Сучасний освітній простір, що активно впливає на виховання підлітків, включає багато компонентів виховного процесу. Це насамперед гуманізація, особистісно орієнтоване виховання. Найбільш прийнятні для нашого дослідження інтелектуальне, морально-етичне й естетичне виховання.

Щоб визначити як впливають соціальний й педагогічні чинники на виховання мовної особистості, необхідно з'ясувати низку питань, зокрема такі:

- сутність самого поняття «виховання»;
- соціальні й педагогічні компоненти виховання мовної особистості;
- єдність загальнолюдських і національних цінностей у вихованні;
- мотиви соціального становлення мовної особистості;
- роль сім'ї і школи у вихованні підлітків.

Більшість учених (І.Бех, Д.Іванов, В.Омельченко, А.Кузьмінський, В.Федяєва та ін.) розглядають виховання в органічному зв'язку з навчанням, оскільки розвиток індивіда відбувається в процесі пізнання картини світу, самого себе і довкілля, соціалізації особистості, набуття нею ознак і властивостей, притаманних членові певного соціуму, етносу і мовного колективу. У цьому ключі виховання особистості ґрунтуються на органічному поєднанні соціальних умов і педагогічних заходів, спрямованих на формування й розвиток людини на різних етапах її життя й діяльності. Особливу роль у цьому процесі відіграє українська мова, оскільки завдяки їй учень пізнає картину світу, що відкладається в його свідомості. Не менше значення має література, що є основою виховання духовності й морально-естетичних та етичних

якостей мовної особистості.

Уточнимо значення слова «самовиховання» в межах особистісно орієнтованого підходу і формування мовної особистості підлітка.

Відомо, що поняття «освіта», «культура», «виховання», «навчання» фактично є ключовими в побудові будь-якої педагогічної системи. Саме вони в кінцевому результаті визначають зміст, форми, засоби освітньої системи.

Не заперечуючи тісного взаємозв'язку цих понять в освітньому процесі, виділимо виховання особистості як ключове в наших наукових пошуках.

Термін «виховання» в українській мові є похідним від слова «ховати», вирощувати. В українській народній педагогіці воно спочатку вживалося в значенні «оберігати (ховати) дитину від небезпеки», а згодом почало означати вирощувати дітей, навчати їх правил доброї поведінки. Пізніше його стали пов'язувати з поняттям «навчати» і часто використовували як рівнозначні. По суті, це не правильно. Адже освічена людина не завжди є добре вихованою, і навпаки. У вітчизняній педагогіці поняття «виховання» відокремилася від поняття «навчання» у другій половині XVIII століття і почало використовуватися як стрижневий термін педагогіки, зокрема розділу «Теорія і методика виховання».

Виховання є компонентом загальнолюдської культури. Засвоїти культурні досягнення людства, що склалися протягом тисячоліть, людина повинна за гранично короткий термін. У цьому плані виховання є цілеспрямованою допомогою дитині влитися в соціум, увійти в сучасну культуру, й освоївши попередній досвід, демонструвати свою вихованість. Виховання, таким чином, є процесом підготовки людини до теперішньої і майбутньої життєдіяльності.

Педагогічна категорія «виховання» в науковій літературі трактується по-різному і пов'язана зі словами «виховувати», «виховуватися», «вихованість».

У сучасному глумачному словнику української мови виховання подається як «сукупність знань, культурних навичок», поглядів, що становить загальний рівень духовного розвитку людини і є наслідком систематичного впливу, навчання [3, с.118]. Процес виховання передбачає засвоєння знань про культуру поведінки, уміння користуватися правилами етики, виробленими народом у процесі свого історичного розвитку.

Автор «Педагогічного словника» І.Гончаренко стверджує, що «виховання – процес цілеспрямованого, систематичного формування особистості, зумовлений законами суспільного розвитку, дією багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів [6, с.53]». До об'єктивних чинників виховання особистості належать соціально-історичні особливості, культурні традиції українського народу, прийнята в державі система освіти з урахуванням народної педагогіки. Суб'єктивними вважаються особистісні якості педагогів, рівень їхньої педагогічної майстерності, психологічні, вікові особливості й ціннісні орієнтації, рівень духовного розвитку школярів.

Термін «виховання» може вживатися в кількох значеннях. І.Гончаренко трактує виховання в широкому і вузькому розумінні [6, с.53]: широкому – вся сума впливів на психіку людини, спрямованих на підготовку її до активного життя, а у вузькому – планомірний вплив батьків і школи на вихованця.

Виховання мовної особистості підлітка можна трактувати і в широкому, і у вузькому розумінні, оскільки дитина розвивається як мовець, комунікант тільки у

взаємодії з іншими людьми, у мовному середовищі. А таким середовищем для неї є сім'я, школа й інші інститути побутового й громадського життя, тобто суспільне середовище. Це широке тло виховання мовця. Навчання в школі й засвоєння мови й літератури звужують сферу виховання мовної особистості. В обох аспектах здійснюється спонтанна і цілеспрямована мовна освіта, яка й забезпечує формування комуніканта – людини, готової до спілкування і здатної брати в ній участь.

Виховання учнів здійснюється в процесі навчально-виховної діяльності, під якою розуміємо систему організації діяльності навчання й виховання, та за її межами. Воно є цілісним процесом, у якому органічно поєднані змістова (сукупність виховних цілей) та процесуальна (самокерований процес педагогічної взаємодії вчителя й учня, що передбачає організацію і функціонування системи виховної діяльності та самовиховання учнів) сторони. Цей процес, на думку Н.Волкової, є двостороннім (обов'язкова взаємодія вихователя й вихованця), цілеспрямованим (наявність конкретної мети), багатограним за завданнями і змістом, складним щодо формування й розкриття внутрішнього світу дитини, різноманітним за формами, методами і прийомами, неперервним (у вихованні канікул бути не може), тривалим у часі (людина виховується все життя) [4, с.90]. Виняткова роль у вихованні людської особистості належить вихователю, оскільки «цілеспрямований виховний вплив на неї передбачає не лише виховання позитивних якостей, а й подолання наслідків впливу негативних об'єктивних чинників [8, с.237]».

Критерієм ефективності виховання мовної особистості учнів, їх культури спілкування є вихованість, що відбивається у знанні норм моральної поведінки. Вихованість – комплексна характеристика особистості, що враховує наявність і рівень сформованості в неї суспільно значущих якостей; ступінь відповідності особистісного розвитку вихованця педагогічній меті. За М. Фіцулою, вихованість – це наявність у школярів високих моральних якостей, що є результатом інтеріоризації (перетворення зовнішніх, реальних дій та вчинків на внутрішні, ідеальні), зовнішніх впливів на внутрішні, вираження єдності зовнішніх і внутрішніх чинників виховання та розвитку [9, с.252]. Отже, результати виховного процесу значною мірою залежать від індивідуальних психологічних особливостей учнів підліткового віку, їхнього оточення, уподобань, ставлення до спрямованих на них впливів з боку вчителів та вихователів, взаємин з однолітками й дорослими.

Така властивість особистості як вихованість включає низку сформованих соціально значущих якостей: ставлення підлітка до суспільства й колективу, до праці, до людей, до самого себе. Як складна властивість особистості вихованість інтегрує культуру поведінки, що визначає повсякденні форми вчинків, етикет, дотримання норм спілкування та манери поводження. Вихованість учнів основної школи виявляється в постійному повсякденному спілкуванні й конкретних діях і вчинках. Вихованість школярів, їхня культура спілкування й поводження в суспільстві є важливим напрямом роботи, спрямованої на всебічний і гармонійний розвиток мовної особистості. Вона включає всі види виховання, визначаючи людину як суспільного суб'єкта, який характеризується активною позицією в засвоєнні та прояві соціальних вимог, тому підвищення ефективності виховання культури спілкування в сучасних умовах є однією з важливих засад успішного виховання загалом. Особливості вихованості підлітків – це ознаки, за допомогою яких можемо зробити висновок про рівень вихованості

особистості, оцінити результати виховного впливу.

Загальна вихованість особистості підлітка, на думку І. Зимньої, визначається такими особливостями: 1) культурою особистості, саморегуляцією (повага гідності іншої людини та збереження власної гідності в різних ситуаціях соціальної взаємодії); 2) культурою спілкування, побуту, здорового способу життя (адекватність людини ситуаціям професійної чи суспільної взаємодії); 3) культурою нормативної поведінки, етикету, соціальної взаємодії (дотримання етно-соціокультурних традицій, звичаїв, норм етикету в між-культурній взаємодії); 4) культурою інтелектуальної та предметної діяльності (готовність використання загальнокультурного індивідуального фонду знань, сформованого змістом середньої освіти в ході вирішення завдань соціальної взаємодії); 5) загальноцивілізаційною культурою (орієнтація в основних ціннісних домінантах сучасного світу, країни: живопис, музика, література, архітектура тощо) та ін. [7, с.14-15].

Ураховання вищезазначених особливостей вихованості школяра сприяють формуванню його як особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн.1: особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Наук. видання / І.Д.Бех. – К.: Либідь, 2003. – 208с.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн.2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади / І.Д.Бех. – К.: Либідь, 2003. – 344с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови/Уклад. і гол.ред. Бусол В. Т. – К.: Ірпінь ВТФ «Перун», 2002. – 1440с.
4. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.П.Волкова. – К.: Академія, 2001. – 576с.
5. Галузяк В.М. Педагогіка: Навч.посібник / В.М.Галузяк, М.І.Сметанський, В.І.Шахов. – Вінниця: Книга-Вега, 2003. – 416с.
6. Гончаренко С.І. Український педагогічний словник / С.І.Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 374.
7. Зимняя И.А. Воспитательная деятельность образовательного учреждения как объект комплексной критериальной оценки: к постановке проблемы исследования / И.А. Зимняя. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2002. – 33 с.
8. Мартиненко С.М. Загальна педагогіка: Навч.посібник / С.М.Мартиненко, Л.Л.Хоружа. –К.: МАУП, 2002. – 176с.
9. Фіцула М.М. Педагогіка: Навч.посібник / М.М.Фіцула. – К.: Академвидав, 2005. – 560с.

Науменко Р.А.

к.пед.н., старший научный сотрудник,
начальник отдела государственного управления и анализа государственной
политики Национальной академии государственного управления при Президенте
Украины г. Киев. E-mail: ran09@qip.ru

ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ ВНЕШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В РЫНОЧНЫХ УСЛОВИЯХ

В статье рассматриваются вопросы финансового обеспечения внешкольного образования в Украине. Анализ практики финансирования внешкольных учреждений в условиях рыночных процессов позволил выделить ряд актуальных проблем, решение которых должно определять государственную политику по дальнейшему совершенствованию финансово-экономического механизма государственного регулирования внешкольного образования.

Ключевые слова: внешкольное образование, государственное регулирование, финансово-экономический механизм, бюджетное финансирование.

The article deals with the financial support of non-formal education in Ukraine. Analysis of the practice of extracurricular education funding in terms of market processes possible to identify a number of pressing issues that should determine state policy to further improve the financial and economic mechanism of state regulation of non-formal education.

Key words: non-formal (extracurricular) education, government regulation, financial and economic mechanisms, government funding.

Постановка проблемы. Комплексное изучение современного состояния финансирования системы внешкольного образования позволило выявить ряд актуальных проблем, которые по нашему мнению, обусловлены, прежде всего, несогласованностью законодательной и нормативно-правовой базы бюджетного финансирования внешкольных учреждений и оплаты труда педагогов, научных сотрудников, специалистов других квалификаций. Вследствие ограниченности государственного финансирования в области внешкольного образования остается круг нерешенных проблем::

- отсутствие эффективного мотивационного механизма симуляции педагогических кадров к работе во внешкольных учебных заведениях;
- дефицит педагогически кадров с высшим образованием во внешкольных учреждениях, особенно в сельской местности, педагогических кадров с научными степенями и званиями в ВУЗе;
- слабая материальная база внешкольных учреждений;
- недостаточный уровень компьютеризации внешкольных учреждений;
- низкий уровень охвата внешкольным образованием детей из сельской местности.

Изучение опыта как командно-административной, так и рыночных систем

хозяйствования, подтверждает, что именно бюджет является доминирующим источником финансового обеспечения сферы внешкольного образования.

Анализ исследований и публикаций. Концептуальные основы механизмов реализации государственного управления в сфере образования освещены в работах ведущих отечественных и зарубежных ученых в области управления: Г. Атаманчука, А. Коротича, Ю. Лысенко, В. Малиновского, Р. Рудницкой, А. Сидорчук, А. Стельмах, Л. Паращенко и др. Однако, вопросы финансово-экономического механизма государственного регулирования развития внешкольного образования являются недостаточно исследованными.

Формулирование целей статьи. Научное обоснование необходимости совершенствования финансово-экономического механизма регулирования развития системы внешкольного образования позволит обеспечить его устойчивое финансовое положение и сохранить приоритетные направления внешкольной деятельности. Практическая реализация финансово-экономического механизма будет способствовать сбалансированному развитию сети учреждений внешкольного образования, внедрению инновационной деятельности в направлении содержательного наполнения свободного времени учащейся молодежи как важного фактора

Изложение основного материала. На совершенствование состояния внешкольного образования направлена «Государственная целевая социальная программа развития внешкольного образования на период до 2014 года» [1], главной задачей которой является повышение уровня охвата детей внешкольным образованием и ее качества, сохранение и развитие сети внешкольных учреждений, увеличение расходов на ее содержание, существенное улучшение материально-технической базы учреждений.

Объем финансирования Программы уточняется ежегодно при составлении проекта Государственного бюджета Украины и местных бюджетов на соответствующий год в пределах расходов, предусмотренных главным распорядителем бюджетных средств, ответственному за выполнение задач и мероприятий Программы. Министерству образования и науки, другим центральным органам исполнительной власти, в подчинении которых находятся внешкольные учреждения, необходимо предусматривать при составлении проекта Государственного бюджета Украины на соответствующий год средства для выполнения Программы.

Безусловно, в условиях рыночных отношений основой баланса определенной части внешкольных учебных заведений, основанных на частной форме собственности, должны стать требования, предъявляемые к системе внешкольного образования, в т. ч. и потребителям ее частных услуг. Потребителям важно, чтобы средства, затрачиваемые ими на получение внешкольного образования, использовались рационально, так как это сказывается на качестве предоставляемых образовательных услуг.

Экономические интересы внешкольных учреждений иногда находятся несколько в другой плоскости. Для них важно, чтобы их деятельность была обеспечена необходимым количеством денежных средств, чтобы они обладали определенной свободой в маневрировании имеющимися в их распоряжении ресурсами в соответствии с учебно-воспитательным процессом и чтобы соблюдались

их экономические права. Интересы руководящих структур строятся на основании требований государственного заказа, необходимости обеспечивать определенные объем и качество услуг.

Таким образом, финансово-экономический механизм должен учитывать интересы всех сторон и с максимальной степенью эффективности использовать различные экономические рычаги в регулировании развития внешкольного образования.

Проблемы рынка образовательных услуг в сочетании с ценностными представлениями о правах граждан на получение внешкольного образования обуславливают необходимость участия государства в осуществлении образовательной политики в области внешкольного образования. Прежде всего это открытый доступ граждан к объективной информации о качестве образовательных услуг внешкольными учебными заведениями для обеспечения права граждан на получение внешкольного образования и его доступности в соответствии со ст. 53 Конституции Украины и ст. 3 Закона Украины «О внешкольном образовании» [2] всем членам общества. Как известно, государство участвует в образовательной деятельности во всех странах мира.

Итак, гарантируя молодежи право на получение дополнительного образования, государство регулирует организацию образовательного процесса и требует, чтобы предоставление внешкольного образования было бесплатным, последовательным, а также обеспечивало преемственность полученных знаний.

Согласно действующему законодательству Украины внешкольным учреждениям разрешается привлекать финансовые ресурсы за счет предоставления платных дополнительных образовательных и иных услуг, предусмотренных уставом, а также добровольных пожертвований и целевых взносов юридических и физических лиц. Привлечение внешкольным учреждением дополнительных средств не влечет за собой снижение нормативов и абсолютных размеров его финансирования из бюджетной системы. Дополнительными источниками финансирования внешкольного учреждения являются:

- средства, полученные за предоставление дополнительных образовательных услуг, работы, выполненные внешкольным учреждением по заказу предприятий, учреждений, организаций и граждан, доходы от реализации собственной продукции, от предоставления в аренду помещений, оборудования, не облагаются налогом и направляются на социальные нужды и развитие учебного заведения;

- гуманитарная помощь;
- дотации из местных бюджетов;
- добровольные денежные взносы, материальные ценности, полученные от предприятий, учреждений, организаций и отдельных граждан.

Средства, полученные за счет дополнительных источников финансирования, используются внешкольным учреждением на деятельность, предусмотренную его уставом.

Бюджетное финансирование государственных и коммунальных внешкольных учреждений не может уменьшаться или прекращаться в случае наличия у указанных учреждений дополнительных источников финансирования.

Доходы от деятельности образовательного учреждения должны направляться

на развитие уставной деятельности, в т.ч. на увеличение расходов по заработной плате. Однако, стоит заметить, что дополнительные платные услуги ни в коем случае не могут предоставляться вместо и в пределах основной образовательной деятельности, финансируемой из государственного или местного бюджета. В противном случае средства, полученные путем такой деятельности, изымаются в соответствующий бюджет.

Стоит отметить, что регулирующее воздействие государства на уравнивание такой деятельности внешкольных учебных заведений в рыночных условиях должно обеспечить эффективность развития внешкольного образования. Сейчас правительство не только осознает необходимость существенной модернизации содержания и структуры дополнительного образования, но и делает реальные шаги. Механизмы государственного регулирования в сфере внешкольного образования постоянно трансформируются.

С целью государственного регулирования внешкольного образования применяются методы прямого и косвенного регулирования.

К методам прямого государственного влияния среди других можно отнести: государственную финансовую поддержку и использование методов целевого финансирования.

Согласно Порядка государственного инспектирования учреждений, утвержденного постановлением Кабинета Министров Украины от 3 мая 2012 № 353 [3], формами государственного надзора (контроля) является государственная аттестация и инспектирование. Инспектирование осуществляется путем проведения комплексной или выборочной проверки, может быть плановой или внеплановой [4].

По нашему мнению, государственное регулирование сферы внешкольного образования представляет собой систему финансово-экономических, социальных, правовых, политических и организационных форм и методов воздействия на субъекты образовательно-воспитательного процесса, определяют среду для реализации государственных задач, одновременно отвечают стратегическим интересам государства и непосредственным интересам самих этих субъектов.

Методы непрямого государственного регулирования в области внешкольного образования опираются в основном на рыночные отношения и влияют на экономические интересы участников образовательного процесса. К ним относятся:

- платежи за коммунальные услуги, услуги связи и т. п.
- регулирование цен, их уровней и соотношений в области внешкольного образования по видам прибыльной деятельности.

Как разновидность опосредованного финансирования государством внешкольного образования можно считать налоговые льготы. С помощью продуманной системы налоговых льгот можно обеспечить существенное дополнительное финансирование внешкольного образования и тем самым создать для этой сферы устойчивый источник поступления средств. Эффективной налоговой льготой является освобождение внешкольных учебных заведений от уплаты всех видов налогов, в т.ч. платы за пользование землей.

Проведенный анализ финансирования государством образовательной деятельности внешкольных учреждений осуществляется в различных формах (табл. 1).

Формы финансирования государством образовательной деятельности внешкольных учебных заведений

Финансирование внешкольных учреждений		Финансирование учащихся, воспитанников, слушателей	
Прямое	Опосредованное	Прямое	Опосредованное
Сметное	Налоговые льготы	Образовательные ваучеры	Налоговые льготы
Блокковые		Гранты	
субсидии		Кредиты	Гарантии, кредитование
Заказ			
Нормативы, стандарты			

В Украине государство выделяет внешкольным учреждениям бюджетные средства, разграничивая их по видам затрат. Затем органы управления образованием утверждают подведомственными им внешкольным учреждениям смету доходов и расходов. Финансовые средства планируются и выделяют получателю по статьям экономической классификации бюджетных расходов. Размер финансовых средств рассчитывается в зависимости от категории и пропускной способности внешкольного учреждения.

Сами учебные заведения не имеют права использовать бюджетные средства для расходов, не предусмотренных сметой, или превышать расходы по тем или иным статьям без санкции высшего органа управления образованием. Бюджетные средства перечисляются внешкольным учебным заведениям с учетом фактического использования ранее полученных средств, поступивших по каждой статье. Таким образом, экономия любого вида затрат невыгодна внешкольному учреждению, ведь в этом случае оно недополучит бюджетных средств в следующем году. Сметное финансирование позволяет государственным финансовым органам контролировать использование бюджетных ресурсов, но не отработан государственный механизм стимулирования анализа и сравнения затрат самими внешкольными учебными заведениями для оптимизации их соотношения с целью усовершенствования финансирования внешкольного образования.

Достаточно длительное время в Украине бюджетное финансирование внешкольного образования осуществлялось в частности в форме сметного финансирования. С принятием новых законодательных и нормативно-правовых актов ощутимое значение приобрела определенная экономическая автономность внешкольных учебных заведений.

Информационное общество предъявляет к внешкольным учреждениям требования гибкости и оперативности в организации их деятельности, совершенствование содержания, развития образовательных программ и форм обучения, расширения источников финансирования. Внешкольным учреждениям для того чтобы соответствовать потребностям развивающейся и усложняется, нужно самостоятельно определять основные принципы построения образовательного процесса, методы и технологии обучения, структуру кадров, источники доходов, направления расходования средств.

В свою очередь, сдерживания роста государственных расходов на социальные и образовательные цели заставляет руководителей искать пути стимулирования бюджетных средств в более эффективного их использования. Поэтому сметное финансирование не всегда является эффективным и нуждается в существенном обновлении.

Поиски путей совершенствования государственного финансирования внешкольного образования обнаружили еще один его вид: блочные субсидии государственного финансирования образовательной деятельности внешкольных учреждений. Этот вид предполагает выделение бюджетных средств с указанием рамок, ограничений их использования. Они предназначаются для возмещения определенных видов затрат: например, субсидии на исследовательскую деятельность малых академий наук, на приобретение учебного оборудования и его эксплуатацию и т. д. В этом случае при принятии сметы предусмотрен соответствующий перечень ограничений расходных статей.

К прямым форм государственного финансирования внешкольного образования принадлежит уже упоминавшееся нормативное финансирование «Деньги идут за ребенком». Получателем бюджетных средств в этом случае, по-прежнему остается внешкольное учебное заведение, но основой для расчета ассигнований становится объем образовательных услуг, а не другие параметры заведения (штаты, инфраструктура, фактические расходы отчетного периода). Такая система предусматривает право школьников и их родителей на выбор места обучения и должна стимулировать конкуренцию между образовательными организациями за привлечение большего количества учащихся.

Стоит отметить, что жесткая зависимость объема бюджетных средств от количества учащихся, является основой для конкуренции между внешкольными учебными заведениями потребителей образовательных услуг (учащихся, воспитанников, слушателей). В свою очередь, это создает стимулы для повышения качества образовательных услуг и предусматривает отмену сложившейся практики прикрепления учащихся к определенному внешкольному учреждению по месту жительства и обеспечение равного выбора детьми и молодежью внешкольных учебных заведений любого типа и профиля в соответствии с личными запросами и способностями. Кроме того, процедура распределения бюджетных средств между внешкольными учреждениями становится прозрачной и предсказуемой для всех участников бюджетного процесса.

Объем бюджетного финансирования каждого внешкольного учреждения зависит только от количества учащихся и величины норматива, а не зависит от таких параметров, как объем внебюджетных доходов, штатная численность персонала, объем средств, не использованных на конец отчетного периода и т.д.. При расширении хозяйственной самостоятельности внешкольных учебных заведений это должно стимулировать их руководителей к более эффективному расходованию средств.

Поиск конкретных финансово-экономических механизмов государственного регулирования внешкольного образования показал, что арсенал инструментов этих механизмов достаточно широк. Однако большинство из них находятся на стадии становления, проходят период отбора наиболее устойчивых и оптимальных

алгоритмов и моделей, зачастую противоречивых.

Сложность формирования непосредственных инструментов регулирования внешкольного образования усугубляется тем, что сама внешкольное образование как социально-экономический институт испытывает трансформации и развития собственного содержания. Для того чтобы процесс становления и развития конкретных форм финансово механизма регулирования внешкольного образования был наиболее успешным, необходимо сосредоточить влияние государства на тех направлениях, которые бы обеспечили наибольшую его результативность.

Нам представляется целесообразным, что построение финансово-экономического механизма государственного регулирования развитием внешкольного образования можно осуществить исходя из следующих методических подходов.

Прежде всего, используем схемы построения матриц экономического механизма в системе управления. В дальнейшем, с учетом конкретных условий деятельности внешкольных учреждений, сложившихся в условиях рыночной экономики, определяем цели которые должны достигать финансово-экономические механизмы государственного регулирования внешкольного образования. По критерию важности и сложности целей их предлагается разбить на 3 группы:

- цели первого порядка (Обеспечение устойчивого финансового положения для развития системы внешкольного образования – Цель 1),
- цели второго порядка (Обеспечение сбалансированного развития сети учреждений внешкольного образования – Цель 2)
- цели третьего порядка (Обеспечение инновационной деятельности внешкольных учреждений – Цель 3)

В настоящее время одним из необходимых условий устойчивого развития, внешкольного учреждения по всем направлениям его деятельности является обеспечение устойчивости его финансового положения.

Поэтому эта цель является целью первого порядка. Ее достижение обеспечивается целями второго порядка. Это обеспечение сбалансированного развития сети учреждений внешкольного образования, финансирование которых осуществляется из различных источников.

Следует отметить, что достижение этой цели сопряжено с некоторыми особенностями финансирования внешкольных учреждений разного подчинения. В Украине достаточно действует достаточно разветвленная сеть внешкольных учреждений состоит из пяти категорий. Первые три группы внешкольных учреждений финансируются из государственного бюджета:

- первую группу представляют внешкольные учреждения, которые имеют статус национальных (Национальный центр «Малая академия наук Украины», Национальный эколого-натуралистический центр ученической молодежи, Украинский государственный центр внешкольного образования, Украинский государственный центр туризма и краеведения ученической молодежи,) Финансирование деятельности этих учреждений осуществляется из государственного бюджета.

- вторая группа внешкольных учреждений, деятельность которых финансируется из госбюджета – это молодежные детские центры «Артек» и «Золотой ключик», детские оздоровительные лагеря «Свитанок» и «Радуга», а также

внешкольные учреждения областного подчинения, которые находятся в ведении Министерства науки и образования Украины (Дворцы и Центры художественного и технического творчества, эстетического воспитания, авиационно-технические клубы и др.);

- третью группу составляют центральные спортивные школы высшего спортивного мастерства и специализированные детско-юношеские школы олимпийского резерва, видатки на их содержание осуществляются также из госбюджета;

- четвертая группа представлена внешкольными учреждениями местного подчинения. Их финансирование осуществляется из местных бюджетов областных, Киевской и Севастопольской городских, районных и городских администраций (внешкольные комплексные и профильные учреждения, спортивные школы параолимпийского резерва, центры социальной реабилитации, специализированные учреждения искусства и хореографии, центры военно-патриотического воспитания, клубы и молодежные объединения по разнопрофильным направлениям);

- пятая группа – частные внешкольные учреждения, достаточно новая и возникла она в условиях рыночной экономики в связи с расширением автономии и финансовой независимости государственных и коммунальных внешкольных учреждений

В рыночных условиях первоочередной является проблема качества предоставляемых образовательных услуг для максимального удовлетворения потребностей и запросов детей и молодежи.

Решив задачи второго порядка, мы обеспечиваем цель первого порядка – устойчивое финансовое положение для развития системы внешкольного образования Украины. Обеспечение условий первого и второго порядка позволит также решать цели третьего порядка.

Эффективность функционирования финансово-экономического механизма должна определяться системой показателей и критериев по каждой его составляющей.

В качестве оценочно-нормативной составляющей финансово-экономического механизма государственного регулирования развитием внешкольного образования следует использовать систему оценочных показателей и критериев, требований к материальной базе внешкольных учреждений; рациональность и эффективность использования финансовых ресурсов; систему стандартов, норм и нормативов к деятельности внешкольных учреждений.

Функциональная составляющая финансово-экономического механизма государственного регулирования реализует экономические методы управления, применение которых способствует достижению поставленных целей. К ним можно отнести стратегическое планирование объемов финансирования; финансовый контроль межбюджетных трансфертов; мониторинг и анализ бюджетного финансирования; систему оплаты труда педагогов и руководителей.

Следует отметить, что эти элементы финансово-экономического механизма присутствовали и в системе авторитарного управления внешкольным образованием. Но в условиях углубления процессов демократизации в сфере образования и рыночной экономики их содержание и назначение подлежит переосмысливанию и реформированию. В первую очередь, необходимо усовершенствовать систему

мониторинга бюджетного финансирования, а также повысить эффективность финансового контроля за формированием дополнительного финансирования с различных источников в сфере внешкольного образования. Предлагаемая структура построения финансово-экономического механизма государственного регулирования развития внешкольного образования приведена на рис. 1.

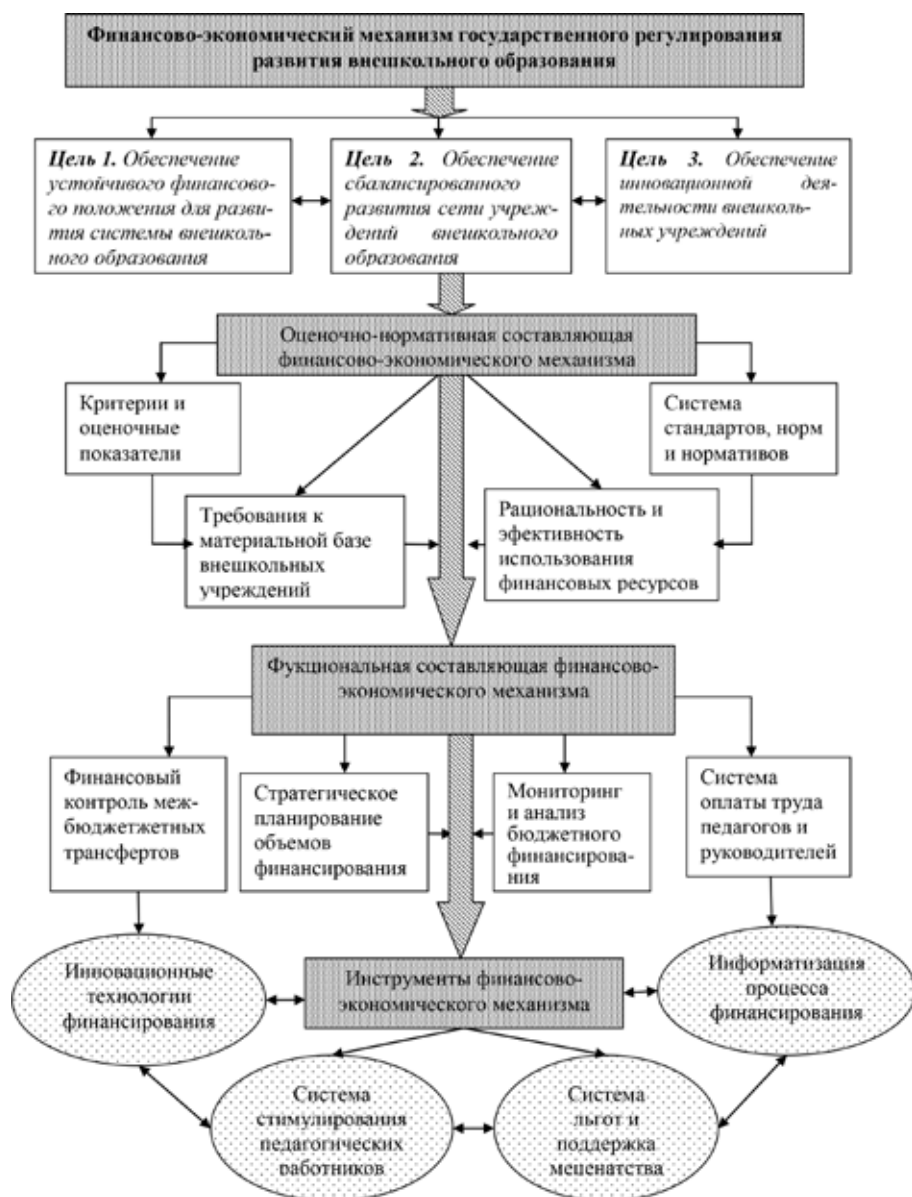

Рис. 1. Финансово-экономический механизм государственного регулирования развития внешкольного образования

Эффективность функционирования финансово-экономического механизма должна определяться системой показателей и критериев по каждой его составляющей.

Качествооценочно-нормативной составляющей финансово-экономического механизма государственного регулирования развитием внешкольного образования следует использовать систему оценочных показателей и критериев, требований к материальной базе внешкольных учреждений; рациональность и эффективность использования финансовых ресурсов; систему стандартов, норм и нормативов к деятельности внешкольных учреждений.

Функциональная составляющая финансово-экономического механизма государственного регулирования реализует экономические методы управления, применение которых способствует достижению поставленных целей. К ним можно отнести стратегическое планирование объемов финансирования; финансовый контроль межбюджетных трансфертов; мониторинг и анализ бюджетного финансирования; систему оплаты труда педагогов и руководителей.

Следует отметить, что эти элементы финансово-экономического механизма присутствовали и в системе авторитарного управления внешкольным образованием. Но в условиях углубления процессов демократизации в сфере образования и рыночной экономики их содержание и назначение подлежит переосмысливанию и реформированию. В первую очередь, необходимо усовершенствовать систему мониторинга бюджетного финансирования, а также повысить эффективность финансового контроля за формированием дополнительного финансирования с различных источников в сфере внешкольного образования.

Особо надо отметить роль финансово-экономических инструментов, включаемых в состав финансово-экономического механизма государственного регулирования развитием внешкольного образования. К ним относятся: система стимулирования педагогических работников внешкольного образования; инновационные технологии финансирования; система льгот и поддержка меценатства; информатизация процесса финансирования.

Выводы и перспективы. Проведенное исследование состояния финансирования внешкольного образования в Украине позволило сформулировать предложения по совершенствованию его регулирования на государственном уровне, а именно:

- разработка механизмов бюджетного регулирования внешкольного образования, с помощью которых государственные и иные уполномоченные институты и органы власти влияют на процессы формирования и использования бюджетных фондов для выравнивания возможностей административно-территориальных единиц Украины, обеспечение равных условий доступа юных граждан к государственным услугам независимо от их местонахождения, определенных социально-экономической политикой государства;

- законодательное закрепление запрета переподчинении, перепрофилирование, слияние, реорганизации, закрытия внешкольных учебных заведений в Украине;

- срочное принятие, одобренного Верховной Радой Украины во втором чтении законопроекта «О внесении изменений и дополнений к главе 14 Бюджетного кодекса Украины», для урегулирования вопросов финансирования внешкольного

образования в пределах расходов на образовательную отрасль за счет межбюджетных трансфертов;

- разработка механизмов передачи имущества, освобождающегося из баланса ведомственных заведений Министерства обороны, Министерства чрезвычайных ситуаций и др. для использования во внешкольных учебных заведениях;

- предусмотрение в Государственном бюджете в отрасли «Образование» расходов на проведение всеукраинских и региональных массовых мероприятий с ученической и студенческой молодежью и финансирования государственных образовательных программ в сфере внешкольного образования;

- разработка и вынесение на рассмотрение местных органов исполнительной власти программы реконструкции действующих детских туристических баз, туристско-оздоровительных лагерей системы органов управления образования и науки Украины с привлечением средств местных бюджетов, предприятий и организаций, спонсорских средств.

Обобщение опыта финансирования внешкольных учреждений подтверждает, что не смотря на существование многоканального финансирования, любые позитивные изменения в системе внешкольного образования невозможны без разработки действенного финансово-экономического механизма государственного регулирования, ведь именно бюджет является доминирующим источником их успешного развития.

Список литературы

1. Об утверждении Государственной целевой социальной программы развития внешкольного образования на период к 2014 году: Постановление Кабинета Министров Украины № 785 від 27 авг. 2010 г. – Официальное издание // Офіц. вісн. України от 10.09.2010 р., № 66, стр. 21, статья 2366, код акта 52637/2010.
2. О внешкольном образовании: Закон Украины от 22 июня 2000 г. № 1841-III, редакция от 03 июля 2012 г., основание № 5029-VI (5029-17) // Офіційний вісник України от 04 авг. 2000 г. – № 29. – С. 3. – Ст. 1190, код акта 16298/2000
3. Об утверждении Порядка государственного инспектирования учреждений: Постановление Кабинета Министров Украины № 785 от 03 мая 2012 г. – Официальное издание // Офіц. вісн. України от 14.05.2012 г., № 34, стр. 54, статья 1265, код акта 61463/2012
4. Типовая программа комплексной проверки внешкольного учреждения, утвержденная приказом Государственной инспекции учебных заведений Украины № 27-а от 04 июля 2012 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dinz.gov.ua/images/2012/./programu/>

Каплінський В.В.

Кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

**ДОЦІЛЬНІСТЬ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ОСНОВИ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ» ПРИ
ПІДГОТОВЦІ СПЕЦІАЛІСТА З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ**

Виховна діяльність педагога знаходиться в центрі уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких: Бех І.Д., Підласий І.П., Тарасенко Г.С., Мельничук С.Г., Ярошук Л.Г., Галузяк В.М., Щуркова Н.Є., Кульневич С.В. та інші. Вони досліджують в теоретичному та практичному напрямках її різні аспекти. Результати їх наукових досліджень є тими теоретичними засадами та практичними рекомендаціями, якими доцільно керуватись при формуванні змісту навчальної дисципліни “Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури”.

Аналіз наукових джерел, які розкривають питання фізичного виховання, зокрема, свідчить про те, що воно нерідко розглядається ізольовано від інших важливих напрямків всебічного розвитку особистості, з одного боку, з іншого – без достатнього врахування суті, закономірностей, принципів, психологічних механізмів виховання в широкому його розумінні. Не враховуючи, наприклад, закономірностей виховання, ми не зможемо забезпечити результативність фізичного виховання як одного з його напрямків, оскільки не будемо знати, якими зв'язками та залежностями вона обумовлюється. Не знаючи принципів виховання, ми не зможемо забезпечити ефективність фізичного виховання, оскільки це ті вихідні положення, від дотримання яких залежить ефективність цього процесу. Залишаючи поза увагою психологічні механізми виховання (емоційне обумовлювання, наслідування, ідентифікацію, конформність, вживання в соціальну роль та ін.) ми не будемо знати, якими шляхами розвивається мотиваційно-ціннісна сфера особистості як важлива умова успішності фізичного виховання. Заохочувальні та гальмівні прийоми виховного впливу допоможуть вчителю фізичної культури, з одного боку, зміцнити віру вихованців у свої сили і надихнути на подальші спортивні успіхи, з іншого – пригальмувати негативні прояви поведінки, заставити отямитись, прозріти, коли в цьому виникне потреба.

Все вищесказане переконує у необхідності гармонійного поєднання основних наукових положень теорії виховання з практикою виховної діяльності вчителя фізичної культури. Без такого поєднання формується майбутній вчитель фізичної культури як чистий спеціаліст-предметник. А це лише “частина” вчителя, оскільки повноцінний вчитель фізичної культури – це той вчитель, який виходить за рамки своєї спеціальності, розширюючи їх за рахунок розширення свого світогляду, важливим компонентом якого є психолого-педагогічна компетентність, зокрема у сфері виховання в його широкому та вузькому розумінні.

Вищезазначене визначило мету даної статті, яка полягає у доведенні

необхідності вивчення навчальної дисципліни “Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури”, розкритті її змісту та особливостей вивчення при підготовці студентів освітньо-кваліфікаційного рівня “спеціаліст” напряму підготовки “фізичне виховання”.

Проаналізувати результати анкетування студентів освітньо-кваліфікаційного рівня “спеціаліст” інституту фізичного виховання та спорту, ми виявили недостатній рівень їх підготовки саме до здійснення виховної діяльності, обумовлений певними причинами. Серед них студенти найчастіше називали наступні: 1) при вивченні педагогіки, зокрема теорії виховання, головна увага приділялась її теоретичним аспектам, акцент на які робився і при формуванні змісту державного екзамену на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр”; 2) методика виховної роботи переважно була спрямована на ознайомлення з основними напрямками діяльності класного керівника, його функціями, а основна увага приділялась рекомендаціям щодо вивчення особистості учня, шкільного колективу та проведення виховних заходів; 3) спеціальні дисципліни, зокрема теорія і методика фізичного виховання, переважно вивчались на термінологічно-репродуктивному рівні (головним вважалося засвоєння сутності наукових понять та їх відтворення на практичних заняттях та екзаменах); 4) під час педагогічної практики в центрі уваги методистів були уроки фізичної культури, виховна ж робота, керівництво якою здійснювали викладачі кафедр психології, по суті залишалась поза увагою, тому найбільші труднощі студенти відчували при організації саме виховної роботи; 5) у основній частині майбутніх спеціалістів з фізичного виховання, виробився стереотип, що головне у виховній роботі – це проведення виховних заходів, сценарії яких досить легко було скопіювати і прозвітуватись методисту.

Названі причини обумовили, по-перше, вибір змісту “Основ виховної діяльності вчителя фізичної культури”, який би руйнував усталені стереотипи щодо виховних аспектів його діяльності, формував мотивацію до виховної діяльності, сприяючи розумінню її значущості. По-друге, названі студентами недоліки в організації навчального процесу з перерахованих вище дисциплін, спонукали до відмови від традиційної методики з переважанням словесних та репродуктивних методів. Щодо змісту даної навчальної дисципліни, то в нього були включені теми, які давали відповіді на питання, що відображали названі студентами проблеми. Ці проблеми найчастіше виникали при організації навчально-виховного процесу, були гострими та актуальними майже стовідсотково для всіх студентів. А саме: Як ефективно здійснити виховний вплив? Як завоювати авторитет? Як забезпечити взаємний контакт? Як підтримувати позитивні взаємовідносини з учнями? Як уникати конфліктів? Як краще з'ясувати стосунки після конфлікту? Як організувати прихований вплив? Як поєднати фізичне виховання з розумовим? Як співвіднести фізичне виховання з духовним розвитком? Як нейтралізувати опір важковиховуваних? Як діяти в ситуаціях першого знайомства, коли тебе випробовують? Як вплинути на самого себе? Як спрямувати у виховне русло природні педагогічні ситуації? Як викликати потребу у фізичному самовихованні? Як краще здійснити самопрезентацію, щоб викликати до себе повагу та довіру?

Перераховані питання узагальнюють основні труднощі студентів інституту фізичного виховання і спорту стосовно виховних аспектів їх практичної діяльності

під час педагогічних практик. Саме тому ці питання були включені до змісту “Основ виховної діяльності вчителя фізичної культури”.

Будучи націленим на більш поглиблене вивчення актуальних проблем виховання, з якими студенти знайомились на попередніх курсах при вивченні педагогічних дисциплін, зміст пропонованої навчальної дисципліни має чітку професійно-практичну спрямованість, оскільки більшу увагу акцентує на шляхах розв’язання тих чи інших проблем, пов’язаних саме з виховною діяльністю майбутнього спеціаліста, зокрема, з фізичного виховання.

Серед основних завдань курсу:

- 1) визначення актуальних проблем, пов’язаних з виховною діяльністю вчителя фізичної культури в умовах сучасної школи, їх причин та шляхів розв’язання;
- 2) відновлення і поглиблення знань з теорії виховання та формулювання на їх основі теоретичних позицій розв’язання педагогічних проблем;
- 3) формування досвіду аналізу та розв’язання педагогічних проблем, що виникають у виховній діяльності вчителя фізичної культури та тренера;
- 4) розвиток педагогічного мислення та професійної самосвідомості вчителя фізичної культури;
- 5) формування вмінь бачити педагогічну проблему у виховному процесі визначати її сутність, причини та шляхи вирішення;
- 6) формування власної педагогічної позиції вчителя фізичної культури щодо причин та шляхів розв’язання педагогічних проблем у його виховній діяльності;
- 7) набуття досвіду забезпечення взаємного контакту вчителя фізичної культури з учнями та попередження конфліктних ситуацій;
- 8) набуття досвіду організації самовиховання як важливого напрямку виховної діяльності вчителя фізичної культури.

В процесі роботи над змістом “Основ виховної діяльності вчителя фізичної культури” ми прийшли до висновку про необхідність оновлення не лише самого змісту, а й методики його вивчення, яка б, з одного боку, реалізувала пізнавальні і виховні можливості кожної теми, включеної до навчальної програми, з іншого – включала студентів в активну творчу діяльність по засвоєнню навчального матеріалу.

Викликати інтерес, зацікавлювати, сформувати потребу, заставити замислитись, включити в самостійний пошук, викликати післядію, переконати у важливості, вплинути на емоційну сферу – все це критерії, якими ми керувалися при виборі нетрадиційних та удосконаленні традиційних методів вивчення даної дисципліни.

По кожній темі було відібрано та записано на окремі диски тематичні відеоситуації, які не лише ілюстрували певні теоретичні положення, а були покладені в основу засвоєння знань з тієї чи іншої теми індуктивно-дедуктивним шляхом. Окрім відеоситуацій було підібрано тематичні педагогічні ситуації, які, ілюструючи теорію, одночасно реалізували пізнавальний та виховний потенціал, переконували студентів у необхідності опори на принципи виховання у професійній діяльності вчителя фізичної культури, зокрема на принципи “прихованості виховних впливів”, “опори на позитивне”, “врахування індивідуальних і вікових особливостей”.

До систематизованих відеоситуацій, яких вже накопичено біля 150, розроблено комплекс питань, які допомагають “наживо” побачити ту чи іншу проблему, яка вивчається на занятті, і запропонувати шляхи її вирішення. Багато відеоситуацій приховують не лише пізнавальний, а й виховний потенціал,

демонструючи позитивного вчителя фізичної культури або тренера, професіонала своєї справи. Так, наприклад, демонструючи першу зустріч тренера з баскетболу зі своїми вихованцями (з художнього фільму “Тренер Картер”), який володіє високим рівнем педагогічних здібностей, внутрішньою культурою та почуттям доречного гумору, студентам пропонується оцінити його особистість як тренера і педагога за наступним алгоритмом: професійний рівень; рівень внутрішньої культури; наявність педагогічного такту; наявність власної позиції; поєднання поваги до дітей з розумною вимогливістю; наявність педагогічних здібностей педагога, які проявляються у відеоситуації; оцінка стилю спілкування та його виховний потенціал; оцінка вербальної та невербальної поведінки вчителя (техніка мовлення, міміка і пантомімічна виразність, емоційність, наявність почуття міри); підхід до виконання своїх обов’язків (формальний, неформальний) [2, с.27-28].

Практична спрямованість навчальної дисципліни “Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури” має своє продовження і на державному іспиті, який виходить за рамки традиційного. Інноваційний характер усього комплексного державного іспиту, полягає у тому, що одне з екзаменаційних завдань передбачає аналіз живої педагогічної ситуації, що демонструється на екрані. Причому, відеоситуації не повторюються (їх кількість значно перевищує кількість студентів, що складають державний іспит). Відбір відеоситуацій здійснюється за такими критеріями: 1) відповідність змісту ситуації програмному змісту державного екзамену; 2) проблемність; 3) спрямованість на спеціальність вчителя фізичної культури; 4) можливість застосування теоретичних положень обох навчальних дисциплін при аналізі та розв’язанні ситуації; 5) лаконічність (максимум 2-3 хв.).

Відображаючи живий навчально-виховний процес, відеоситуації виявляють вміння майбутнього спеціаліста застосовувати набуті теоретичні знання у практичній діяльності. Аналіз тих педагогічних явищ, які демонструються на екрані, здійснюється поетапно за такою логікою: а) спочатку студент визначає проблему, відображену в ситуації; б) актуалізує теоретичні знання, необхідні для вирішення проблеми; в) пропонує шляхи вирішення проблеми, або оцінює й обґрунтовує педагогічну доцільність чи недоцільність того способу, який має місце при розв’язанні ситуації.

Для зручності аналізу відеоситуації студентам даються окремі алгоритми, які відображають різні аспекти навчально-виховної діяльності педагога, а саме: забезпечення контакту з вихованцями і попередження конфліктних ситуацій; специфіку виховної роботи з важковиховуваними; ситуації першого знайомства; ситуації, що передбачають застосування прийомів виховної взаємодії та інші. Такий підхід спрямований на виявлення у майбутніх спеціалістів того важливого компоненту змісту освіти, що називається досвідом творчої діяльності. Цей, досить важливий, досвід часто залишається поза увагою, оскільки головний акцент на державних екзаменах робиться, як правило, на перевірці теоретичних знань та досвіду репродуктивної діяльності.

Висновки. Доцільність вивчення навчальної дисципліни “Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури” при здобутті освітньо-кваліфікаційного рівня “спеціаліст” обумовлюється наступними чинниками: проблемами, які виникають у професійній діяльності вчителя фізичної культури саме в організації виховної роботи; необхідністю систематизації, розширення та поглиблення знань з

теоретичних основ виховання як інструменту виховної діяльності; виробленням для вчителя фізичної культури чітких теоретичних позицій щодо організації виховної взаємодії з учнями та забезпечення її ефективності; набуття досвіду здійснення виховного впливу на основі аналізу професійно спрямованих відеоситуацій, які відображають основні аспекти виховної діяльності вчителя фізичної культури. Отже, навчальна дисципліна “Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури” є досить важливою дисципліною в системі підготовки вчителя фізичної культури як спеціаліста, оскільки висококваліфікований спеціаліст має виходити за рамки своєї вузької спеціальності і накопичувати той досвід, який допоможе йому створити сприятливі умови для забезпечення результативності його професійної діяльності в ширшому її значенні.

Оволодіння вчителем фізичної культури тими знаннями та практичними вміннями, які передбачені навчальною програмою (встановлювати зв'язки між закономірностями виховання особистості, принципами та технологією виховного процесу; встановлювати педагогічно доцільні взаємостосунки з вихованцями та забезпечувати з ними контакт; прогнозувати та попереджувати конфліктні ситуації; спонукати учнів до самовиховання та фізичного самовдосконалення; володіти прийомами гальмування негативної поведінки та ін.), виведе його професійну діяльність на якісно новий рівень і забезпечить високий коефіцієнт її корисної дії в плані реалізації мети виховання – всебічного розвитку особистості як найвищої цінності суспільства.

Література

1. Бех І.Д. Виховання особистості: навч. – метод. посібн. : у 2 кн./ І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – Кн. 1 – 325 с., кн. 2 – 344 с.
2. Каплінський В.В. Навчально-методичні матеріали до комплексного державного екзамену (осв.-кваліф. рівень “спеціаліст”) / В.В. Каплінський. – Вінниця, 2012. – 70 с.

Марченко Г.В.

Доцент кафедри педагогіки, доктор філософії

Горлівський інститут іноземних мов

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА В ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ВНЗ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Законодавчі документи України з питань освіти визнають охорону й зміцнення фізичного, психічного та духовного здоров'я особистості і суспільства в цілому важливим державним й освітнім завданням. Реалізація оздоровчої функції освіти регламентується Законами України «Про фізичну культуру і спорт», «Про освіту», «Державною програмою розвитку фізичної культури і спорту в Україні» та ін. [1]. Фізичне виховання дітей і молоді України сприймається педагогами як важливий компонент гуманітарної освіти, спрямований на формування у них фізичного та морального здоров'я, удосконалення фізичної і психічної підготовки до ведення активного життя, професійної діяльності та захисту Батьківщини. Таким чином, фізичний розвиток особистості невіддільний від її духовного зростання, а, як зазначав В. О. Сухомлинський, *«процес всебічного розвитку невіддільний від складного механізму шкільного навчання, керівної ролі школи, педагога у створенні того, що ми називаємо виховним середовищем»* [3, с. 61]. Отже, цілком зрозуміло, що забезпечення готовності фахівців системи освіти до розв'язання сучасних проблем виховання є ключовим чинником вирішення означених державних і педагогічних завдань. Саме тому особливу увагу держава приділяє підготовці керівних і педагогічних кадрів до організації виховної діяльності, наголошуючи на необхідності поліпшення якості викладання дисциплін психолого-педагогічного циклу у вищих педагогічних навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Проблеми виховання особистості досліджуються провідними науковцями АПН України, такими як: І. Бех, Т. Алексеєнко, Г. Балл, О. Докукіна, І. Єрмаков, Д. Закатнов, М. Зубалій, Л. Канішевська, С. Кириленко, О. Кононко, В. Мачуський, Н. Миропольська, А. Молчанова, В. Оржеховська, Р. Охрімчук, П. Полянський, В. Постовий, Н. Пустовіт, К. Чорна, П. Щербань.

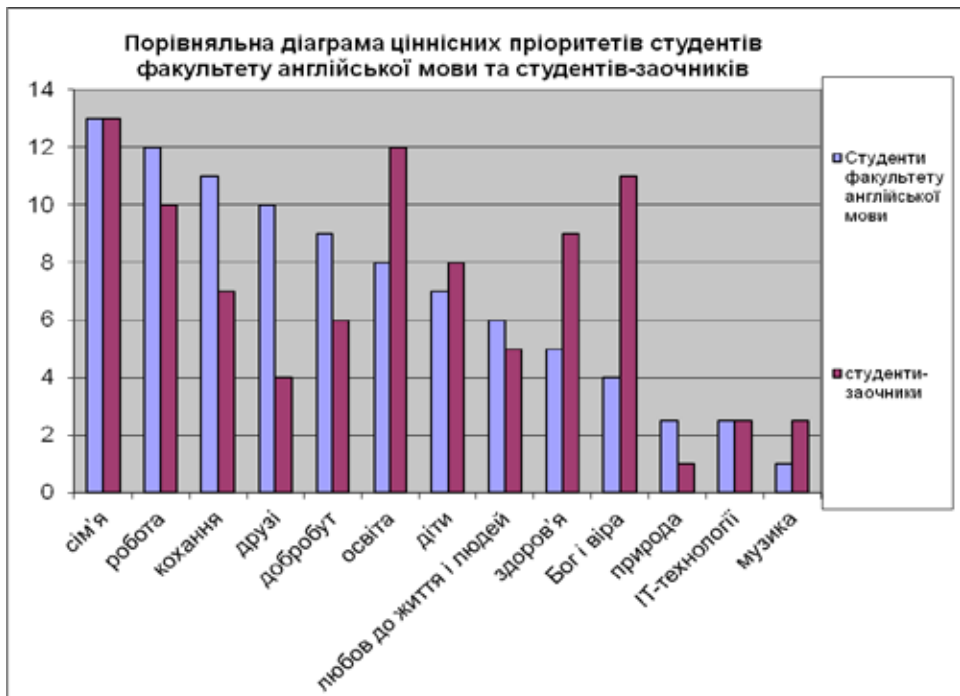
Формулювання цілей статті. Метою пропонованої статті є визначення змісту формування валеологічної культури вчителя-філолога в професійно орієнтованому середовищі ВНЗ на основі педагогічної спадщини В. Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу. Соціокультурні зміни, що мають місце в країні, обумовлюють необхідність трансформації професійних функцій сучасного педагога, оскільки змінилися ціннісні орієнтації суспільства, економічні основи життєдіяльності соціуму, змінилися і суб'єкти педагогічного процесу. Але основоположні педагогічні ідеї, сформульовані і реалізовані В. Сухомлинським, були

і залишаються дороговказами професійної педагогічної діяльності та підготовки до неї фахівців відповідного профілю.

Необхідність реалізації завдань розумового, естетичного, морального, трудового, фізичного та ін. виховання школярів детермінує включення даних аспектів у зміст професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя-філолога, для якого питання формування фізичної культури, на жаль, часто залишаються недостатньо близькими, оскільки не є фаховою спеціальністю. Більше того, питання збереження власного здоров'я не є предметом першочергової турботи вчителя-філолога, що доводять результати здійсненого нами дослідження ціннісних пріоритетів студентів вищого педагогічного навчального закладу, результати якого представлені у нижче наведеній діаграмі.

Для студентів денної форми навчання здоров'я посідає 9 місце серед 13 позицій, а студенти-заочники, старші за віком, висувають здоров'я на 6 місце. Це свідчить про те, що майбутні вчителі не усвідомлюють, що «добре, міцне здоров'я, відчуття повноти, невичерпності фізичних сил – дуже важлива умова життєрадісного світосприймання, оптимізму, готовності долати труднощі»; що «духовне життя... інтелектуальний розвиток, мислення, пам'ять, увага, уява, почуття, воля великою мірою залежать від «гри»... фізичних сил», а «у збереженні здоров'я важливу роль відіграють режим праці, відпочинку, харчування» тощо (див. Діаграму) [3, с. 192-193].

Слова В. Сухомлинського про те, що виховний ідеал школи – «всебічно і гармонійно розвинена особистість, активний учасник суспільного прогресу. Гармонійний, всебічний розвиток означає єдність праці, духовного багатства всіх

сфер діяльності людини, моральну чистоту її поведінки, взаємовідносин з іншими людьми, фізичну досконалість, багатство естетичних запитів і смаків, багатогранність суспільних і особистих інтересів. Гармонія здібностей і потреб дає людині ту повноту духовного життя, яка усвідомлюється і переживається нею як щастя» з повним правом можна віднести і до вищої школи [2, с.14-15], що підтверджує правильність закладення в основу виховної роботи у педагогічному ВНЗ потреби особистості. Тож, виходячи з розуміння **виховання як внутрішньої потреби людини**, було виділено основні **потреби** студентів, на задоволення яких слід спрямовувати виховну роботу, а саме: потреба в соціумі та спілкуванні; в пізнанні світу та себе в світі; в **здоровому способі життя**; в художньо-естетичному сприйнятті себе, інших та навколишньої дійсності; потреба в творчій самореалізації; в інформації (яка поєднує всі інші). Звідси результат виховної роботи – формування професійної культури майбутнього вчителя та її складових: комунікативної, національної, громадянської, правової, ідейно-політичної, екологічної, інтелектуальної, культури особистісного самовизначення, валеологічної, естетичної, культури творчого самовираження, інформаційної. Таким чином, потреба в здоровому способі життя обумовлює мету виховної роботи: формування фізично і психічно здорового професіонала, здатного розвивати та оздоровлювати інших, що конкретизується через такі завдання: турбота про фізичний та психічний стан; медична просвіта; організація фізичної активності та розвитку; формування культури самообслуговування; попередження негативних явищ соціального та медичного плану; пропаганда здорового способу життя. В. Сухомлинський зауважував, що «людина повинна займатися гімнастикою і спортом передусім не для досягнення успіху в змаганнях, а для формування фізичної досконалості»; важливо виробити у вихованців переконання, що «завдяки регулярним фізичним вправам у них не тільки створюється краса тіла, гармонія рухів, але й формується характер, загартовується воля»; а «привчання дітей до активного, діяльного відпочинку – одне з дуже важливих завдань педагогів, вихователів» і крім того завдання педагога полягає в тому, «щоб години, вільні від навчання і фізичної праці, були наповнені живою, хвилюючою думкою, глибокими моральними, інтелектуальними й естетичним почуттями» [3, с. 195-196].

Тому завдання виховної роботи зі студентами 1-2 курсів педагогічного ВНЗ доцільно зосередити навколо: вивчення фізичних можливостей організму та необхідності диспансеризації; організації рухового режиму в навчальний та позанавчальний час; вивчення та врахування природних біоритмів; організації раціонального харчування; режиму дня в сесійний та міжсесійний періоди; вивчення курсу «Безпека життєдіяльності»; аудиторний та позааудиторний роботи з предмету; формування культури гуртожитку; пошуків шляхів вдосконалення та корекції тіла; морально-статевого виховання студентів. Крім того, у виховній роботі слід враховувати «больові точки сучасності», здійснюючи профілактичну роботу з попередження СНІДу, венеричних захворювань, нарко- и токсикоманії, табакокуріння, психічних розладів та захворювань; організуючи зустрічі з вузькими спеціалістами: наркологами, сексологами, психотерапевтами тощо. для підготовки майбутнього вчителя до просвітницької роботи з населенням); доцільною видається й організація роботи психологічної служби, консультативної допомоги тощо.

Формування професійної і здоров'язберігаючої компетенцій студентів

З курсу доцільно спрямувати на творення свого тіла через аеробіку, культуризм, групи здоров'я, навчальні та позанавчальні заняття фізкультурою тощо; поглиблену медичну підготовку за інтересами через роботу гуртків «Я і моє здоров'я», «Вилікуй себе сам», «Фітотерапія», «Екстрасенсорика» тощо; організацію роботи туристичної та спортивних секцій (походи з підготовкою та захистом маршрутів, спартакіади, участь у змаганнях і т. ін.); підготовку до роботи в дитячих закладах оздоровлення і відпочинку (методика проведення змагань, рухливих ігор, походів, зльотів тощо).

Зі студентами випускних курсів продовжується робота за всіма попередніми напрямками, але включається інструкторська діяльність: організація спортивно-просвітницької роботи на молодших курсах, в школах, серед населення; керівництво спортивними гуртками, секціями; оволодіння методикою організації та проведення спортивно-масових заходів; підготовка до створення сім'ї та допомога молодим сім'ям; робота клубу молоді сім'ї; обговорення насущних проблем: гігієна шлюбу, догляд за новонародженими тощо.

Таким чином, у педагогічному ВНЗ створюється сприятливе освітнє середовище для формування валеологічної культури майбутнього вчителя, який у подальшому буде у змозі створювати виховне середовище освітньої установи і формувати здоров'язберігаючу компетенцію зростаючої особистості.

Висновки. Отже, цілком сучасно лунають слова В. Сухомлинського про те, що «засоби навмисного впливу ефективні лише оскільки, оскільки створене і постійно збагачується середовище, яке виховує людину... Середовище повинно повсякденно створюватися і збагачуватися... Середовище повинно не тільки спонукати до активної діяльності, а й стримувати, гальмувати. Діяльність полягає не тільки в тому, щоб створювати, а й у тому, щоб оберігати... Особливо важливим для виховання елементом середовища є тонкість, людяність відносин між вихователями і вихованцями, між старшими і молодшими школярами, між ровесниками... Усі педагогічні побудови, якими б мудрими вони не були, перетворюються в порох, якщо нема биття гарячого серця, трепету благородних почуттів, мудрої розсудливості живої людини – учителя» [4, с. 548-549, 554-555].

Література:

1. Програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні (2004) <http://ipv.org.ua/home/39-2010-06-08-18-03-21.html?showall=1> режим доступу 16.08.2012.
2. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори. В 5-ти т. – Т. 4. – К. : Рад. школа, 1976. – С. 7-392.
3. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори. В 5-ти т. – Т. 1. – К. : Рад. школа, 1976. – С. 55-196.
4. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори. В 5-ти т. – Т. 4. – К. : Рад. школа, 1976. – С. 393-628.

Лазарева В.В.

викладач кафедри педагогіки і психології
Харківського національного університету внутрішніх справ

Victoria Lazareva,

Kharkiv National University of Internal Affairs, Ukraine

EDUCATIONAL CONDITIONS FOR FORMING THE CONFLICTOLOGICAL READINESS OF FUTURE DISTRICT INSPECTORS OF MIA

State documents of the Ministry of Internal Affairs (see MIA) direct teaching and the scientific world at improvement of intellectual and general professional potential of young specialists. This problem is no less vital for Departmental Institutions concerning increasing the level of professional training of the law enforcement official (see LEO). Their professional activity requires quick orientation in a new social surroundings, development of professional ability, psychological steadiness, tolerance, readiness to conflict solution. The last component formation is especially important for district inspector of militia (see DIM) as conflict situations are the aspect of their professional activity in which they should be a connoisseur of, and in which they should help citizens. Professional activity of district inspector implies performing a number of official duties that need future specialist not only to get theoretical knowledge and practical skills, but also the ability to realize it in certain official situations. At the same time practical experience proves that not all the graduates are ready to realize their possibilities entirely during the work in the Organs of Internal Bodies (see OIB). Mainly in the course of work the emotional tension is observed, inability to organize their activity and work of a Department in general, they have lack of skills to work under the conflict circumstances. It is the conflictological readiness to the professional activity that allows young professional to feel sure at his working post, to adapt more rapidly in the work conditions, to solve the uneasy tasks of law enforcement activity successfully. Existence of contradictions between practical needs in conflictological training of future DIM and it's real state induces the necessity of fundamental analysis and improvement of the mentioned direction of DIM training, formation of their readiness to professional conflict solution in the official activity.

The problem of readiness was studied by teachers and psychologists. Thus, educators stress the manifestation of factors and conditions, didactic and educational means which help to manage the process of readiness formation. Psychologists' studies are orientated towards the establishing the kind of links, dependences between the state of readiness and effectiveness of the activity. The problem of future law enforcement officials' training was

the object of a number of researches (O.Bayev, O.Bandurka, S. Bocharova, I. Vashenko, S.Hyrenko, O.Oliynyk, I.Ponomaryova).

Underlining the importance of theoretical problems, however, there are grounds to ascertain insufficient study of the phenomenon of readiness formation for future district inspectors to conflict solution. We represent the analysis of educational conditions that determine effective formation of this professional-personal formation.

The article is aimed at new approaches to the problem of conflictological readiness formation and distinguish educational conditions, which would promote this process.

Law enforcement is emotionally tense one. Conflicts are the constituent part of this profession. It is of great importance for law enforcement official, in particular, district inspector to find the way out of conflict situation, keeping self-control and maintaining high professional level. It testifies the necessity to form readiness of future official to conflict solution in the course of his professional training. Among the functions of district inspector we'd like to pay attention to the following ones: 1) prevention of crime by means of individual preventive collaboration with people; 2) organization of the activity on the principles of partnership between the police and citizens [1, p.314]. Conflictological readiness as personal quality should be formed during the entire term of study the future DIM officials, that needs substantiation of basic educational conditions and directions of this activity in the Departmental institution.

According to the definition given in a Philosophic Encyclopaedic Dictionary “a condition is that on which something another depends (caused), component that makes possible availability of object, state, process...” [3, p.469]. As a rule conditions are something external for the phenomenon, unlike more general notion of “ cause” that contains both external and internal factors. By the definition of V.M. Monasyrsky: “Educational condition is such a circumstance or situation that influences (accelerates or hinders) formation and development of educational phenomena, processes, systems, qualities, skills and abilities of person and is provided with corresponding factors” [2, p.86]. When defining educational conditions we took into account a number of factors: the level of cadets’basic conflictological training, availability of means and methods of motivation to getting professional-psychological skills, inculcation of modern educational technologies in the course of education; elaboration of encouragement system for cadets’self-development; improvement the scientific and methodical basis of the educational institution; readiness of teachers to perform conflictological training; regular organization of diagnostics the level of formation conflictological readiness of future district inspectors in the course of professional training within Departmental Educational Institutions.

Enumerated factors give an opportunity to confirm that effectiveness of formation

of district inspectors' readiness to conflict solution can be provided with a complex of the following educational conditions:

- consideration of professional skills of dealing with conflicts as necessary component of successful official activity of district inspector;
- working out the model of conflictological readiness;
- creating of comfort social-pedagogical climate, that gives wide opportunities for the formation of experience for constructive solution of conflict situations;
- taking measures of stimulation the development of cadets, teaching staff and commanders of academic groups' motivation to constructive settling of conflict situations;
- enrichment of training content of future district inspectors with special knowledge about the structure, functions of conflict and mechanism of their prevention and solution;
- cadets 'by-step mastering of conflictological knowledge and formation of their conflictological skills;
- ensuring of high level of psychological and educational competence of teaching staff and leading officers of academic groups of Departmental Institution.

Elaboration of the mentioned conditions allows to adjust the activity on formation of conflictological readiness of future district inspectors and to increase its effectiveness.

As for the aim of conflictological readiness formation, which can be obtained by named educational conditions, the main purpose of educational process of Departmental Institution within the context of future DIM conflictological training is:

1. gaining the knowledge about the structure and dynamics of interpersonal conflicts, rights and duties of sides involved in conflict and knowledge about forms and methods of educational influence on subordinates aimed at conflict solution;
2. formation of future officer's motives of professional activity, striving for exclusion of conflicts;
3. formation of positive attitude to business-like conflicts and denying of emotional conflicts;
4. formation of cadets' constructive motivation of conflict examination and motives of productive communication;
5. formation of skills to work in stressful situations as well as in the situations of personal and business pressing;
6. formation of necessary skills of ruling personal emotional states;
7. formation of ability to make certain conditions for an officer to acquire specific experience of constructive conduct in conflict situations, which would ensure them getting high level of personal development;
8. training the ability to comprehend own behaviour critically; refer it to the aims and

actions of other people and to be self-assured;

9. development of complex of effective means and techniques of prevention and solution of conflict situations (piling up the suggestion box of situational educational tasks as for conflict management).

Mentioned objects gain the status of educational tasks which should be solved in the course of cadets' training in the Departmental Institutions that cover studying process and education.

When highlighting the educational conditions of conflict readiness formation, on our opinion, it is necessary to follow a number of principles.

Firstly one should consider the principle of scientific approach that puts forward increased demands to the content of each lesson; organization and carrying out educational measures that is methodical aspect of educational process.

To observe this principle it is necessary to select training material considering the latest scientific achievements, to disclose casual connection of conflict phenomena, to provide close connection of the material with practical needs and operative-official activity of district inspector.

The next one is the principle of professional orientation of the conflictological readiness formation. It determines connection between training of future inspectors and their professional activity. To observe this principle it is important to provide cadets' understanding of essence of activity on conflict solution within professional surrounding, awareness of peculiarities of conflictological readiness. The systematic and sequence principle concerns both content and procedural components of educational process, determine its logics and consistency of cadets' preparation to conflict solution. Motivational principle implies formation of interest in the field of conflict solution and requires specific goals and tasks of educational activity, each specific measure; to give personal sense and content to their training activity; to apply widely active methods of training; to form cognitive motives and motives of official and professional achievements based on it. The principle of activity, consciousness and self-determination implies the necessity to induce cadets to objective assessment of their actions; creation of problematic situations, which will need independent, creative actions; differentiation of training materials in accordance with cadets' mental and physical abilities etc. No less important conditions of conflict readiness are the organization and educational ones which influence this process in Departmental Institution. Among these conditions are the following: creation of favourable social and psychological climate for providing formation of the experience of constructive conflict solution; application of stimulating measures for motivation of future DIM, enrichment of content of specialists training with special knowledge about the essence, structure, functions of conflicts and

mechanisms of its successful solution; by-step mastering of knowledge about conflicts and formation of cadets'skills; ensuring of high level of psychological and educational competence of teaching staff and managing officers.

Literature

1. Бандурка О.М., Скакун О.Ф. Юридична деонтологія: підручник. Харків: Вид-во НУВС, 2002. – 336 с.
2. Монастирський В.М. Педагогічні умови формування професійних навичок курсантів у вищих навчальних закладах МВС України: монографія / Валерій Миколайович Монастирський. – Донецьк: ДЮІ МВС України, 2011. – 240 с.
3. Философский энциклопедический словарь. – М.: ИНФРА-М, 1997. – 576 с.

Кузнецова О.А.

Кандидат педагогічних наук, доцент
МНУ імені В.О.Сухомлинського

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Інформаційно-технічна революція, яка супроводжується змінами у різних сферах, торкнулася і найважливішого інституту суспільства – освіти. Приведення його у відповідність з новими потребами, які забезпечують становлення і розвиток особистості – актуальна державна проблема і пріоритетна соціальна ціль. Особливу роль при цьому відіграє система вищої освіти, оскільки вона виступає основним ресурсом і соціальним механізмом відтворення суспільного інтелекту.

Сучасна молодь, яка навчається в вищих навчальних закладах набула нових соціально-особистісних якостей. Педагоги і батьки відзначають більш високу рішучість сучасних молодих людей у виборі свого способу життя, більш об'ємне розуміння ними своїх прав, високий рівень освоєння ними інформаційних технологій, їх більш високу впевненість у собі. Разом з тим, у багатьох сучасних молодих людей значно знизилися почуття відповідальності за якість своєї професійної діяльності, почуття честі і гідності, розуміння ними морального обов'язку, прояв у них совісті, співчуття, взаємодопомоги та інших моральних якостей.

Враховуючи зазначені особливості соціально-особистісних якостей молоді, стає особливо важливим відродження тих результатів освіченості молодих людей, при яких їх моральні почуття знову могли б проявитися по відношенню до суспільства та оточуючих їх людей. Враховуючи глибокий зміст поняття «моральна культура», її формування на особистісному рівні розглядається не лише як один з напрямків загального виховного процесу, а як цілісний інтегрований механізм повноцінного розвитку і становлення соціалізованої особистості. «Стратегія виховної дії щодо розвитку особистості, – зазначає І. Д. Бех, – є головною справою людства, нормою його життя та виявляється у вирішенні моральних проблем. Це для багатьох із нас незвичайна позиція, але вона єдино правильна. Наші нинішні негаразди (і економічні в тому числі) – результат нехтування цим постулатом. Отже, всі зусилля мають бути спрямовані на те, щоб організація життєдіяльності молодої людини була дієвою» [1, с. 14]. Таким чином, наголошується на необхідності визначення соціальних і моральних завдань, що ставить соціум перед студентською молоддю, вирішення яких відкриває простір для дослідження більш часткових, ситуативних проблем удосконалення системи освіти і, зокрема, формування моральної культури майбутніх учителів.

Результатом професійної освіти молоді знову має стати її моральне ставлення до праці та здорового способу життя, до знань і професіоналізму, до оптимального використання часу, до власності, до грошей, до бідності й багатства, щоб моральність знову стала в уявленнях молоді найважливішою соціальною цінністю. Для кожної сучасної молодої людини, як і для людини будь-якого віку і будь-якого соціального статусу, важливо навчитися застосовувати моральні оцінки по відношенню до самого

себе.

Не можна не враховувати, що в сучасних умовах суб'єкт-суб'єктні взаємини учасників освітнього процесу або знищують жорсткість цілеспрямованого керівництва, або її істотно знижують. Подолання однодумності і досягнення поваги до іншої думки у взаєминах між людьми взагалі і між учасниками професійної діяльності, зокрема, вимагають більш глибоке осмислення студентами сутності, специфіки і значущості для кожної людини моральної культури. Важливо надати студентам можливість отримати більш глибокі знання про моральну культуру, допомогти їм зосередити увагу на специфіці та результатах її прояву, допомогти студентам виробити потребу в постійному моральному самовдосконаленні.

Аналізуючи поняття «моральність» ми зазначаємо, що моральність людини є цілісним проявом структури його особистості. Неможливо бути моральним в якій-небудь одній сфері життя і аморальним – в інших сферах. Тому, моральні принципи, установки й моральні норми та їх прояви в житті повинні бути засвоєні студентами як прояв гідності особистості. Виховання моральності студентів в сфері професійної діяльності являє собою необхідну вимогу в підготовці фахівців. Але для цього необхідний більш глибокий аналіз розуміння моральності людини, її моральної культури [2].

Формування моральної культури студентської молоді вимагає дослідження не лише часткових виховних технологій, але й загальних соціально-культурних тенденцій морального розвитку суспільства і кожної особистості, бо – «коли мораль підводять під поняття оціночно-імперативної форми регуляції або під поняття сукупності норм поведінки, то формально це вірно, але ще недостатньо для розуміння специфіки саме моральної регуляції, моральної норми. Цю специфіку необхідно вивести із специфічної основи моралі, з тієї особливої задачі, яку ставлять перед нею ті соціальні умови, які її породжують. Мораль завжди регулює поведінку особистості в інтересах певної соціальної спільноти. Разом з цим, її вимоги виконуються добровільно, за внутрішніми переконаннями» [3, с.14]. Виховання моральної культури особистості передбачає не лише підкорення власних інтересів студента суспільним вимогам, але найбільш оптимальну гармонію суспільних і особистих інтересів у його свідомості.

В сучасному суспільстві вкрай важко вибудовувати стратегію і тактику морального виховання, сформулювати його цілі і завдання, предмети і об'єкти дослідження, дослідити умови і засоби заохочення студентів до моральної культури. І це не дивно, бо моральну культуру вкрай складно сприймати візуально: вона не має яких-небудь фізичних просторових характеристик, вона не вловлюється і за допомогою органів сприймання. Враховуючи відсутність фізичних характеристик моральної культури, вона являє собою не матеріальний, а ідеальний об'єкт сприйняття. Головна особливість будь-яких ідеальних явищ є спосіб їх буття в психічному світі життєдіяльності людини. Можна сказати, що на рівні чуттєвого сприйняття моральна культура одночасно і не сприймається, і сприймається людьми. При всій своїй «невидимості» моральна культура у багатьох відношеннях однозначно сприймається і оцінюється великими соціальними групами.

У соціальній практиці констатується залежність протікання всіх суспільних процесів від змісту моральної культури суспільства. Не залишається непоміченим і

той факт, що цілі, способи і результати дій кожної людини в значній мірі залежать від особливостей його моральної культури.

Тому моральне вдосконалення всіх учасників освітнього процесу стає однією з центральних проблем педагогічної теорії і практики. Моральні якості неможливо сформулювати за допомогою рекомендацій, повчань, моралізування. Радісно і з гідністю проявляти моральні почуття людині дозволяє тільки його висока духовність. Отже, необхідно вести мову про формування високої духовності тих хто навчає і тих хто навчається.

Література

1. Бех І. Д. Ціннісна система у розвитку особистості // Вісник Полтавського державного педагогічного інституту ім.В. Г. Короленка: Зб. наук. Праць. – Випуск 1 (5). – Полтава, 1999. – С. 13-20.
2. Гончаренко С. Гуманізація і гуманітаризація освіти / С. Гончаренко, Ю. Мальований // Шлях освіти. – 2001. – № 2. – С. 2–6.
3. Нравственное воспитание: философско-этические основы // З. А. Блюмкин, Г.Н. Гумницкий, Т.В. Цырлина – Воронеж: ВГУ, 1990. – 141 с.

Романовська О.О.

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри ПМПН, УІПА, Харків

ПЕДАГОГІЧНА ДІАГНОСТИКА ЯК ОДНА З УМОВ УДОСКОНАЛЕННЯ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КУРАТОРА СТУДЕНТСЬКОЇ ГРУПИ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У сучасних умовах модернізації вищої освіти формується оновлена система цінностей, пред'являються усе більш високі вимоги до особистісних і професійних якостей випускників вищих навчальних закладів. Володіння певними знаннями і уміннями у рамках вибраної спеціальності, прагнення до постійної самоосвіти, відповідальність і працьовитість студента здатні забезпечити йому в майбутньому успішне професійне становлення. У зв'язку з цим зростає роль вищих навчальних закладів у вихованні студента як майбутнього фахівця. Адміністрацією більшості сучасних ВНЗ робиться багато по організації виховної діяльності студентів. Професорсько-викладацький склад, у свою чергу, також залучається до участі у виховному процесі. Проте існуюча система проведення лекцій і практичних семінарів, часовий регламент заняття, кількісний склад груп дозволяють викладачеві передати студентам необхідні навички і знання, але мало зачіпають виховний аспект, тому в контексті завдань, що стоять перед сучасною вищою школою, особлива роль у вихованні студентів відводиться кураторові студентської групи.

У вищій школі в цілях забезпечення єдності навчання і виховання студентів, підвищення ефективності навчально-виховного процесу за кожною студентською групою закріпили куратора. Діяльність куратора вимагає планомірної і систематичної праці в студентському гурті.

Теоретичний аналіз педагогічної літератури, присвячений роботі кураторів студентських груп, анкетування, інтерв'ювання, бесіди, спостереження і аналіз практичної діяльності кураторів, перегляд кураторських журналів свідчать про розмите представлення кураторами усіх напрямів, функцій своєї виховної діяльності, про утруднення у виборі форм і методів виховання [1, 3, 4, 6, 7].

Для того, щоб визначити умови з удосконалення педагогічної системи виховної діяльності куратора студентської групи необхідно звернутися до визначення поняття «виховання».

Виховання студентів — це дія на їх психіку і діяльність з метою формування їх особистісних властивостей і якостей: спрямованості, здібностей, свідомості, почуття обов'язку, дисциплінованості, самокритичності і інших [2, С.8].

Виховання - це один з видів людської діяльності, яка переважно здійснюється в ситуаціях педагогічної взаємодії вихователя з вихованцем при управлінні навчальною, трудовою і іншими видами діяльності і спілкування вихованця з метою розвитку його особистості і окремих особистісних якостей, включаючи і розвиток його здібностей до самовиховання [5, С.20].

У приведених визначеннях їх автори акцентують увагу на розвитку

особистості і його особистісних якостей. Але, перш ніж здійснювати виховну діяльність, спрямовану на розвиток особистісних якостей і самої особистості в цілому, необхідно мати певне уявлення про актуальний рівень їх розвитку, тому свою виховну діяльність кураторові студентської групи доцільно розпочинати з педагогічної діагностики студентів. Педагогічна діагностика дозволить визначити актуальний рівень розвитку особистісних якостей студентів, згідно з ними визначити круг педагогічних завдань і підібрати методи і засоби виховання.

Анкетні опитування, спостереження і аналіз практичної діяльності кураторів вищої школи дозволили нам зробити висновок про відсутність у кураторів чіткого поняття про зміст їх виховної діяльності. Переважна більшість студентських наставників обмежують коло своїх обов'язків лише рамками навчальної діяльності: контролем успішності і відвідуваності, з'ясуванням причин неуспішності, наданням допомоги студентам в скрутних ситуаціях і так далі. А завдання по створенню згуртованого колективу із сприятливою психологічною атмосферою, по залученню до активної участі в науково-дослідній, культурній і спортивній діяльності більшість кураторів залишають на самостійне рішення студентам. Тому в якості однієї з умов вдосконалення виховної діяльності куратора була запропонована педагогічна діагностика особистісних якостей студентів групи, яку курирують. Проте, було відмічено, що великі тимчасові і трудові витрати по обробці, аналізу, інтерпретації результатів тестування є головною причиною відмови кураторів від застосування високо формалізованих методів педагогічної діагностики у своїй діяльності. У свою чергу, в якості одного з підходів вдосконалення виховної діяльності куратора студентської групи пропонується застосування комп'ютерної педагогічної діагностики. Для цього був відібраний і адаптований для комп'ютерного тестування комплекс діагностичних методик, що складається з восьми надійних тестів з високою мірою валідності, об'єктивності, і спрямований як на діагностику особистості студента, так і міжособистісних стосунків в студентській групі. Пакет діагностичних методик включав вісім тестів, спрямованих на вивчення особистісних якостей студента, що детермінують його поведінку (тести на оцінку: конфліктності, самооцінки особистості, рівня ситуативної і особистісної тривожності по опитувачу Спілбергера-Ханіна), вивчення міжособистісних стосунків (тест на оцінку ділового, творчого і морального клімату в студентській групі), на вивчення особистісних якостей, необхідних для успішної навчальної і майбутньої професійної діяльності (тести на оцінку: працьовитості і працездатності, конкурентоспроможності, потреби в досягненні успіху, прагнення до саморозвитку і самоосвіти).

Отже, запропонована педагогічна діагностика особистості студентів групи дозволить кураторові визначити напрями, по яких необхідно посилити виховну діяльність; підібрати найбільш ефективні методи і форми виховання, оцінити результативність виховної діяльності, що проводиться, і міру досягнення поставлених цілей і завдань. Аналіз результативності своєї виховної діяльності дозволить кураторові врахувати помилки, в майбутньому вибирати найбільш ефективні методи виховання і удосконалювати свою роботу.

Література

1. Винтин И.А. Организация воспитательной работы в вузе во внеурочное

время/ И.А. Винтин// Педагогика.- 2004.- №9. - С.58-64.

2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник/ С.У. Гончаренко; голов. ред. С. В. Головка. – К. : Либідь, 1997. – 264 с.
3. Дубасенюк О. А. Методичні рекомендації керівнику академічної групи з виховної роботи серед студентів педагогічного університету. - Житомир, 2000.
4. Зайнуллина Л. Н. Совершенствование воспитательной деятельности куратора студенческой группы на диагностической основе: Дисс. кан. пед. наук: 13.00.01/Л.Н. Зайнуллина. - Казань, 2009. – С.182.
5. Курлянд З. Н., Педагогіка вищої школи / З.Н. Курлянд, Р.І. Хмелюк, А.В. Семенова. - К. : Знання, 2007. - 495 с.
6. Невмержицький Олександр. Реалії виховної роботи в сучасному вищому навчальному закладі у світлі Болонського процесу/ Олександр Невмержицький //Освіта. – 2004. – 7-14 липня.
7. Романова Світлана Вікторівна. Організаційно-виховна робота куратора академічної групи у вищих технічних навчальних закладах : дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / Слов'янський держ. педагогічний ун-т. — Слов'янськ, 2006. — 257арк. — Бібліогр.: арк. 182-201.

Жазыкбаева У.П.

Заведующий кафедрой «Дошкольного воспитания и начального обучения»,

Медетова Л.С.

Старший преподаватель

АО Национальный центр повышения квалификации «Орлеу» ИПКПР

по ЮКО

Казахстан, г. Шымкент

ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ В ПРОЦЕССЕ ОБРАЗОВАНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Острота современных экологических проблем выдвинула перед педагогической теорией и школьной практикой задачу воспитания молодого поколения в духе бережного, ответственного отношения к природе, способного решать вопросы рационального природопользования, защиты и возобновления природных богатств. Чтобы эти требования превратились в норму поведения каждого человека, необходимо с детских лет целенаправленно воспитывать чувство ответственности за состояние окружающей среды.

В системе подготовки молодого поколения к рациональному природопользованию, ответственному отношению к природным ресурсам важное место принадлежит начальной школе, которую можно рассматривать как начальную ступень обогащения человека знаниями о природном и социальном окружении, знакомства его с целостной картиной мира и формирование научно-обоснованного, нравственного и эстетического отношения к миру [1, с.19].

Живая природа издавна признавалась в педагогике одним из важнейших факторов образования и воспитания младших школьников. Общаясь с ней, изучая ее объекты и явления, дети младшего школьного возраста постепенно постигают мир, в котором живут: открывают удивительное многообразие растительного и животного мира, осознают роль природы в жизни человека, ценность ее познания, испытывают нравственно-эстетические чувства и переживания, побуждающие их заботиться о сохранении и приумножении природных богатств.

Основу для становления и развития ответственного отношения к природе, формирование экологической культуры младших школьников составляет содержание учебных предметов начальной школы, которые несут некоторую информацию о жизни природы, о взаимодействии человека (общества) с природой, о ее ценностных свойствах. Например, содержание предметов гуманитарно-эстетического цикла (язык, литературное чтение, музыка, изобразительное искусство) позволяет обогащать запас сенсорно-гармонических впечатлений младших школьников, способствует развитию его оценочных суждений, полноценному общению с природой, грамотному поведению в ней [2, с.124]. Общеизвестно, что произведения искусства также, как и реальная природа в ее многообразных проявлениях красок, форм, звуков, ароматов служит важным средством познания окружающего мира, источником знаний о природном окружении и нравственно-эстетических чувств [3,

Уроки трудового обучения способствуют расширению знаний учащихся о практическом значении природных материалов в жизни человека, разнообразии его трудовой деятельности, о роли труда в жизни человека и общества, содействуют формированию умений и навыков грамотного общения с объектами природы, экономного использования природных ресурсов.

Содержание природоведения обеспечивает естественную основу понимания младшими школьниками необходимости охраны природы, поскольку в этом курсе уделяется особое внимание формированию конкретных знаний о живой природе [4, с.126].

Целевые установки учебных предметов начальной школы обуславливают необходимость совместного использования их для воспитания младших школьников в духе любви и бережного отношения к природе. На основе содержания всех учебных предметов формируются ведущие идеи и понятия, составляющие ядро экологического образования и воспитания в начальной школе.

Не менее важна раскрываемая перед учащимися начальной школы посредством конкретных фактов и выводов идея о том, труд человека – условие использования и охраны природных богатств родного края [5, с.21].

Воспитание трудолюбия школьников, ответственного отношения к использованию и приумножению природных богатств может выразиться в следующих делах учащихся начальной школы: соблюдении культуры поведения в природе, изучении и оценки состояния природного окружения, некоторых элементах планирования по благоустройству ближайшего природного окружения (озеленение), выполнении посильных трудовых операций по уходу за растениями, их защите.

Чрезвычайно важна для реализации патриотического аспекта экологического воспитания идея, заложенная в программе уроков чтения: охранять природу – значит охранять Родину. Для каждого человека понятие Родина связано с родной природой. Озера и голубые реки, золотые хлебные поля и березовые рощи – все это с детства знакомые картины природы знакомого края под воздействием литературных произведений сливаются у младшего школьника в единый образ Родины. И чувство ответственности за свою страну отождествляется с чувством ответственности за ее природу: беречь природу, ее богатства, красоту и неповторимость – значит беречь свой дом, свой край, свою Родину [6, с.12].

Большую познавательную и воспитательную роль в формировании бережного отношения младших школьников к природной среде играет раскрытие термина «охрана природы» как деятельности, направленной на сохранение и приумножение природных богатств. Вопросам охраны природы уделено большое внимание на уроках природоведения и чтения, в формировании целей, в содержании разделов. Сущность понятия «охрана природы», к сожалению, не конкретизируется применительно к возрастным возможностям младших школьников, как в отношении понимания, так и организации детей для участия в практической деятельности, хотя и намечается содержанием изученных тем.

Задачей экологического образования является овладение учащимися трудовыми умениями по защите, уходу и улучшению окружающей среды. Эта деятельность опирается на теоретические знания, полученные школьниками на уроках, в процессе

самообразования.

Содержание экологически ориентированной трудовой деятельности учащихся зависит от возрастных особенностей ребят. Школьникам начальных классов доступны такие практические дела: развешивание птичьих домиков, кормушек; регулярный сбор корма для птиц и их кормление, посадка и уход за растениями; уход за животными живого уголка и т. д.

Успех экологического образования во многом определяется заинтересованным участием всего или большей части педагогического коллектива школы в организации экологически направленной деятельности учащихся.

Используемая литература:

1. Алексеев С. В., Симонова Л. В. Идея целостности в системе экологического образования младших школьников. // НШ. – 1999. - №1. С. 19-22.
2. Горощенко В. П. Природа и люди. М., Просвещение, 1986.
3. Государственные стандарты начального образования РК. Алматы, 1998.
4. Жукова И. В помощь экологическому воспитанию учащихся. // НШ. – 1998. №6. С. 125-127.
5. Сидельновский А. Г. Взаимодействие школьников с природой как воспитательный процесс. // Автореферат. М. – 1987.
6. Яблонов А. В., Остроумов С. А. Охрана животного мира. М., Знамя – 1979.

Меметов Руслан Рустемович

магистрант специальности «Управление учебным заведением»

Республиканское высшее учебное заведение

«Крымский гуманитарный университет» (г.Ялта),

директор Миролюбовской общеобразовательной школы I-II ступени

Красногвардейского района АРК

ОСОБЕННОСТИ УПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЕМ ШКОЛЬНОГО ДЕТСКОГО КОЛЛЕКТИВА В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Актуальность исследования данной проблемы определена потребностями практики и выявленными недостатками в необходимости понимания сущности их педагогического управления на современном этапе управления образовательным учреждением в Украине. К числу таковых недостатков мы отнесли: отсутствие осознанной и целенаправленной интеграции педагогического управления детским школьным коллективом в процессе функционирования и развития образовательного учреждения - школы; недостаточность методической подготовки педагогов к управленческой деятельности развитием школьного детского коллектива; отсутствием на практике критериальной оценки результативности деятельности классных руководителей по управлению развитием детского коллектива на основе эмпирических данных; отсутствие использования научной мониторинговой системы в образовательных учреждениях - школах, определяющих уровень развития детского коллектива и уровень педагогического управления им; отсутствие целенаправленной профессиональной подготовки классных руководителей по реализации управленческих функций в плане развития школьного детского коллектива; отсутствие в образовательной системе школ единых требований к управленческой деятельности классных руководителей по развитию детского коллектива с целью развития личности ребёнка; отсутствие понимания сущности педагогического управления в свете демократизации управления общеобразовательными учреждениями.

Нами сделано предположение о необходимости концептуальной основы формирования структуры педагогического управления школьным детским коллективом. В школе на данном этапе создана была «Концепция развития образовательного учреждения Миролюбовской общеобразовательной школы I-II ступени» и концептуальная основа формирования структуры управления воспитательным процессом: определение цели управления; согласование цели управления с выбранной стратегией; определение последовательности проектирования процессов; изучение процесса с целью его понимания; разработка нового процесса управления; определение ответственных; распределение функций управления по уровням; формирование команды «воспитательного процесса»; заключение договоров и соглашений; формирование информационной системы управления; формирование системы управленческого мониторинга; формирование корпоративной культуры по принципу «самоизучающей» структуры.

Разработанный механизм обеспечил поэтапное формирование

педагогического управления развитием школьного детского коллектива. Используемые нами критерии развития самоуправления школьного детского коллектива, характеризуют ступени педагогического управления развитием. Данный аспект мы описали в предыдущем параграфе.

Учитывая, что раскрываемая нами проблема лежит в плоскости педагогического управления развитием школьного детского коллектива, предлагаем структуру формирования и реализации стратегии педагогического управления развитием школьного детского коллектива: определение цели развития; разработка замысла развития; формирование миссии; стратегический план; реализация педагогического управления.

Условиями эффективности педагогического управления школьным детским коллективом мы выделим следующие: *интеграция воспитательных воздействий на школьный детский коллектив при консолидации коллектива воспитателей*, в ходе которой происходит упрочнение связей между данными субъектами образовательного процесса; *расширение сферы ученического самоуправления* через компоненты, составляющие систему образовательного процесса в общеобразовательном учреждении (интеллектуальная, мотивационная, волевая, саморегуляция, предметно-практическая, экзистенциальная); *подготовка педагогов к управленческой деятельности* как направленное воздействие, имеющее целью повышение психолого-педагогической культуры классных руководителей, способствующей развитию мотивации к дальнейшему самосовершенствованию [1, с.78; 2].

Таким образом, рост потенциала обеспечивается не столько объёмами ресурсов и созданием новых педагогических технологий, сколько эффективной работой механизма управления развитием детского коллектива как системы взаимоотношений между всеми участниками образовательного процесса, а также постоянным совершенствованием и учётом внешних факторов.

Литература

1. Учнівське самоврядування: практика впровадження / упоряд. О. Є. Скорик. – К.: Плеяди, 2005. – 180 с.
2. Шикова Ю. О. Умови ефективного функціонування учнівського самоврядування [Електронний ресурс] / Ю. О. Шикова. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nzvdpu_pp/2007_20/text%201-20/ymovu%20efektivnogo%20funkcionyvannya.pdf.

Пак Ирина Алексеевна

доцент, заслуженный работник культуры Украины,
Николаевский национальный университет имени В.О.Сухомлинского,
институт педагогического образования, преподаватель

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Сьогодні, в умовах формування Української державності, радикальних змін в усіх сферах людської діяльності, головна мета виховної роботи всіх соціальних інститутів-формування всебічно розвинутої, творчої особистості. Риси духовного світу дитини найбільш інтенсивно формуються у молодшому шкільному віці, що доведено у працях багатьох вчених, педагогів та психологів: Н.Ветлугіної, М.Басова, Л.Виготського, А.Запорожця, Н.Лейтеса, Т.Гуменникової, О.Дем'янчука, І.Кон, П.Сімонов та інших.

На сучасному етапі проходить переосмислення процесу виховання, його принципів, засобів та методів. Слід також відзначити нове відношення до культури, як до природного середовища виховання. Поряд з такими нормативними і проєктивними функціями як передача моральних норм, трансляція знань, розвиток здібностей особистості, в новому соціальному контексті завдаються також і культуротворчі функції виховання.

Розвиток нових теоретичних положень педагогіки поширює розуміння природи виховання. Вирішуючим та основним засобом педагога в цих умовах стає стимулювання творчої діяльності дітей. Від якості організації цієї діяльності залежить якість та ефективність виховання.

Оновлення виховання повинно забезпечуватися цілеспрямованими соціальними діями, створенням умов для нового культурно-виховного середовища і творчого спілкування дітей в дозвілєвій сфері. Виховання особистості, що здатна до творчої діяльності в усіх сферах – актуальне завдання суспільного розвитку. Для реалізації цього завдання необхідні знання: механізмів процесу творчої діяльності, структури творчої особистості, особливостей творчої діяльності дітей різних вікових категорій.

Інтерес, що відродився в останній час до психології творчості пояснюється перш за все, глибокими соціальними змінами. Проблема виявлення та формування творчої особистості має загально-національне значення. Як відзначав американський психолог К.Тейлор, «творча діяльність здійснює значний вплив не тільки на науковий прогрес, але і на все суспільство в цілому, а ті держави, які зможуть краще за всіх виявити творчу особистість, розвинути її, створити для неї сприятливі умови, будуть мати найбільші переваги»[6].

Початок шкільного навчання – важливий етап в розвитку мислення та дослідницької активності дитини. Психологи вважають, що здібності до того чи іншого виду діяльності особливо помітно проявляються в 6-7 років. Сюди відносяться пізнавальні здібності, які включають в себе сенсорні та інтелектуальні. Ці здібності

забезпечують легке та продуктивне оволодіння і оперування знаннями, їх знаковими системами.

Загальновідомий факт, що молодший шкільний вік – найбільш продуктивний період для формування творчих здібностей. Дослідження Д.Богоявленського, Л.Виготського, В.Давидова Л.Запкова, В.Крутецького, А.Леонтьєва, О.Матюшкіна, Н.Менчинської, Д.Ельконіна та ін. відзначають, що діти молодшого шкільного віку легко оволодівають теоретичними поняттями, які лежать в основі сучасних знань. Засвоєна система цих понять дозволяє молодшим школярам орієнтуватися в основах наук, форм тяжіння до самостійного пошуку фундаментальних зв'язків, розуміння суті предметів та явищ.

В цілому слід зазначити, що для молодшого шкільного віку характерним є активне анатомо-фізіологічне дозрівання організму. Так, до семи років завершується морфологічне дозрівання лобного відділу великих півкуль, що створює сприятливі можливості для здійснення довільної поведінки, планування і виконання певної програми дій.

До шести-семи років зростає рухливість нервових процесів, дещо збільшується врівноваженість процесів збудження і гальмування (однак перші ще довго продовжують домінувати, що зумовлює непосидючість та підвищену емоційну збудливість молодших школярів). У цьому віці також відбуваються істотні зміни в органах і тканинах тіла, що підвищує фізичну витривалість дитини, а також зміни у соціальній позиції особистості: вчорашній дошкільник стає учнем, членом шкільного і класного колективів, де слід дотримуватися нових норм поведінки, вміти підпорядковувати свої бажання новому розпорядку тощо. Що стосується особливостей анатомо-фізіологічного дозрівання, слід звернути увагу й на те, що дрібні м'язи розвиваються досить повільно, внаслідок чого дітям важко виконувати рухи, які вимагають чіткої координації.

Розвиток психіки здійснюється насамперед на основі провідної для певного вікового періоду діяльності. Такою діяльністю для молодших школярів є учіння, яке суттєво змінює мотиви їхньої поведінки та відкриває нові джерела розвитку пізнавального й особистісного потенціалу.

В молодшому шкільному віці виникають значні індивідуальні розрізнення в активності дітей в постановці запитань. Цей віковий етап з'являється сензитивним по відношенню здібності дітей виділяти невідоме в проблемній ситуації і активно її досліджувати. Змістовний аналіз запитань, що задають вчителі молодших класів на уроках дітям, показує, що лише 10% цих запитань сприяють розвитку інтелектуальної активності дітей, містять в собі елементи невідомого і протиріччя, спрямовані на з'ясування причин та взаємозв'язку явищ. Більшість же питань адресовані до пам'яті і допомагають вчителю з'ясувати як засвоїли діти той чи інший матеріал. Таке співвідношення характеру запитань вчителів (стимулюючих творчу активність – 10%, перевірочних – 80%) несприятливо впливають на суть запитань, які задають самі молодші школярі. За даними дослідження О.Матюшкіна, питання молодших школярів спрямовані головним чином на з'ясування окремих фактів і подій, а не на виявлення причин та взаємозв'язків[2]. Це суттєво відрізняє їх від запитань дошкільнят, що спрямовані на з'ясування причинно-наслідкових зв'язків.

Зовнішніми формами творчого мислення являються: спрямованість, ступінь

складності, частота запитань, що ставляться молодшими школярами.

Розглянемо психічні процеси, які за думкою О.Пономарьова з'являються основою творчої діяльності. До цих процесів відносять: пам'ять, фантазію, мислення, емоційність[3].

У зв'язку з початком шкільного навчання та загального психічного розвитку, пам'ять дитини зазнає докорінних змін. Для молодших школярів цілком доступні розумові дії узагальнення, тобто виділення деяких загальних властивостей різних предметів. Діти в цьому віці легко оволодівають класифікацією. В процесі накопичення досвіду у молодших школярів значну роль продовжує грати не довільне запам'ятовування, особливо в умовах активної діяльності. Велике значення має наочно-образна пам'ять. В ході засвоєння знань, молодші школярі широко використовують висновки, судження. Наочно-образний характер пам'яті та орієнтація на точне засвоєння матеріалу, призводять до такої особливості пам'яті як буквальність. Буквальність запам'ятовування збагачує активний словниковий запас, розвиває літературно-оформлену мову, допомагає оволодівати науковими поняттями. Однак, з'являючись позитивною рисою пам'яті, вже наприкінці початкового навчання, буквальність починає стримувати творчий розвиток. Найбільш яскравим та типовим проявленням творчості вважається уява та фантазія. В деяких наукових роботах ці поняття ототожнюються. Однак ми розподіляємо їх. Ми дотримуємося думки що уява може бути репродуктивного та творчого, в той самий час поняття фантазія може примінятися лише в тих випадках, коли мова йде про яскраву продуктивність цього процесу, що має творчий, а не репродуктивний характер. Я.Пономарьов вважає, що термін фантазія може ототожнюватися лише з творчою уявою, а не з уявою взагалі [3]. Психолог І.Розет вважає, що незважаючи на різноманітність родових понять, видова відмітна ознака фантазії майже цілком збігається у всіх визначеннях [4]. Вона містить в собі вказівку на те, що результатом цієї сили, або здібності, або функції з'являється створення чогось нового. Нових образів, ідей, думок, композицій, нових сполучень, нових залежностей.

Педагог І.Лернер довів, що практично всіх дітей можна навчити творчому мисленню, особливо якщо починати цю роботу в молодшому шкільному віці. І.Лернер визначив прийоми нестандартного мислення, які одночасно з'являються також процесуальними рисами творчої особистості: самостійний перенос знань та вмінь в нову ситуацію, вміння використовувати свої знання; бачення нової функції знайомого об'єкту; бачення нових проблем в знайомих ситуаціях; бачення структури об'єкту [1].

Для молодшого шкільного віку характерні активне відношення до дійсності, що оточує, підвищена реактивність, готовність подій. Однак поряд з цим, молодші школярі втомлюються, а це передбачає різноманітність видів діяльності та можливість їх змінювати. Молодшим школярам притаманні конкретність і образність мислення, емоційність, швидка зміна настрою. Недостатність життєвого досвіду і знань компенсується фантазією.

Образність мислення, відсутність стереотипу, емоційність, естетичне відношення до дійсності, що оточує – ці якості притаманні всім молодшим школярам і свідчать про високий рівень творчих здібностей вікової категорії в цілому. Саме на цьому віковому етапі починають проявлятися і спеціальні здібності: музичні,

літературні, організаторські, здібності до художньо-театральної діяльності.

Найбільш привабливими для молодшого шкільного віку є такі види художньо-творчої діяльності: малювання, ліплення, театральна діяльність, музична, різні види ігрової діяльності. Саме в цих видах творчості розвиваються уява, фантазія, оригінальність мислення, здатність до перевтілення. Інтеграція таких виховних систем як сім'я, школа, культурно-дозвіллеві заклади – важлива умова для гармонійного розвитку особистості молодшого школяра. Незважаючи на єдину мету, якою керуються ці виховні системи, кожна з них має свою специфіку, можливості, засоби та функції.

Отже, аналізуючи літературу, що присвячена проблемам творчості ми прийшли до висновку, що молодший шкільний вік – найбільш сензитивний період для розвитку творчої діяльності. Творча діяльність молодших школярів головна мета виховної роботи педагогічного колективу країни.

Список літератури:

1. Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения / И.Я. Лернер. – М.: Педагогика, 1981. – 185 с.
2. Матюшкин А.Ф. Концепция творческой одаренности // Вопр. Психологии -1989. - № 6.- С. 29-33.
3. Пономарев Я. А. Психология творчества и педагогика. - М.: Педагогика, 1976. - 280 с.
4. Пономарев Я. А. Психология творчества. - М.: Наука, 1976. - 303 с.
5. Розет И.М. Психология фантазии. Экспериментально-теоретическое исследование закономерностей продуктивной умственной деятельности. – Минск: Изд-во Белорус. ун-та, 1977. – 312 с.
6. Taylor C.W. The Minnesota studies of creative thinking // Taylor C.W. (Ed) widening horizons in creativity, N.Y., 1964

Рехтета Л. О.

Кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри методики початкової освіти МНУ імені В. О. Сухомлинського

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСКОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗА ПЕДАГОГІЧНОЮ СПАДЩИНОЮ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

У період становлення України як суверенної держави, відродження духовності суспільства проблема громадянського виховання підрастаючого покоління набуває особливої актуальності. Пріоритетність виховання громадянина зумовлюється водночас процесом відродження нації. Для України як поліетнічної держави громадянське виховання покликане сприяти формуванню її соборності, яка є серцевиною української національної ідеї. Саме на ґрунті демократичних цінностей, що мають лежати в основі громадянського виховання, можливе об'єднання різних етносів і регіонів України з метою розбудови й удосконалення суверенної, демократичної держави, громадянського суспільства.

З огляду на сказане вище актуальними є наукове обґрунтування і практичне забезпечення нової, за своєю сутністю, системи громадянського виховання, мета якого – сформувати в учнів комплекс громадянських якостей, глибоке розуміння ними належності до українського народу, до своєї Батьківщини, внутрішню потребу й готовність відстоювати та захищати її інтереси, реалізовувати свій особистісний потенціал на благо зміцнення української держави. Отже, громадянське виховання нерозривно пов'язане з відродженням нації, демократизацією та гуманізацією суспільства, поглибленням самоуправління народу.

Аналіз науково-педагогічної та методичної літератури засвідчує, що процес громадянського виховання підрастаючого покоління широко і різнобічно обґрунтований в теорії і практиці. Зокрема, у вітчизняній педагогіці вперше до теми громадянського виховання звернувся В. Сухомлинський, педагогічні ідеї якого стали орієнтиром для створення ефективних технологій виховання громадянськості школярів й на сучасному етапі.

З огляду на це, педагогічна спадщина В. Сухомлинського на сучасному етапі духовного відродження набуває особливої актуальності, оскільки педагог не тільки розкрив зміст поняття «громадянськість», але й обґрунтував шляхи її формування. Як засвідчив аналіз наукового доробку Василя Олександровича, він розумів громадянськість як інтегральну якість особистості, що характеризує політичну і моральну свідомість і проявляється в добровільній активній діяльності на благо Вітчизни.

Філософські і соціальні аспекти громадянськості та ролі виховання у її розвитку розкриті у працях Л. Архангельського, І. Беґа, Л. Буєвої, В. Горбатенка, Р. Гурова, П. Ігнатенка, С. Іконнікової, Б. Кобзаря, О. Киричука, С. Ковальова, М. Когана, Н. Косаревої, Л. Крицької, В. Лісовського, В. Поплужного, О. Сухомлинської, М. Триняк, І. Фролова та багатьох інших. Психологічні особливості формування особистості та умов формування у неї громадянськості досліджувалися

К. Абульхановою-Славською, Л. Божович, М. Боришевським, М. Болдиревим, Л. Бурлачуком, В. Васютинським, Л. Виготським, В. Давидовим, Д. Ельконінін, І. Коном, О. Красовською, О. Леонтьєвим, Б. Ломовим, В. Мерлінін, С. Рубінштейном, Т. Титаренко та ін.

Аналіз наукових джерел з обґрунтування означеної проблеми дає змогу зробити висновок, що сфера наукових досліджень у галузі громадянського виховання обмежена середньою і старшою ланкою загальноосвітньої школи. Проблема громадянського виховання молодших школярів ще не була предметом спеціального дослідження, а особливо в педагогічній спадщині В. Сухомлинського. З огляду на це, недостатня розробленість проблеми, її актуальність і практична значущість у реалізації важливих завдань початкової школи

Представлена стаття має на меті дослідити питання формування громадянськості молодших школярів за педагогічною спадщиною В. Сухомлинського.

Зі вступом дитини до школи вона починає зазнавати цілеспрямованого впливу суспільного виховання, що сприяє розширенню, ускладненню її досвіду в царині громадянських цінностей та справжніх актів їх прояву. Школа має невичерпні можливості для здійснення громадянського виховання завдяки цілеспрямованому ознайомленню учнів з історією українського народу, його культурою, традиціями, звичаями та обрядами, формуванню в них уявлень про державний устрій країни, чинні в суспільстві норми, правила, громадянські цінності. Вступаючи в численні взаємини в шкільному колективі дитина набуває вміння розв'язувати конфлікти ненасильницькими способами, доходити порозуміння з оточуючими за допомогою діалогу, учитися захищати права людини, зокрема й свої права.

На думку О. Пометун, одним із найважливіших завдань сучасного виховання є формування людини - громадянина, для якої демократичне громадянське суспільство стане осередком реалізації творчих можливостей, задоволення особистих та соціальних інтересів [3, с. 18].

У державній Концепції громадянського виховання сказано, що визначальною рисою такої людини має бути громадянськість. Громадянськість — це готовність людини реалізувати свої права та обов'язки, поважати права і свободи інших громадян, розуміти відповідальність перед суспільством і державою за свої вчинки. Очевидно, що таке розуміння громадянськості дає підставу вважати її як психологічну рису, характеристику особистості [2, с. 16].

З педагогічної точки зору „громадянськість” розглядається в словнику С. Гончаренка як „...усвідомлення кожним громадянином своїх прав і обов'язків, стосовно до держави, суспільства, почуття відповідальності за їх стан”. Основною метою громадянського виховання передбачено формування у людини моральних ідеалів суспільства, почуття до миру. С. Гончаренко наголошує на тому, що «в сучасних умовах важливою громадянською якістю стає здатність людини до самовизначення, завдяки якому людина зможе розумно існувати в умовах вибору, тобто в умовах свободи й відповідальності» [1, с. 75].

Погляди В. Сухомлинського про особливу роль громадянського виховання у формуванні особистості школяра приваблюють своєю неординарністю й актуальністю.

Видатний педагог стверджував, що протягом усіх років навчання в школі учням слід давати не лише систему знань з основ наук. Передусім дітей треба вчити жити, вчити найважливішої мудрості буття – громадянськості. «Громадянськість – це насамперед відповідальність, обов'язок та вища сходинка в духовному житті людини, на якій вона віддає себе служінню ідеалові» [7, с.29]. Під громадянським вихованням він розумів складну, спрямовану діяльність, що забезпечувала становлення й розвиток свідомості, почуття власної гідності, мужності й патріотизму. У праці «Методика виховання колективу» він виділив низку взаємин у шкільному середовищі, що розвивають і утверджують почуття громадянської відповідальності. Це інтелектуальні, ідейно-виховні, навчально-виховні, самодіяльно-творчі та ігрові стосунки. У «Розмові з молодим директором школи» В. Сухомлинський дає мудру пораду: «...займіться перспективою становлення людини-громадянина», адже «дитина, якій сьогодні сім років, яка несміливо переступає поріг школи і виводить у зошити кружечки і палички, через десять років, на ваших очах стане громадянином» [6, с.559].

В. Сухомлинський «справжню громадянськість бачив у моральній відповідальності за все, що робиться на рідній землі: непримиренність до недоліків, гаряче прагнення боротися за розквіт, велич і могутність Вітчизни» [5, с. 146].

У статті «З чого починається громадянин» він стверджує: «...Громадянин виростає там, де є почуття обов'язку перед людьми». І нині актуальною є його концепція громадянського виховання молоді. Видатний педагог вважав, що «виховання – це передусім ідейне виховання, формування ідеології. А ідеологія людини залежить від того, що вона думає і як думає, які події, люди, явища хвилюють її, до чого вона прагне, що вважає добром і що – злом» [4, с.365].

Таким чином, творчість Василя Олександровича Сухомлинського багатопланова й різноманітна. Його ідеї, думки і рекомендації витримали випробування життям, знайшли творче застосування в практиці тисяч освітян і здатні слугувати наступним поколінням. Об'єктивний критичний аналіз педагогічної спадщини видатного українського педагога дає корисні матеріали для вдосконалення сучасної виховної практики, в основу якої необхідно покласти формування у дітей емоційно вмотивованої соціальної відповідальності і почуття суспільного обов'язку, тобто тих моральних пріоритетів громадянина, які докладно обґрунтовано видатним педагогом. Сформованість зазначених етико-педагогічних понять є своєрідним показником соціальної зрілості молоді людини, а тому в сучасну епоху вони набувають аксіологічного значення.

Виховати громадянина сучасної України – означає сформувати в нього комплекс особистісних якостей і рис характеру, що є основою специфічного способу мислення та спонукальною силою повсякденних дій, вчинків, поведінки.

Література

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
 2. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / Сухомлинський В. О. // Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти томах. – К. : Радянська школа, 1976. – Т. 3. – С.5–280
- 56

3. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / Сухомлинський В. О. // Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти томах. –К. : Радянська школа, 1976. –Т. 2. – С. 147–416
4. Сухомлинський В. О. Павлиська середня школа / Сухомлинський В.О. // Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти т. –К. : Радянська школа, 1976. –Т. 4. – С.6–390.
5. Сухомлинський В. О. Залежить тільки від вас / В. О. Сухомлинський // Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти томах. –К. : Радянська школа, 1976. –Т. 5. –С.284-288.
6. Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра / В. О. Сухомлинський // Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в5-ти томах. –К. : Радянська школа, 1976. –Т. 2. – С.207-400
7. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори. В 5-тит. – Т.3. – К.: Рад. шк., 1976. – С. 238-582.

Авраменко К. Б.

к. п. н., доцент кафедри методики початкової освіти,
Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УКРАЇНІ (1985-1991 РР.)

Освітня галузь України у другій половині 80-х рр. залежала від суспільно-політичних процесів, які часто мали суперечливий характер. У сучасних вітчизняних педагогічних дослідженнях 1985 рік було визначено переломним, оскільки він означав кінець унітарного періоду та початок відродження системи національної освіти України [1-3].

Організація навчального процесу у вищій педагогічній школі в умовах монополізованої держави визначалася нормативними документами Міністерства освіти СРСР та аналогічних республіканських міністерств. Це означає, що навчальні плани та програми підготовки педагогічних кадрів для початкової школи були однотипними, в них не враховувалися регіональні та республіканські особливості. Центром жорстко регламентувався не лише розподіл годин між різними формами навчання (лекційні, лабораторні, практичні заняття; педагогічна практика), але й їх тематика.

Аналіз навчального плану спеціальності «Педагогіка і методика початкової освіти» (1985 р.) переконав, що за ним було передбачено викладання у 7 та 8 семестрах дисциплін за вибором та вперше пропонувалися дисципліни за вибором республіки (по 70 годин). Серед факультативних – “Логіка”, “Охорона праці”, “Охорона природи”, “Основи сучасного виробництва”, “Економіка народної освіти”, “Методика атеїстичного виховання молодших школярів”, “Методика правового виховання учнів I-IV класів”, “Теорія та методика естетичного виховання”, “Система трудового виховання”, що дозволяє нам констатувати пошук шляхів наближення підготовки вчителя до реальних потреб шкільної практики.

Важливо зауважити, що для усунення недоліків системи народної освіти в цілому та діяльності педагогічних навчальних закладів було спрямовано цілий ряд документів, які передбачали підвищення якості підготовки спеціалістів, запровадження в навчально-виховний процес вузів принципів гуманізму та демократизму. Серед них – “Основні напрями перебудови вищої та середньої спеціальної школи” (березень 1987 р.). Цей документ можна вважати логічним продовженням комплексної модернізації системи народної освіти, започаткованої в 1984 році реформою загальноосвітньої школи. В цілому, кінцеву мету перебудови всіх освітніх ланок – на наш погляд – було визначено вірно, оскільки передбачалося врахувати національний досвід: “Все те цінне, що було накопичено працею багатьох поколінь педагогів, радянською школою та педагогічною наукою, все, що витримало випробування часом, повинно бути збережено та активно використано” [5, с. 3-4].

Командно-адміністративна верхівка народної освіти намагалася зберегти “статус-кво” величезною кількістю наказів, інструкцій, програм, які приховували

прагнення уніфікувати навчальний процес. Безкінечний потік розпоряджень, листів, вказівок “зверху” породжував багатоступневий контроль, що, в свою чергу, викликало у педагогічних працівників формалізм та байдужість [2, с. 7]. Дефіцит творчості сприяв формуванню стереотипного та креативного мислення й викладання.

Прикриття кризового стану косметичними процедурами з “удосконаленими” навчальними планами і програмами не змогли запобігти появі альтернативних методичних концепцій та авторських програм, які суперечили офіційним, а тому – пробивали собі шлях з величезними труднощами. Фактично, це означало, що у вищих педагогічних навчальних закладах України тривав пошук інноваційних форм та методів проведення занять. Так, у Вінницькому державному педагогічному інституті було запроваджено семестровий бал оцінки знань студентів, у Тернопільському та Миколаївському – блочно-модульну систему викладання курсів, у Черкаському – започатковано бінарний принцип поєднання фундаментальної (спеціальної) та методичної підготовки у кожній навчальній дисципліні [].

Влітку 1987 р. Міністерством освіти України (при погодженні з Мінвузом СРСР) було затверджено національні експериментальні навчальні плани підготовки педагогічних кадрів для початкових класів у Дрогобицькому, Криворізькому, Луцькому, Полтавському, Тернопільському педагогічних інститутах. Це підтверджує наш висновок про настійний пошук шляхів інтенсифікації навчально-виховного процесу, в результаті якого українські школи отримували вчителів, здатних до творчої та інноваційної діяльності.

Важливо зауважити, що вищі педагогічні навчальні заклади України, починаючи з 1987 р. працювали за новими програмами, в яких було максимально враховані вікові особливості учнів, зокрема учнів-шестирічок.

Наступним етапом щодо історії розроблення питання підготовки вчительських кадрів слід вважати проведення Всесоюзного з'їзду працівників народної освіти (грудень 1988 р.), де зазначалося, що економічні та соціально-політичні проблеми країни, нерівномірність розвитку виробничої та культурної сфер союзних республік та регіонів стали причиною загострення кризи в системі освіти. В центрі уваги освітян було обговорення двох альтернативних концепцій розвитку педагогічної освіти, автори яких одноставно визнавали пріоритетними шляхами її розвитку демократизацію та гуманізацію.

Таким чином, складність названого етапу (1985-1991 рр.) викликано суперечністю між загостренням соціально-економічних та суспільно-політичних процесів монополізованої держави та активним пошуком працівниками освіти інтенсивних шляхів її розвитку. Це дозволяє нам стверджувати, що на розвиток вищої педагогічної освіти як складової вищої освіти України впливали соціально-економічні умови суспільства.

З метою поліпшення підготовки вчительських кадрів до потреб української школи влітку 1989 року Державним комітетом з народної освіти СРСР та Міністерством народної освіти УРСР було розроблено та впроваджено в навчально-виховний процес ВНЗ нові навчальні плани для всіх педагогічних спеціальностей. Як показав аналіз навчального плану спеціальності “Педагогіка і методика початкового навчання” (1989 р.), всі учбові дисципліни, що забезпечували професійну підготовку педагогічних кадрів, вперше було згруповано у чотири

блоки: суспільно-політичні, загальнокультурні, психолого-педагогічні і спеціальні дисципліни. Крім того, у зазначеному навчальному плані кожний із блоків містив дисципліни для обов'язкового та факультативного вивчення. Так, наприклад, у блоці "Загальнокультурних дисциплін" було вперше запропоновано наступні навчальні курси – "Історія країни", "Історія світової та вітчизняної культури", "Культура України", "Народні та художні промисли", що, безперечно, посилювало національне підґрунтя підготовки майбутніх учителів початкової школи. А тому затвердження у 1989 році нових навчальних планів підготовки вчительських кадрів можна вважати поверненням педагогічної освіти України на національний ґрунт.

Аналіз періодичних видань цих років дозволяє стверджувати, що випускаючи кафедри факультетів підготовки вчителів початкових класів налагоджують тісні двосторонні зв'язки із початковими школами на різних рівнях: шкільний вчитель – викладач вузу – студент; студент – учні – їх батьки; викладачі ВНЗ приймають участь у роботі методичних об'єднань вчителів початкових класів; випускники факультетів залучаються до проведення дня відкритих дверей тощо. Це, в свою чергу, сприяло створенню навчально-науково-методичних комплексів вузів з базовими (міськими та сільськими) школами, школами-інтернатами, дошкільними установами, а також – педагогічними училищами [1; 3; 4]. Даний факт можна вважати доказом ефективності такої співпраці різних закладів освіти, поверненням вищої педагогічної школи до національного історичного досвіду створення педагогічних комплексів.

Крім того, було запроваджено новачку обміну досвідом між вузами через проведення науково-методичних нарад та конференцій. Одна з таких нарад відбулася на базі Херсонського педагогічного інституту в 1989 році, де було визначено необхідність фундаменталізації освіти, розширення цільової підготовки педагогічних кадрів, створення регіональних комплексів, впровадження в навчально-виховний процес вузів експериментальних програм.

У 1989-1990 н.р. Міністерство освіти УРСР зробило перші кроки в реалізації ідей нової концепції загальної середньої освіти щодо демократизації, гуманізації та інтеграції навчальних курсів. Так, у зв'язку з переходом 4-хрічної початкової школи на новий зміст освіти, Міністерством України було затверджено експериментальний навчальний план для початкової школи, який містив наступні інтегровані курси – "Людина і навколишній світ", "Музика і рух", "Художня праця". Це зумовлювало перегляд змісту методик викладання шкільних дисциплін у ВНЗ та розроблення й впровадження в навчально-виховний процес початкових шкіл нових навчально-методичних посібників. Серед засновників нового комплексу оснащення навчального процесу – відомі українські вчені та методисти – М.В.Богданович, М.С.Вашуленко, І.Ф.Гудзик, А.П.Коваль, Л.П.Кочина, М.М.Левшин, О.Я.Савченко та інші.

Широкого розповсюдження у визначений період набуло використання у навчальному процесі вищих педагогічних закладів України активних методів навчання, які дозволяли моделювати педагогічні ситуації, сприяли формуванню професійних умінь у майбутніх учителів початкової школи.

Аналіз публікацій у періодичних виданнях даного періоду дозволяє констатувати посилений інтерес освітян до педагогіки співробітництва та новаторської педагогічної діяльності, ідеї якої дістали широкого визнання та швидкого поширення у середині 90-х років XX століття. Серед авторів, що її пропагували,

вчителі-експериментатори – Ш.О.Амонашвілі, С.М.Лисенкова, С.П.Логачевська, О.М.Потапова, В.Ф.Шаталов, М.П.Щетинін [9; 125; 130; 177; 188; 248]. Освітяни схвально прийняли запропоновані ідеї гуманізму та милосердя, співтворчості та співпраці у процесі педагогічної взаємодії з учнями. Швидкого розповсюдження дістали авторські методики – “Школа людяності” (Ш.О.Амонашвілі), використання опорних сигналів та блок-конспектів (В.Ф.Шаталов), створення умов для вільного розвитку учнів та впровадження методів випереджаючого, коментованого та індивідуально-диференційованого навчання учнів початкової школи (С.М.Лисенкова, С.П.Логачевська, О.М.Потапова).

Крім того, в кінці 90-х років минулого століття у початкових школах Києва та Харкова започатковуються класи, які працюють за експериментальними програмами розвиваючого навчання за системою Д.Б.Ельконіна – В.В.Давидова. Це фактично свідчило про бажання удосконалення навчально-виховного процесу у всіх ланках системи освіти, сприяло оновленню змісту, форм та прийомів організації методичної підготовки у діяльності вищих педагогічних закладів, що, в свою чергу, сприяло підвищенню якості досліджуваного напрямку.

Отже, результати проведеного дослідження дозволяють зробити висновок про посилення уваги педагогів до моделюючої, інноваційної та аксіологічної функції професійної підготовки вчителів для початкової ланки освіти.

Аналіз періодичних видань початку 90-х років ХХ століття дозволяє стверджувати про занепокоєння вчительства станом освіти в країні. Її існування протягом тривалого часу в умовах дефіциту духовної культури, пануванні адміністративного характеру відносин, відрив від культурного життя і навіть сучасного рівня розвитку науки призводило до витрачання діяльнісного та соціального контекстів освіти. Оскільки діяльнісний підхід в методиці початкового навчання визначався не новацією, а доброю, надійною, перевіреною часом та недоречно забутою традицією, то це вимагало повернення вищої педагогічної школи на власні історичні підвалини, перегляду змісту та методів навчання у вузі на користь впровадження інтегрованих курсів з метою формування у майбутніх учителів нового педагогічного мислення, особливо – в умовах побудови системи неперервної освіти.

В діяльності вищих педагогічних закладів освіти України спостерігаються спроби удосконалення методичної підготовки майбутніх педагогічних кадрів для початкової школи через оновлення навчальних планів і програм, нових підручників та науково-методичних посібників, виникнення та розповсюдження новаторських та альтернативних методик, впровадження в навчально-виховний процес вузів активних форм (ділові ігри, КВК тощо).

Серед досягнень вищої педагогічної школи України, які творчо відновлюються в сучасних умовах, нами було визначено:

- створення комплексів, що передбачали професійно-педагогічну інтеграцію (школа – ВНЗ – школа; дитячий садок – школа – ліцей – коледж – педучилище – педінститут тощо);
- система профвідбору та допрофесійної педагогічної підготовки;
- запровадження активних форм та методів навчання у навчально-виховний процес вищих навчальних закладів;
- розроблення та розповсюдження в закладах освіти авторських

методичних систем і інноваційних педагогічних технологій.

На сучасному етапі доцільно враховувати результати історичного аналізу розвитку інноваційних технологій, пропонуючи для використання такі ідеї: використання технічних засобів, передусім комп'ютерних; нових методів навчання (проблемне, групове навчання, ділові ігри); реалізація модульної системи; упровадження педагогіки співробітництва; скорочення багатопредметності та введення до навчальних планів нових предметів, необхідних для професійного вдосконалення майбутніх учителів, основним із яких є «Основи педагогічної майстерності»; підвищення ролі самостійної роботи; удосконалення навчально-методичної бази.

Таким чином, застосування логіко-історичного підходу до розвитку інноваційних технологій надало можливість формування цілісного системного уявлення про розвиток професійної підготовки фахівців початкових класів у ретроспективі вищої педагогічної школи України.

Список використаних джерел

1. Антология педагогической мысли Украинской ССР / Сост. Н.П.Калениченко. – М.: Педагогика, 1988. – 640 с.
2. *Луговий В.І.* Педагогічна освіта в Україні: Структура, функціонування, тенденції розвитку / За ред. акад. О.Г.Мороза. – К.: МАУП, 1994. – 228 с.
3. *Майборода В.К.* Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917-1985 рр.). – К.: Либідь, 1992. – 196 с.
4. *Паначин Ф.Г.* Педагогическое образование в СССР. Важные этапы истории и современное состояние. – М.: Педагогика, 1975. – 224 с.
5. Реформа школи: проблеми і труднощі її реалізації // Радянська школа. – 1987. – № 12. – С. 3-10.

Радул О.С.

Професор, кандидат педагогічних наук, Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Україна

ДИТЯЧІ ОБ'ЄДНАННЯ У ДАВНІХ СЛОВ'ЯН ЯК ФОРМИ СУСПІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Східні слов'яни VI–XIII ст. застосовували різні форми, різні шляхи залучення дітей до життя в общині. Частина з них існувала ще з часів первісності, інші виникали на етапі розпаду родового ладу, зародження сусідської общини. Однією з форм суспільного виховання дітей підліткового віку того часу були дитячі об'єднання – побратимство, посестринство, союзи ровесників, загони отроків-воїнів, молодіжні товариства тощо.

Дитячі об'єднання організовувалися не за родинним принципом, а на підставі особистих симпатій. Узи, які об'єднували побратимів часто були сильнішими за родинні стосунки, однак за традицією набували саме форми родинних стосунків [1, с. 64]. Отже, з одного боку, ці об'єднання підлітків були трансформацією різноманітних статево-вікових об'єднань, що існували у первісному суспільстві, з іншого – вони утворювалися на іншій основі.

Явища побратимства відображені у давньоруських билинах, казках і приказках. Зокрема, у билинах стійкими є пари богатирів-побратимів: Ілля Муромець і Добриня, Добриня і Альоша Попович та ін. Кожний з них називається «братом названим» або «крестовым» [4, с. 84]. Під час військових дій такі побратими нерозлучні й повинні рятувати один одного у мить небезпеки. Билини повідомляють, що побратима не можна було вбити, що бажання побратима було законом для іншого. Давньоруські билини зафіксували й певні обряди їх утворення. Наприклад, це був обмін натільними хрестами, або обмін конем і платтям, що засвідчує поєднання давніх язичницьких традицій і християнських.

Модель здійснення актів побратимства і посестринства реконструювали етнографи за звичаями, що збереглися ще у XIX ст. у віддалених місцях України, Росії, Білорусії. Найбільш давнім способом братання було заключення союзу між ровесниками шляхом обміну купки землі. Земля символізувала силу взаємної клятви і вірності слову. Купку землі зашивали в ладанку і носили на шії [5, с. 19], в чому виявлявся зв'язок звичаю з язичницькими віруваннями.

Давньоруські билини вказують на те, що побратимами, членами молодіжних товариств були ровесники, підлітки і юнаки одного віку. Так, деякі герої билини набирають собі дружину ровесників з 12 або 15 років, що також підтверджує існування в давньоруському суспільстві підліткових об'єднань отроків-воїнів. Молоді воїно-дружинники схожі між собою в усьому («...одного росту, ...голос к голосу да волос к волосу»), всі одягнені однаково, їздять на конях однієї масті і т.і. Ці ж риси підмічені й у казках східних слов'ян, в яких йдеться про 12 молодців, зокрема у казках «Віщий сон», «Хитра наука» із збірки казок О. Афанасьєва [6, №№ 91, 97].

Дружина молодих воїнів, очолювана хлопцем того ж віку, широко відома і по

історико-етнографічним матеріалам та епосам різних народів. Вони тісно пов'язані з чоловічими союзами, значення яких зросло саме в епоху військової демократії (або чіфдому). Епос оспівує військові об'єднання цієї епохи, що зумовлено історичною значимістю процесу їх утворення.

Існування юнацьких (парубоцьких) об'єднань зафіксовано й в українських веснянках. Зокрема, у веснянці «Барвінок», наведеній С. Килимником [2, с. 281–282], підтверджується той факт, що товариство, яке збиралося у військовий похід, об'єднувало неодружених молодих людей, тобто утворювало певну вікову групу. Крім того, у цій веснянці зафіксовано й існування дівочої громади, як окремого товариства.

Згадка про дівочу громаду є важливою, оскільки інформації про об'єднання дівчаток-підлітків та молодих дівчат набагато менше в історико-етнографічній літературі. Більшість етнографічних матеріалів, зібраних дослідниками у ХІХ ст., повідомляють про таку форму посестринства як кумління (кумування).

Обряд посестринства відбувався навесні, на русальному (пізніше – троїцькому) тижні. Дівчата йшли в ліс, вибирали гарну березу, прикрашали її кольоровими стрічками, плели із квітів вінок і чіпляли на дерево, або завивали гілля берези, утворюючи з них вінки. Під березою водили хороводи, на знак дружби по черзі цілувалися через вінок, обмінювалися намистом, перснями, співали пісні, які є подібними у всіх східнослов'янських народів, що засвідчує їх давність. У деяких випадках прикрашену березу встановлювали в полі, що відобразилося у відомій російській пісні-хороводі «Во поле береза стояла». Кумління завершувалося обрядовою спільною їжею.

Після всіх обрядових дій дівчата давали одна одній слово посестринської вірності. Вони ставали нібито кривними родичами, обіцяли дружити все життя. Використання берези як культового дерева у східних слов'ян та клятва під нею означало міцність дружніх стосунків, посилювало значення обряду.

Існування об'єднань молодих дівчат засвідчують давні казки східних слов'ян, в яких йдеться про дівочі царства, про 12 сестер. Пташками (сірими качечками, голубками, ластівками і под.) вони прилітають у баню митися або на берег річки купатися та перевтілюються на людей. Живуть вони в окремому домі, як наприклад, у казках «Поди туда – не знаю куда, принеси то – не знаю что», «Ночные пляски» [6, №№ 84, 115].

Згадка у казках 12 сестер, 12 юнаків, мов братів рідних, свідчить про те, що це були не рідні брати і сестри. За підрахунками археологів давньоруська сім'я через коротку тривалість життя могла мати не більше п'яти–шести дітей [3]. То ж можна стверджувати, що це були об'єднання підлітків і молоді за статтю і віком.

Дитячі товариства посідали вагомe місце у суспільному вихованні східних слов'ян. Вірність клятви формувала поняття про дружбу і честь як вищі моральні якості. Очевидно, в ті давні часи зародилися прислів'я про дружбу, які поширені в усіх східнослов'янських народів: «Добре братство дорожче багатства», «З ким хліб-сіль водиш на того і походиш», «Бой красен мужеством, а приятель дружеством», «Верну другу несть измены», «Конь до коня, а молодец до молодца» та ін.

Литература:

1. Антология педагогической мысли Древней Руси и Русского государства XIV–XVII вв. / Сост. С. Д. Бабишин, Б. Н. Митюров. – М.: Педагогика, 1985. – 363 с.
2. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні: у 3 кн. 6 т. / С. Килимник. – Факс. вид. – К.: АТ «Обереги», 1994. – Кн. I. – 400 с.
3. Козюба В. К. Історико-демографічна характеристика давньоруської сім'ї (за матеріалами історичних та археологічних джерел) / В. К. Козюба // Археологія. – 2001. – № 1. – С. 29–41.
4. Липец Р. С. Эпос и Древняя Русь / Р. С. Липец. – М.: Наука, 1969. – 302 с.
5. Народная Русь (А. Коринфский). – М.: Белый город, 2007. – 592 с.
6. Народные русские сказки А. Н. Афанасьева / Сост. А. А. Горелов. – Л.: Лениздат, 1983. – 446 с.

ДО ПИТАННЯ ПРО РОЗВИТОК ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ (ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ)

Історія доводить, що нові вимоги до підготовки кадрів у зв'язку з новими завданнями побудови нового суспільства завжди визначали головний напрям удосконалення освіти в країні. «Зв'язок між економікою і освітою об'єктивно існує за будь-якого суспільного ладу, зміни в сфері матеріального виробництва завжди зумовлюють відповідні зміни в системі освіти» [1, 159].

Зв'язки економіки і освіти особливо відчутними стали в середині ХХ ст. З цим періодом більшість економістів, соціологів, філософів, учених різних галузей спеціальних наук пов'язували початок науково-технічної революції. До неї відносяться зрушення в науці і техніці, які були зумовлені оволодінням енергією атома, створенням технічних засобів освоєння космосу, розвитком хімії і переходом до виготовлення матеріалів з наперед заданими властивостями (пластмаси, синтетичні волокна тощо), широкою автоматизацією виробництва, особливо автоматизацією процесів управління за допомогою машин-автоматів з програмованим керуванням.

В умовах науково-технічної революції спостерігалася об'єктивна тенденція до принципової зміни змісту та характеру праці людини, перетворення цієї праці в «самодіяльність», творчість (Е. І. Ільєнков, В. І. Шинкарук, М. І. Ярошевський, О. М. Леонтьєв, М. М. Скаткін, Г. С. Костюк, А. М. Арсен'єв, М. О. Данилов та ін.). За таких умов перед педагогікою і психологією поставили нові завдання в справі дослідження та розв'язання проблем таланту, наукового розкриття закономірностей формування творчої особистості, її здібностей та обдарувань.

Відповідно до програми КППС (1961) було заплановано здійснення комплексної механізації в народному господарстві та автоматизація виробництва з поступовим переходом до цехів і підприємств автоматів: «Високі темпи розвитку сучасної науки, техніки і виробництва об'єктивно вимагають від усіх членів суспільства творчої за своїм характером праці» [1, 160]. Зростання продуктивності праці зумовлювало необхідність постійного вдосконалення техніки, технології та організації виробництва. З кожним роком зростала кількість винахідників, раціоналізаторів, новаторів у промисловості і сільському господарстві. Відповідно до цього вищі вимоги до своїх абітурієнтів ставили вищі й середні спеціальні навчальні заклади.

Розвиток науки, техніки і виробництва вимагав від кожного члена суспільства самостійності думки, здатності до самостійної пізнавальної діяльності, вміння творчо підходити до організації праці. Все ширші кола суспільства усвідомлювали потребу самоосвіти, розширення світогляду, всебічного особистісного розвитку.

Зміцнення зв'язку школи з виробництвом, із життям вимагало нового змісту освіти, а також змін у процесі навчання, зокрема у формах його організації, методах навчання: «Перебудова шкільної освіти, – підкреслювалось у тезах ЦК КППС і Ради Міністрів СРСР про школу, – вимагатиме зміни не тільки змісту, а й методів навчання

в бік всемірного розвитку самостійності та ініціативи учнів» [4, 20].

Модернізація методів була необхідною, оскільки в школі процес засвоєння спирався головним чином на слово вчителя та наочність, а не на різноманітну самостійну діяльність учнів під керівництвом учителя. Цьому сприяло те, що починаючи з кінця 30-х років місце і роль самостійної діяльності в школі були неспропорційно обмежені. Панівне місце займав так званий комбінований урок, на якому найбільше часу відводилось слуханню. Спочатку учень слухав своїх товаришів під час перевірки домашнього завдання, потім – учителя, коли він пояснював новий матеріал, а потім відповіді товаришів під час його закріплення.

Психологи і педагоги підкреслювали (М. Скаткін, Г. Костюк, А. Арсен'єв, М. Данилов та ін.), що вдосконалення методів навчання необхідно спрямувати не тільки на підвищення рівня знань учнів, а й на формування їх мислення, оскільки при одному й тому ж рівні досягнутих знань та вмій інтелектуальний розвиток учнів міг бути вищим або нижчим, а це залежало від умов та методів навчання. Оцінка результатів застосування того чи іншого методу не зводилася до обліку тільки освітнього ефекту, а включала також і облік його ефективності в психологічному розумінні.

Вчені почали глибше розробляти питання творчих інтересів учнів. З'явилися праці про психологічні особливості школярів. Обговорення питання вдосконалення методів навчання стало різноплановим: «Воно було поставлено з метою досягнення органічної єдності навчання і виховання; здійснення зв'язку навчання основ наук з працею; урізноманітнення форм організації навчання; розвитку під час навчання пізнавальної активності і самостійності школярів; врахування психологічних особливостей процесу засвоєння та практичного застосування знань, умінь і навичок; розвитку логічного мислення та самостійності як риси особистості дітей тощо. Такі напрями щодо вдосконалення методів навчання відповідають складній структурі навчального процесу.» [1, 164].

Особливістю досліджуваного вітчизняного досвіду було те, що він дав можливість вибрати різноманітні методи навчання, що розвивалися в рамках логічно обґрунтованої системи уроків різних типів. При цьому як окремі навчальні методи (лекція і пояснення вчителя, вправи і практичні заняття, робота з підручником, додатковою літературою, довідниками, різноманітні творчі завдання), так і організаційні форми навчання (особливо заліки та семінарські заняття) будувалися так, що вони були педагогічно виправданими.

Розробляючи питання теорії і практики запровадження різних видів самостійної роботи учнів на уроках і вдома, педагоги й психологи, учителі-практики 50-60-х років обґрунтовували питання необхідності ускладнення рівня труднощів у навчанні. Теоретично і практично ця ідея була розв'язана завдяки так званій індивідуалізації навчання учнів на уроці під час колективної праці (М. Махмутов, Л. Арістова, І. Огородников, А. Кірсанов, А. Бударний, Є. Рабунський та ін.).

Індивідуалізація навчання і диференційований підхід до учнів сприяли розвитку самостійності в навчальній роботі різних за рівнем успішності і загального розвитку дітей. Важливим було те, що кожен учень працював напружено і в такому темпі, який відповідав його можливостям, привчаючись до самостійної праці.

Методи традиційного навчання на даному етапі передбачали більше активізацію діяльності вчителя, аніж учнів. Вчитель пояснював, викладав, подавав

новий матеріал, а учні тільки слухали його. На таких уроках учителеві навіть не вистачало часу для закріплення поданого. В основі такого навчального процесу лежала відтворювальна розумова діяльність. Учитель розповідав, описував, пояснював, показував, демонстрував, доводив, а учні слухали, запам'ятовували, повторювали. Таке навчання мало ілюстративно-пояснювальний характер, нерідко навіть під час виконання самостійних робіт.

Середня загальноосвітня школа досліджуваного періоду не цілком відповідала вимогам, які пред'являли до неї високі темпи розвитку науки і техніки: «Навчання тим краще готуватиме учнів до життя, чим більше вони розв'язуватимуть задач, взятих з праці раціоналізаторів у промисловості і сільському господарстві, з інженерно-конструкторської діяльності тощо. Але в умовах шкільного навчання принципово неможливо передбачити всі найрізноманітніші життєві ситуації, з якими доведеться зустрічатися дітям після закінчення школи. Через те поряд із засвоєнням знань у процесі навчання треба дбати про те, щоб учні набували узагальнених прийомів мислення та інтелектуальних умінь, які були б спільними для різних типів і давали б можливість у майбутньому самостійно і творчо розв'язувати нові пізнавальні і практичні задачі» [1, 173].

Досвід роботи вчителів показав, що в межах 45 хвилин цілком можливо побудувати навчальний процес так, щоб учні включалися в пошукову діяльність на різних її рівнях, незважаючи на перевантаженість програм і малу кількість годин за діючим навчальним планом.

Перехід від догматичного навчання до пояснювального означав поступальний розвиток практики навчання. Догматичну розповідь замінила пояснювально-доказова, тобто лекція з використанням наочності, з демонструванням дослідів тощо. Систематичний виклад учителем основ наук на уроці та навчальний матеріал підручників залишався визначальними, однак інформаційний виклад матеріалу сприяв в основному розвитку тільки репродуктивної діяльності, бо подавав учням наукові істини в готовому вигляді.

Спостерігалось також оптимальне поєднання пошукової діяльності учнів з інформаційним повідомленням знань. Міра цього поєднання залежала від рівня навчання та розвитку школярів, характеру навчального предмета тощо.

Проблемне навчання було одним із засобів керування пізнавальною діяльністю учнів, частиною цілісної системи навчання. Готуючи проблемний урок, учитель мав досконало володіти матеріалом, уважно проаналізувати його, визначити структуру уроку, а також знати суміжні дисципліни. Але найскладнішим під час підготовки такого уроку був підбір системи пошукових задач і запитань.

Обсяг наукової інформації збільшувався значно швидше, ніж дитина могла її засвоїти і переосмислити. Зрозуміло, що з подальшим розвитком науки й техніки ця тенденція посилювалася і загальноосвітня школа відчувала великі труднощі. Перед педагогічною наукою одними з найактуальніших стали питання про вироблення найбільш містких форм передачі інформації, завдання вдосконалення дидактичних методів для підвищення ефективності навчання, розвитку творчої самодіяльності учнів.

Ці проблеми можна було успішно вирішити спільними зусиллями низки суміжних для педагогіки наук, зокрема логіки, фізіології, психології, кібернетики,

соціології.

Педагоги хотіли винайти такі методи, які б забезпечували успішне опанування підростаючим поколінням зростаючої суми знань та способів застосування їх на практиці. Загальною метою так званого програмованого навчання було приведення методів навчання у відповідність із рівнем науки і техніки, осучаснення завдань освіти, удосконалення процесу керування пізнавальною діяльністю учнів.

Створення педагогічних і психологічних концепцій, що стосувалися процесу й методів навчання в 50-60-х роках ХХ ст., сприяло значному розвитку педагогічної науки і шкільної практики. Найяскравіше це виявилось в тому, що на основі експериментів учені довели доцільність скорочення початкової освіти з 4-х до 3-х років, а органи народної освіти і вчителі практично реалізували цю ідею.

Список використаної літератури:

1. Алексюк А.М. Загальні методи навчання в школі. – К.: Радянська школа, 1973. – 263 с.
2. Ильина Т.А. Педагогика, М.: «Просвещение», 1969, с. 400.
3. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР (1941 - 1961) / Под ред. Ф.Г. Паначина, М.Н. Колмаковой, З. И. Равкина. – М.: Педагогика, 1988. – 272 с.
4. Про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в країні. Тези ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР. К.: Політвидав УРСР, 1958, 29 с.

Салига Н.М.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
імені Богдана Ступарика

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ВНЕСОК УКРАЇНСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ТОВАРИСТВА „РІДНА ШКОЛА” У РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Особливим піднесенням у національній свідомості українського народу характеризується початок ХХ ст.. У всі часи школа виступала важливим чинником культурного і політичного життя держави. Це розуміли кращі представники інтелігенції. Тому не випадково, що на перше місце в українському національно-культурному русі вийшло шкільне питання. 6 серпня 1881р. було створене Руське педагогічне товариство (з 1912 р.- Українське педагогічне товариство, а з 1926 р. – „Рідна школа” Українського педагогічного товариства), яке в міжвоєнний період репрезентувало українську освіту. У зверненні товариства до громадськості краю наголошувалося, що школа в Галичині має бути тільки народною, рідномовною, освіту можна найкраще досягнути лише на основі материнської мови [7;с.167].

Ініціативу в боротьбі за українську мову викладання в свої руки взяло товариство „Рідна школа”. У відозві від 26 березня 1884 р., підписаній головою В.Ільницьким та секретарем К.Кахникевичем, товариство оприлюднило першу в історії галицького шкільництва програму побудови національної школи в краї, в якій вказувалося, що „школа народна має бути народною в повному значенні цього слова, вона має обов’язок виховувати дітей в дусі національному... Вона є святиною науки і тільки науки” [8;с.50].

Вже до Першої світової війни товариство „Рідна школа” мало великий досвід організації національної школи. Його члени стали активними учасниками розбудови шкільництва в період визвольних змагань. Однак не судилося у той час здобути незалежність і побудувати національну освіту, так як щораз виразніше окреслювалась ідея колонізації українців за допомогою школи.

Головним чинником національного виховання педагоги того часу вважали школу, в якій би учні „самоуправом і публичною опінією громадян і громадянок устроювали би свої справи і приучувалися від дитини-молодця, дитини-дівчинки до того, щоби ставити свої сили на услуги громади, щоби підпорядковувати своє „я” загальним справам, щоби панувати над своїми пристрастями й забаганками тоді, коли інтерес громади сего вимагає, вправляти свою волю, як підставовий чинник до досягнення чистого й сильного характеру” [4 ; с.8].

Провідні галицькі педагоги, просвітні і культурні діячі підкреслювали, що існуючі в Галичині школи „пройняті чужим духом”, писали про необхідність теоретичного обґрунтування і практичної реалізації моделі нової, національної школи, пройнятої „національним і гуманітарним духом”.

В складних умовах переслідування всього українського „Рідна школа”

постійно розширювала мережу навчально-виховних закладів і найбільшою її заслугою була організація в дошкільних закладах, початкових, середніх школах, гімназіях, ліцеях, професійних школах, вчительських семінаріях глибоко національного за своєю суттю виховного процесу, де діти одержували початкові основи національного виховання, правильні норми поведінки, розвивали пізнавальний інтерес, гартували своє тіло і душу. Саме навчальні заклади „Рідної школи” стали осередками національного виховання, найважливішим завданням якого було, щоби „дитина носила в своїй груді любов до рідної мови, до рідної землі, до своїх предків, до своєї церкви, до рідної історії, до літератури, до мистецтва, до звичаїв і обичаїв, до рідних установ, словом до рідної культури, всього, що надбали й збудували попередні покоління” [1;242]. Це дало можливість виховати не одне покоління національно свідомих громадян, які пізніше проявили себе у боротьбі за незалежність української держави.

З 1920-1921 навчального року всі приватні заклади мали перейти під управу товариства. Це закономірно, бо саме товариство володіло найбільшим досвідом організації шкільництва. Уже в 1922-23 навчальному році воно мало 27 народних шкіл з 126 класами, 10 гімназій, 9 гімназійних курсів та інші заклади. У них навчались понад 10 тисяч учнів. У 1921-23 рр. у 46 селах різних повітів велись „збірні лекції”. В 20-х роках товариство відкрило „фахово-доповнюючі” школи для дівчат у Львові і Перемишлі, для хлопців – у Львові, Станіславі, Перемишлі, Тернополі. У 1924 р. перебрало під свою опіку торговельну школу „Просвіти” у Львові, а в 1927 р. – столярну школу товариства „Гуцульське Мистецтво” у Косові та ін. [6; с.134].

Передові галицькі педагоги (П.Біланюк, М.Галушинський, Б.Заклинський, Л.Ясінчук, І.Юцишин), об’єднавшись у товариство „Рідна школа”, плідно працювали над розбудовою українського національного шкільництва, головну увагу сконцентрували на розробці теоретичних засад національного виховання, пошуку виховного ідеалу, виробленні мети, визначенні методологічних засад, шляхів і засобів досягнення виховної мети.

Як зазначав директор Рогатинської гімназії УПТ М.Галушинський у своїй праці „Національне виховання”: „Школа має не лише навчати, але й виховувати, а на нижчому ступені має виховання зайняти важніше місце, як навчання” [2 ; с.8-9].

20-30 рр. були дуже складними для українців Галичини. Польська влада поставила собі за мету ліквідувати „українське питання” в Польщі шляхом денационалізації українців, а головним чинником реалізації цієї мети вибрано шкільництво. Після того, як у березні 1923 р. Рада Послів „узаконила” включення Галичини в склад Польщі, розпочалося переслідування всього українського. 31 липня 1924 р. було прийнято новий шкільний закон, впровадження якого в практику вело до ліквідації українських шкіл або перетворення їх в польські чи утравістичні (двомовні). Державне шкільництво стало основним засобом насадження польського духу, польської державницької ідеології серед учнівської молоді Галичини. Школа мала виховувати добрих громадян Польщі, прищеплювати вихованцям „ідеологію, що в їх ім’я побудована держава”, а також виховати активних і беззастережно відданих державі громадян. Держава не визнавала ніякого іншого виховання, окрім шкільного, та й то здійснюваного виключно в дусі державницького принципу [4; с.8].

Так державне шкільництво стало основним засобом насадження польського

духу та польської державницької ідеології. Все це свідчило про зневажливе ставлення колоніальних зверхників до національних почуттів українського народу. Складалася надзвичайно складна ситуація для українського народу. З боку національно свідомих українців та їх організацій така політика польських властей викликала масовий протест.

Перед педагогами та провідними громадськими діячами Галичини постало питання збереження нації. Ініціатором та організатором Першого українського педагогічного конгресу у Львові (1935), крім „Учительської громади”, „Взаємної допомоги українського вчителства”, інших громадських товариств була „Рідна школа”. За спільним задумом українських громадських організацій Перший Український Педагогічний Конгрес планувалося провести ще у 1914 р. на честь 100-річчя від дня народження Т.Г.Шевченка, але підготовчу працю перервала Перша світова війна.

Ідея проведення конгресу відродилася в післявоєнні роки. Завдяки ініціативі „Рідної школи” та титанічної праці громадських організацій конгрес відбувся 2-3 листопада 1935 року у Львові. Основним гаслом Конгресу була „оборона української молоді перед денационалізацією в школі та рятунок української інтелігенції”. Перед Конгресом було поставлено завдання розробити питання охоплення виховно-громадським духом дітей, молоді і старшого покоління [5; с.15]. У вступному слові І.Галущинський наголосив, що наша, єдина в світі, почетвертована долею нація переживає найгірші часи у своїй історії і „нині нема над нами іншої установи, яку ми могли б обтяжити відповідальністю за виховання молодого покоління” і учасники конгресу як „духовна верхівка нашої нації” вживуть всіх моральних та інтелектуальних сил, усіх здібностей, щоб намітити напрямні національного виховання”, виховати українське молоде покоління так, щоб воно „силою своєї віри, гартом волі, жертівністю праці” хотіло і могло здійснити його ідеї. І тому цей Педагогічний Конгрес, – сказав промовець, – накладає на його учасників велетенську особисту відповідальність перед Богом та історією, бо під нинішню пору він одинокий суверенний орган у справах нашого виховання [9; с.172].

Внесок Українського Педагогічного товариства „Рідна школа” у розвиток національної системи освіти і виховання становить великий інтерес з точки зору сучасних проблем української школи.

Список використаних джерел

1. Біланюк П. До чого змагає сучасна школа взагалі і Рідна Школа зокрема?//Рідна школа. – 1938. – Кн.IV. – С.242.
2. Галущинський М. Національне виховання (статті й замітки)/М.Галущинський. – Львів, 1920. – С.31.
3. Кузьмович В. Мої помічання щодо виховання, навчання й організації гімназій Рідної школи/В.Кузьмович // Українська школа. – 1929. – Ч.1-4. – С. 11-13.
4. На порозі шкільної реформи // Українська школа.– 1932. – Ч.6.
5. Перший Український Педагогічний Конгрес, 1935. – Львів, 1938.
6. Ступарик Б. Школі – національне виховання молоді (вибрані статті)/Б.Ступарик. – Івано-Франківськ, Плай, 2005. – 302 с.
7. Школьна часопись. – 1881.-Ч.5. – С.167.
8. Школьна часопись. – 1884. – 26 марта (13 квітня).
9. Шлях виховання й навчання. – 1938. – Кн.III.

Задоя Е.С.

к. п. н., доцент кафедри педагогіки Миколаївський національний університет
им. В.О.Сухомлинського, м. Миколаєв, Україна

ДЕЯКІ ШЛЯХИ РІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ

Сьогодні світ відчуває потребу в людині яка володіє феноменальними здібностями та розуміє й усвідомлює себе, суспільство і культуру, як минулих епох, так і сучасних. Підготовка майбутнього вчителя та викладача університету потребує застосування на практиці різноманітних технологій, які несуть в себе культуру діалога, культуру співпраці, співтворчості, колективної дії, усувають внутрішні перешкоди, сприяють творчим проявам та розвитку сприйняття всього навколишнього світу, підтримує живу уяву та фантазію, розширюють обсяг знань, бачити сенс, спрямування їх креативної діяльності.

Студент не вписується в складний навколишній світ, тому, що керується стереотипним, нединамічним мисленням, а значить і не спроможний вести діалог із світом, що швидко змінюється. Студенти займаються все більше й більше і в решті решт бачуть і розуміють що їх результати не покращуються, а навпаки погіршуються, а це в свою чергу приводить до розладу здоров'я і як результат всього цього - до зниження рівня навчання. Але така картина не тільки в нас, а й усіх навчальних закладах. Тому це стало на сьогоднішній день проблемою, яка потребує невідкладного вирішення. Це підтверджується і проблемами, що стоять перед сучасною освітою:

- традиційний поділ цілісного шкільного знання на окремі дисципліни, міцно закріплені в вищій школі, привело до забуття суб'єкта освітньої діяльності - людини;
- декларування лідируючої функції інформатизації при забутті проблеми самореалізації, самовиховання і педагогічного впливу на молоде покоління;
- медичні проблеми

Аналіз досліджень за проблемою. Упровадження педагогічних технологій, в основі яких організація групової навчальної діяльності студентів, у навчальний процес вищого навчального закладу - є одним з малодосліджених аспектів.

Великий внесок у розробку технологічних способів організації групової форми навчання внесли дослідження Г.М.Андреева, А.Г.Асмолова, Е.І.Головаха, Н.С.Дежніковой, В.К.Дьяченко, В. В.Котова, Х.Й.Лійметс, Е.Д.Маргуліса, Т.М.Ніколаєвой, В.Оконь, І.Б.Первіна, Г. І. Щукіна та ін. Педагогічні технології диференціації та індивідуалізації навчання представлені у дослідженнях Ю . К.Бабанського, А.А.Бударного, І.Д.Бутузова, Р.Б.Вендровской, А.А.Кірсанова, З.І.Калмиковой, В.А.Крутецкого, М.М.Левіной, І.С.Лейтеса, М.А.Мельнікова, А.М.Матюшкіна, Е.С.Рабунського, Л.С.Славіной, І.Е.Унт. Ідеї організації групової форми навчання і міжособистісних відносин у групі отримали своє відображення в працях А.І.Донцова, И.Я.Лернера, А.В.Мудрик, І.Т.Огороднікова, А.В.Петровського, Л.И.Уманського, Р.Х.Шакурова та ін. Вплив групової форми навчання на формування

особистості і професійних умінь показано в роботах Г. М. Андрєєвої, Л.К.Анасімова, Я.І.Бурлака. [1, 3]

Дослідження В.П.Глузмана, М.В. Гриньової, Р.С.Гуревича, М.В.Євтуха, І.А.Зязюна, В.Г.Кременя, Пехоти О.М., С.В.Ратовської, О.Я.Савченко М.М.Солдатенко [2,4,5,6] та інших науковців та дослідників сприяють вирішенню проблем професійної компетентності та культури його здатності до самостійної й усвідомленої дії в умовах сучасної дійсності.

Проблемам організації групових форм навчальної діяльності приділяють увагу багато зарубіжних дослідників які займаються питаннями змісту, організації спільної праці, визначенням структури та складу навчальних груп, взаємовпливом учасників спільної навчальної роботи (Д.Брунер, М.Шерід, В.Оконь, Я.Вартецький (Польща), Е.Рауш, Е. Дрефенштедт, Е.Фурман (Німеччина), З.Фабіан (Угорщина), Т.Хюсен і Ф.Шелунд (Швеція), Е.Страчар. М.Ціпро (Чехословаччина), М.Андрєєва, І.Марево, Г.Маврова, Ц.Іскарова (Болгарія): співробітництво (D.W.Johnson, та інші), метод спільної пошукової діяльності експертних груп (У.Гордон), на засадах кооперації (J.Deaan), робота в командах (W Scheley) [10,11,12] та інші.

Виклад основного матеріалу. Дослідження системи вищої освіти у контексті інтеграції до європейського простору, висуває ряд першочергових завдань - пошук ефективних засобів розвитку особистості студента і вдосконалення навчального процесу.

Метою нашої роботи було застосування групових технологій в навчальній діяльності завдяки яким студент зможе використовувати, наприклад, суспільне бачення, розвивати різноманітні типи взаємодії, як «мозковий штурм», «трикрокове інтерв'ю», конвеєрний, кооперативний. Ми розглядаємо групове навчання як взаємонавчання та поглиблення знань, формування умінь вести діалог, дискусію, аргументувати свої думки. Наприклад, робота студентів у підгрупах, взаємонавчання у парах (діадах) змінного складу, дає, як свідчить наша багаторічна педагогічна практика, позитивні результати. Суспільно моделювати ситуації, вправи й програвати їх як на віртуальному екрані у тонко-матеріальному просторі, так і в дійсності спільно, в команді, групі. Воно нагадує ідеомоторне тренування, яке використовується на звичайних заняттях, але на відміну від нього дає можливість бачити і помічати всі тонкощі техніки виконання різноманітних вправ і самостійно усовувати помилки.

При використанні іноваційних технологій, а саме – групових, студент спроможний у світі віртуальних образів розвивати вміння і навички, вдосконалювати навчальні якості, взаємодію, сотворчество, содружество і т.д. групові технології навчання дозволяють підвищити ефективність практичних та лабораторних занять з дисциплін (як показали дослідження - на менше ніж на 50 %, об'єктивність контролю знань які вивчаються - на 20 - 25 %. Успішність в контрольних групах, що навчаються з використанням групової технології, як правило, вище в середньому на 3 – 5 бала (при п'ятибальній системі оцінки)). Швидкість засвоєння термінології при підтримці в суспільних діяльності підвищується в декілька десятків разів. Також групові технології дозволяють вирішити ряд принципово нових дидактичних завдань. І для рішення цих завдань необхідно створити нове оточення людини, яка змогла вільно і творчо розвиватися.

Таким чином світ суспільної діяльності, суспільної взаємодії - це унікальний тренажер призначений для розвитку необхідних почуттів, рефлексивної діяльності організму людини. Так необхідних особистості, щоб його розуміли, підтримували, щоб він відчував свою приналежність колективу, групі, міг реалізовувати себе.

Висновки. Таким чином в цілісній структурі підготовки фахівців університеті займають різні види групової навчальної діяльності студентів, які сприяють поглибленню предметної підготовки (оволодіння знаннями і розумінням теоретико-пізнавального і практичного значення науки і категоріальним устроєм наукових знань, закріплення знання закономірностей, історії, сучасного стану і основних напрямів подальшого розвитку науки і т. д.) і, що особливо важливо для майбутнього фахівця, формування професійно-значущих якостей особистості вчителя (захопленість педагогічною роботою, психолого-педагогічна пильність і спостережливість, організаторські здібності, цілеспрямованість, наукова ерудиція та ін.)

Застосування групових технологій в університеті допоможе уникнути зайвих проблем (здоров'я, втоми, поганої успішності) і значно покращити якість підготовки студентів на заняттях.

Організація групової діяльності буде ефективною, якщо вона будується з урахуванням педагогічного прогнозування формування професійно значущих якостей майбутнього вчителя на основі діагностики рівня навчальних можливостей, навченості, емоційно-морального поля групи, здібностей до групової взаємодії.

Особливо слід підкреслити роль викладача в забезпеченні найбільш продуктивної взаємодії учасників групи в процесі обговорення і, отже, в досягненні кінцевої мети навчання. Діяльність викладача не обмежується лише формуванням груп і розподілом ролей, а передусім спрямована на підтримку сприятливого психологічного клімату всередині групи, попередження можливих конфліктів у разі розбіжностей між членами груп, а також здійснення допомоги та підтримання бесіди в разі потреби.

У контексті сказаного стає зрозуміло, що вища освіта, має:

- а) бути максимально індивідуалізованою ;
- б) будуватися на найкращих освітніх технологіях;
- в) бути справді в безперервному розвитку.

Література:

1. Артюшина М. В. групова згуртованість, організованість і спрацьованість команди / М. В. Артюшина // Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі: навч. посіб. [за ред. М. В. Артюшиної, О. М. Котикової, Г. М. Романової]. – К.: КНЕУ, 2007. – С. 276.
2. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення і перспективи розвитку. Миколаївська область/ Ред. рада вид.: В. Г. Кремень (гол.) [та ін.]; ред. кол. тому: В. Д. Будак (гол.) [та ін.]. – К.: Знання України, 2010. – 311 с. – ISBN 978-966-316-281-2.

3. Задоя Є.С.Дидактичні умови організації групових форм навчальної роботи Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського: збірник наукових праць [за редакцією В.Д.Будака, О.М.Пехоти].- Миколаїв: МНУ імені В.О.Сухомлинського 2011.- Том I. -Випуск 33, - С.85-93.
4. Зязюн І.А.Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти[Електр ресурс] /І.А. Зязюн// Вісник Житомир, держ. університету Ім.І.Франка.- №25.-С.13-18.
5. Ратовська С.В. // Дослідження з питань організації групової навчальної діяльності молодших школярів у США і країнах Західної Європи/ С.В.Ратовська // Науковий вісник МДУ. Пед. науки збірник наукових праць /За ред. В.Д.Будака, О.М.Пехоти]. Миколаїв: МДУ, 2007.- Випуск 18. Т.-С.158-166.
6. Савченко О.Я. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів/ О.Я. Савченко//Початкова школа. - 2001.-К.: «Преса України», 2003.-319с.
7. Okon, W. Neue Formen der Gruppenarbeit Text. / W. Okon // Meyer E., Winkel R. Unser Konzept: Lernen in Gruppen. Begründungen. Forschungen. Praxishilfen. Band 2. Hohengehren: Schneider Verlag, 1991. -S.135-141
8. Johnson, D. Learning Together and Alone: Cooperative, Competitive and Individualistic Learning 5th edition / D. W. Johnson, R.T. Johnson. - NJ: Prentice-Hall, 1994. - 272p.

УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ СТУДЕНТОВ – БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЕ В ВУЗЕ

Образовательный путь молодежи является важнейшим средством ее социального развития, способом приобщения к социальному опыту, к будущей профессиональной деятельности. Развитие социальной активности будущего специалиста в образовательном процессе вуза является условием личностного, социального и профессионального становления каждого студента, решающим фактором стабильного развития общества, поэтому в системе высшего профессионального образования в условиях Болонского соглашения одним из важнейших компонентов становится раскрытие и развитие природных потенциальных способностей человека, создание условий для развития социальной активности. Развитие социальной активности студентов – это самоуправляемый, открытый процесс, в котором ведущую роль выполняет сам субъект, поэтому встает проблема выявления способов и инструментов целесообразного внешнего педагогического влияния на этот процесс.

Условие – это среда, обстоятельства, при которых реализуется некий фактор. В образовательном процессе вуза для активизации действия факторов развития социальной активности будущих специалистов необходимо создание определенных педагогических условий, выполняющих следующее функциональное назначение:

- усиление позитивного влияния факторов внешней социальной среды в социально-образовательном пространстве вуза и препятствие их негативному влиянию;
- актуализация внутренних факторов субъектов образовательного процесса;
- содействие гармоничному взаимодействию внешних и внутренних факторов, преобразование среды образовательного процесса вуза и усиление факторов этой среды.

Социальная активность студента – будущего специалиста по социальной работе может стимулироваться под условием внешних и внутренних факторов. К внутренним факторам, прежде всего, относятся мотивы личности и психологические качества, к внешним – условия среды, позволяющие проявлять данную активность и совершенствовать себя в ней. Стимулирование социальной активности личности – это процесс создания стройной системы ситуаций и мотивов, включающих в себя общественно ценные цели, оптимальные формы и методы, а так же социально-значимые изменения в личности, проявляющиеся в активной, сознательной и самостоятельной деятельности и поведении. [Психолого-социальная работа в современном обществе: проблемы и решения: материалы международной научно-практической конференции, Санкт-Петербург, 22 – 23 апреля 2010 г. – СПб.: СПбГИПСР, 2010. – 240 - 243 с.].

Одним из первых условий, располагающих к развитию социальной активности личности являются личностные качества. Важнейшее из них — жизненная позиция (гражданственность), которая проявляется в личной причастности ко всему, что происходит в обществе, стране и мире.

Жизненная позиция — это внутренняя установка, ориентация на определенную линию поведения, вытекающую из мировоззренческих, моральных и психологических качеств личности и отражающую ее субъективное отношение к обществу. Она имеет практическую направленность, проявляется в реальном поведении человека. Жизненная позиция может быть активной и пассивной. Активная позиция предполагает равнодушное отношение к действительности, постоянное стремление ее изменить. При пассивной позиции человек воспринимает готовые взгляды, ценности, образцы поведения, не пытаясь их анализировать, выбирает «линию наименьшего сопротивления», следования по привычным накатанным дорогам жизни.

Формирование социальной активности осуществляется только в процессе включения личности в деятельность, в процессе которой осуществляется присвоение общественного опыта в самых различных его проявлениях. Активная социальная позиция наиболее проявляется в общественной деятельности студентов.

[<http://festival.1september.ru/articles/587867/>]

Осуществляя самостоятельную, сознательную деятельность, обусловленную собственными потребностями, можно достичь высокого профессионального и культурного уровня, решать стоящие перед обществом задачи и обеспечить дальнейшее сохранение и эффективное развитие общества. [Социальная активность молодёжи как условие развития современного общества: сборник материалов по итогам Всероссийских социально-педагогических чтений им. Б.И. Лившица, 2 – 3 февраля 2010 г. / Урал. гос. пед. ун-т, Екатеринбург. – в 2-х ч.: Ч. 2. – 307 с. 77 – 84 с.].

В качестве среды могут выступить общественные объединения молодёжи. Стоит также отметить, что приобретает всё большее значение роль университетов в становлении личности студента – будущего специалиста по социальной работе.

Молодёжные объединения и организации позволяют решить проблему большого количества свободного времени, когда студент не знает куда вложить собственные силы. Участвуя в общественной деятельности, студент развивает активность, направленную на социальную деятельность.

Университет можно рассматривать как среду для формирования и распространения новых социальных практик. Именно в университетской среде происходит активное формирование социальных инициатив молодёжи и существуют все возможности и условия для реализации проявленных инициатив в форме организации деятельности молодёжного объединения. На примере Уральского государственного педагогического университета, можно обозначить подобные организации: Студенческий совет подразделения и университета, Студенческая академия наук, Профсоюзная Организация Студентов, координационный совет «Инициатива», Молодежный добровольческий центр, Студенческий клуб, Студенческие отряды (или Штаб), Российский союз молодежи; и только на базе Института социального образования Совет наставников. Тем самым, представляется важным рассмотреть роль университетов в становлении личности молодого человека,

развитии социальной активности студенческой молодёжи. Механизмом в данном случае могут быть общественные объединения молодёжи в среде университета. Участие молодёжи в деятельности студенческого объединения можно рассматривать как сознательную направленность на развитие у себя самостоятельности, организаторских навыков и управленческих умений, коммуникабельности и инициативности, активной жизненной позиции, что является залогом и необходимым условием для успешной будущей профессиональной деятельности. Проблемы развития социальной активности будущего специалиста непосредственно связаны с возрастанием уровня включенности в различные виды деятельности, с формированием положительного отношения личности к проявлениям социальной активности.

В данный момент для студенчества созданы условия для реализации личностного потенциала во время обучения. Студент - будущий специалист по социальной работе может развивать социальную активность различными способами: будь-то добровольчество, студенческое самоуправление, спорт, творческие направления. С помощью каждой формы студент может раскрыться как личность, найти себя. Другое дело, зная о возможностях, студент не хочет заниматься чем-либо помимо учебы. В этом случае, для вовлечения в общественную жизнь должны подключаться университетские структуры, общественные организации и объединения. Таких студентов нужно привлекать различными способами, создавать «ситуацию успеха», для того, чтобы студент почувствовал себя комфортно в новой для него социальной среде. Ведь как говорил первый декан Социально-педагогического факультета УрГПУ «Плох тот студент, который только учится». В этих словах отражается необходимость развития социальной активности студента - будущего специалиста по социальной работе. [А.С. Белкин «Ситуация успеха»]

На примере Института социального образования (далее как ИСОбр) мы можем рассмотреть несколько условий: студенческое самоуправление, добровольческую деятельность, наставничество.

Студенческое самоуправление – это инициативная, самостоятельная и под свою ответственность деятельность студентов по решению жизненно важных вопросов по организации обучения, быта, досуга.

Студенческое самоуправление является элементом общей системы учебно-воспитательного процесса, позволяющим студентам участвовать в управлении университетом и организации своей жизнедеятельности в нем через коллегиальные органы самоуправления различных уровней и направлений. [Акбаров, А. А. Формирование социальной активности будущего учителя через студенческое самоуправление / А. А. Акбаров : автореф. дис. . канд. пед. наук. Ташкент, 1991. - 16 с. Научная библиотека диссертаций и авторефератов disserCat <http://www.dissercat.com/content/studencheskoe-samoupravlenie-v-vuze-kak-sredstvo-professionalnogo-ustanovleniya-lichnosti-spe#ixzz2LoJnwm1W>]

Студенческое самоуправление в ИСОбр представлено через Студенческий совет, который координирует работу различных направлений: культ-массовое, спортивное, учебное, профориентационное, жилищно-бытовое, профсоюзный отдел. Каждое направление или отдел возглавляет студент, который набирает себе команду

для работы в данном направлении. Отдел занимается решением текущих вопросов, проблем и задач, а также организацией досуга студентов или групп студентов. Решение задач, поставленных перед отделом, студенты решают самостоятельно, либо при минимальной помощи сотрудников, преподавателей Института. В состав отдела или направления входят исключительно те студенты, которые желают этим заниматься.

Таким образом, студенческое самоуправление можно рассматривать как особую форму инициативной, самостоятельной, ответственной общественной деятельности студентов, направленной на решение важных вопросов студенческой деятельности, развитие ее социальной активности, поддержку социальных инициатив. [Винтин, И. А. Организация воспитательной работы в вузе во внеучебное время / И. А. Винтин // Педагогика. 2004. - № 9. - С. 58 -64. Научная библиотека диссертаций и авторефератов <http://radnuke.livejournal.com/1877.html>]. Эти качества необходимы студенту – будущему специалисту по социальной работе.

Как известно, волонтеры действуют на благо конкретным людям и обществу в целом, не получая вознаграждения. Неужели люди, совсем ничего не получающие взамен за свою работу, еще остались в современном мире? Более того, в России их становится все больше и больше, а в ряды волонтеров активно стремится и студенческая молодежь. [<http://www.sbornet.ru/publics/show-9.htm>.]

Добровольческая деятельность – способ самовыражения и самореализации граждан, действующих индивидуально или коллективно на благо других людей или общества в целом.

Молодежное добровольчество – практическая добровольческая деятельность молодежи по предметному решению общественных проблем, осуществляемая без принуждения и оказывающая социализирующее влияние на субъект деятельности.

Добровольческое движение не обошло стороной и наш Институт, который ежегодно организывает и проводит «Фестиваль добра». В рамках фестиваля студенты сами заявляют акции, которые проводят в течении месяца. некоторые из них длятся дольше. Уже традиционными стали такие акции как «Ликкомбез», «Студент - солдат», сбор макулатуры и многие другие. В фестивале могут принять как другие учебные подразделения, так и другие организации и вузы.

Наставничество – это одна из новых форм работы с первокурсниками. а также педагогическая практика для студентов – будущих специалистов по социальной работе. Наставники заменяют кураторов групп. Такая форма работы является инновационной и прижилась не везде, но уже зарекомендовала себя с положительной стороны, т.к. студенту-первокурснику легче вести общение со студентом старшего курса, нежели с преподавателем. Система кураторства подменяет школьную систему классного руководства. Студент – будущий специалист по социальной работе пробует себя в качестве управленца, т.е. он пробует управлять большим коллективом, целой группой. Ведь говорят, что если ты научишься управлять детским коллективом, то не будет сложности управлять коллективом взрослых, т.е. развиваются организаторские, лидерские навыки и умения.

Одной из самых главных задач, которые поставлены перед наставником является помощь студентам-первокурсникам в адаптации к студенческой среде. Эта задача схожа с задачами, которые стоят и перед специалистом по социальной работе.

Как специалист по социальной работе должен помогать клиентам (получатель услуг), оказавшимся в трудной жизненной ситуации, так и наставник должен помогать студентам, у которых возникли проблемы. Также специалист по социальной работе должен выявлять зоны риска, проводить профилактику, так и наставник академической группы должен выявлять студентов, у которых есть какие-либо проблемы с учебой, во взаимоотношениях в коллективе.

Следовательно, система наставничества сочетает в себе систему социальной защиты и социального обеспечения, а также классного руководства.

Таким образом, на развитие социальной активности влияют как внешние, так и внутренние факторы: внутренние зависят от самой личности, внешние – от окружения. Развитие социальной активности является одним из важнейших условий для студента – будущего специалиста по социальной работе.

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ СПОСОБОВ РАЗВИТИЯ ВНУТРИВУЗОВСКОЙ КУЛЬТУРЫ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ ПЕРВОГО КУРСА ИНСТИТУТА СОЦИАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ УРГПУ

Культура самостоятельной работы – навык системной работы по увеличению объема или времени выполнения деятельности совершаемой субъектом осознанно, а так же комплекс методов и средств для контроля собственных действий и повышению волевых качеств личности.

Учебно-познавательная деятельность - это специально организуемое самим обучаемым или извне познание с целью овладения богатствами культуры, накопленной человечеством.

Начнем с того, что каждый выпускник школы, поступивший в учреждение высшего профессионального образования, имеет статус студента, и это накладывает на него обязательства разного рода направлений, но здесь будут рассматриваться те, которые связаны с обучением в аспектах учебно-познавательной деятельности. В общеобразовательном учреждении выпускника учат разработке проектов, поощряют участие в конференциях, семинарах, и других творческих инициатив, дают разносторонние знания о мире и человеке.

Государственный образовательный стандарт высшего профессионального образования отводит на внеаудиторную самостоятельную работу студента не менее 27 часов в неделю в среднем за весь период обучения, что составляет половину недельного бюджета времени студента. Вопрос в том, как эффективно использовать это время. В Национальной доктрине образования Российской Федерации указана, как одна из приоритетных задач образования «обеспечить непрерывность образования в течение всей жизни человека».

Согласно исследованию, проведенному в сентябре 2013 года на базе 1-го курса института социального образования УрГПУ в форме анкетирования, в котором было задействовано 220 человек, выяснилось, что наибольшей значимостью, при поступлении ВУЗ, является получение диплома.

В мае 2013 было проведено еще одно исследование с целью выявить динамику изменений показателей самостоятельной работы студентов в течение учебного года. Исследование было проведено в форме анкетирования. По результатам диагностики, по мнению студентов, наибольшей значимостью, при обучении в ВУЗе, является получение профессии и приобретение прочных, глубоких знаний.

С начала обучения в институте применялись различные способы, повышающие активность самостоятельной работы студента как субъекта познания:

1. Повышение культуры самостоятельной деятельности через адаптацию. Происходит посредством командных походов в лес и участие в спортивно-

оздоровительных мероприятиях, предоставление группам наставников, проведение творческих конкурсах в институте и университете.

2. Семинарские занятия. Безусловно, лекции дают хорошую базовую подготовку, но более эффективное, трудоемкое и энергозатратное мероприятие, соединяющее теорию и практику, это семинар. При подготовке семинарских занятий большая часть студентов готовится творчески и заранее.

Среди студентов с меньшей мотивацией к обучению, все чаще встречаются те, кто готовится только к лекциям. Это связано с тем, что семинарское занятие, так же как и подготовка к нему, задействует способности студента к поиску информации, связи её с практикой, а так же сознательный подход к его выполнению.

3. Повышение культуры самостоятельной деятельности при подготовке к научным мероприятиям. Чтобы написать статью или выступить на конференции необходимо большое количество волевых усилий и мотивационных факторов. По сравнению с динамикой прошлого года, количество активных участников научной деятельности выросло с 4,7 % до 14,3%, а анализ их учебной деятельности показал, что свыше 90% из них учится на «хорошо» и «отлично» или «отлично».

4. Связь практики с развитием культуры самостоятельной деятельности.

Практика – дисциплина, использующая комплексный подход, создающая имитацию реальных профессиональных ситуаций. На педагогической практике студенты нашего института развивали коммуникативные навыки, применяли педагогические и психологические методики работы с детьми и подростками, имеющими проблемы со здоровьем. Проблема части первокурсников заключалась в помощи социальным педагогам: проведение праздников, игр, общением с детьми, т. е. созданием той социальной «естественной среды», в которой они нуждаются.

Из 220 студентов, проходящих практику на первом курсе, более половины (129 студентов) на вопрос о повышении роли самостоятельной работы по сравнению с обучением до практики ответили положительно; 133 студента ответили так же положительно на вопрос о повышении уровня знаний, связи их с практикой и повышении рефлексивной работы, в связи с повышением роли самостоятельной работы.

5. Студенческая академия наук. В прошлом году этой системы не существовало, а в этом учебном году она функционирует, причем успешно. Эта структура студенческого самоуправления создана из числа активных студентов и функционирует во всех сферах деятельности, связанных с наукой, научными мероприятиями, проведением конференций, написания научных статей и др. В нее входят ответственные по науке всех групп очного обучения института социального образования, что составляет 23 человека.

Ответственные по науке получают информацию о предстоящих мероприятиях и доносят её до студентов своих групп, а так же проводится обратная связь. При осуществлении обратной связи у учащихся есть возможность вносить предложения, корректировки к созданию научных мероприятий, обсуждение вопросов связанных с участием и другие.

Председателем был выбран студент-первокурсник из числа активных студентов и являющийся лидером среди участников конкурса по баллам. Тот факт, что во главе студенческой науки стоит обучающийся первый год этого учебного

учреждения говорит о том, что в ВУЗе созданы все условия для реализации собственного потенциала, и за полгода их можно реализовать. Так же необходимо отметить, что культура самостоятельной деятельности складывается из волевых и интеллектуальных вложений, а раз эти вложения дошли до «цели», то система функционирует.

6. Введение специальных учебных дисциплин.

Развитие культуры мышления. Такая дисциплина развивает логическое направление познания, культуру рефлексивной деятельности и связана в том числе с волевой сферой деятельности и культурой самостоятельной работы.

На семинарских занятиях студентов обучают совершать деятельность сознательно, проводить цепочку логических взаимосвязей между относительно не связанными событиями из жизни и поступками. Повышение рефлексивной культуры у себя после проведения нескольких семинаров почувствовали 23% опрошенных, а к концу проведения семинаров – 48%.

Основы самопознания и самореализации личности. Эта дисциплина очень важна, и не только для студента, но и для любого человека, ведь смысл жизни в некоторой интерпретации, связан с самореализацией себя в любой форме. Процесс познания человеком себя еще и связан с применением волевых усилий, а в целом выражен актуализацией самостоятельной деятельности над самим собой. В результате изучения этой дисциплины потенциал для самореализации личности априори возрастает.

7. Развитие культуры самостоятельной деятельности посредством волонтерской деятельности.

Волонтерская деятельность интересна для изучения тем, что позволяет проявить собственные возможности на начальном этапе под руководством кого-либо, скорректировать их, а затем уже непосредственно руководствуясь инициативой. Область этой деятельности широка: возможно, оказание помощи всем слоям населения, проявление своих лучших нравственных качеств (доброта, забота, выручка и другие), выработка ответственности; таким образом, происходят внешнее проявление созидательной работы (в т. ч. над самим собой) и корректировка мировоззрения личности. В специфике волонтерской деятельности заложена комплексная практическая доминанта развития: трудовая, моральная, нравственная. Самостоятельная активность начинает проявляться тогда, когда студент проявляет интерес к волонтерству и сознательно помогать людям, чтобы быть полезным для общества, в котором находится. В общей сложности 93% студентов первого курса осуществляли волонтерскую деятельность.

Необходимость внедрения в учреждениях высшего профессионального образования и потребность общества в таком социально-значимом умении как самостоятельная работа осуществляется посредством выявления логических взаимосвязей среди анализа предыдущей деятельности, посредством волевых усилий, сосредоточении мыслительной деятельности и включении рефлексии. При формировании культуры самостоятельной работы необходимо учитывать студенческую академию наук, волонтерскую деятельность, практику, таких учебных дисциплин как развитие культуры мышление и основы самопознания и самореализации личности, мероприятий по увеличению процессов адаптации и

роли семинарских занятий.

Первый этап реализации исследования: выявление проблем методом диагностики, в форме анкетирования. Второй этап: разработка методов, осуществляется анализом первичной диагностики и применяемой на практике системе развития самостоятельной работы, а так же положительный опыт существующей системы. Третий этап: внедрение системы культуры самостоятельной работы в учреждение высшего профессионального образования и мониторинг результатов для её корректировки. Можно отметить, что повышение учебно-познавательной активности путем формирования культуры самостоятельной работы перспективный и малоизученный метод.

Несомненно, достигнутые успехи в развитии культуры самостоятельной работы не являются «идеальными», поэтому необходимо проводить ежегодный мониторинг результатов, предоставлять студентам возможность участия в корректировке, а преподавательскому составу в совершенствовании имеющихся и выявлению новых методов и способов.

Таким образом, на базе института социального образования УрГПУ, создается площадка по обучению не столько специалистов, сколько профессионалов, обладающих сознательно- осуществляемой деятельностью, и знаниями о способах самореализации в большей степени, чем другие студенты.

Адамович І.В.

викладач кафедри
менеджменту освіти Житомирського ОІППО,
аспірант Інституту вищої освіти НАПН України

ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ КОМПЛЕКСІВ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

В статті розглядається доцільність та особливості використання навчально-методичних комплексів при підготовці освітянських кадрів в системі післядипломної педагогічної освіти порівняно з іншими освітніми системами з позицій компетентнісного підходу.

В статье рассматривается целесообразность и особенность использования учебно-методических комплексов при подготовке педагогических кадров в системе последипломного педагогического образования в сравнении с другими образовательными системами с позиции компетентностного подхода.

The paper discusses feature the use of teature educational with the use of teaching complexes in the system of postgraduate teacher education, compared to entry for other educational systems from the perspective of competence-based approach.

Ключові слова: педагоги, післядипломна педагогічна освіта, компетентнісний підхід, інформаційна компетентність, професійна компетентність, навчально-методичний комплекс.

Постановка проблеми. Неперервність освіти визначає суттєві зміни в часових параметрах навчального процесу - вони поширилися на період трудової діяльності людини і фактично тривають усе свідоме життя. Таким чином, у структурі неперервної освіти найважливішою ланкою є система післядипломної освіти [2] Освіта в Україні набуває інноваційного характеру, про що свідчать інноваційні підходи до навчання, зміст сучасних педагогічних досліджень і публікацій, ведеться пошук нових засобів та прийомів оптимізації навчального процесу, мета якого – підвищити ефективність професійного навчання, підготовки педагогічних та керівних кадрів освіти на основі

національних надбань та усталених міжнародних традицій.

Система післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні відіграла значну роль у розвитку освіти. Саме її виникнення було значним досягненням, що сприяло росту наукового рівня, професійної майстерності працівників освіти. Однак із зростанням вимог до професіоналізму педагогів ця система не забезпечувала подолання протиріч між вимогами суспільства і наявним рівнем професійної компетентності працівників освіти. У зв'язку з екстенсивним розвитком, використанням неефективних технологій кількісний ріст педагогічних кадрів в системі післядипломної освіти не завжди супроводжувався якісними змінами в професійній підготовці [8, с. 169]. Сучасний стан системи післядипломної педагогічної освіти (ППО) України, впровадження концепції безперервної освіти, перехід до інформаційного суспільства, необхідність застосування компетентнісного підходу створює підстави для переосмислення ключових методологічних підходів до формування змісту післядипломної освіти та його структурування, орієнтації на особистість та компетентність у підвищенні кваліфікації педагогічних та керівних кадрів освіти.

Проблематика компетентнісно орієнтованої освіти є в наш час дуже актуальною; її розробляють відомі міжнародні організації, зокрема ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Рада Європи, Організація європейського співробітництва та розвитку, Міжнародний департамент стандартів [12].

Аналіз досліджень та публікацій. Післядипломна педагогічна освіта стає фактором безперервного професійного навчання і розвитку спеціалістів освітніх закладів. Процеси реформування стосуються змістового аспекту освіти і технологій здійснення навчання та виховання усіх вікових категорій тих, хто навчається. За такого підходу суть підготовки освітян полягає не у їх збагаченні певною кількістю інформації, а в розвитку уміння оперувати інформацією, проектувати та моделювати свою діяльність. За основу береться компетентнісний підхід в системі освіти.

Член-кореспондент РАО І.А. Зіміння виділяє три основні етапи становлення компетентнісного підходу в освіті:

- перший етап – 1960-1970 рр. – введення в науковий апарат поняття «компетенція», а також розмежування понять «компетенція» та «компетентність»; початок досліджень різних видів мовної компетенції в галузі лінгвістики; введення поняття «комунікативна компетентність»;
- другий етап – 1970-1990 рр. – використання понять «компетенція» та «компетентність» у теорії та практиці вивчення мови (особлива увага приділяється іноземній мові); розробка змісту поняття «соціальна компетенція»/ «компетентність»;
- третій етап – з 1990 рр. – характеристика та дослідження компетентності як наукової категорії в освіті; професійна компетентність особистості стає предметом спеціального та всебічного розгляду [6].

Одночасно аналіз досліджень і публікацій з цієї проблеми доводить усю складність, багатовимірність і неоднозначність трактування як самих понять «компетенція», «компетентність», так і заснованого на них підходу до процесу та результату освіти [10]. Важливе місце серед ключових компетентностей педагогів, розвитку та вдосконаленню яких приділяється особлива увага, посідає компетентність

пов'язана з їх інформаційною та комунікаційною діяльністю.

Дослідженням різноманітних питань, пов'язаних з інформаційною компетентністю педагогів, керівників навчальних закладів, держслужбовців присвячені роботи В.Ю. Бикова, В. Беспалова, М. Голованя, Т. Гуріної, Ю. Дорошенко, О. Зайцевої, М.І. Жалдака, Л.М. Калініної, Н.І. Морзе, С. Трішної, А. Хуторського [11] та ін. Проблемами впровадження компетентнісного підходу в освіті присвячені праці низки науковців, таких як В. Безрукова, В. Болотов, Е. Зеєр, І. Зіміння [6] Н. Кузьміна, О. Лебедєв, А. Маркова, А. Новиков, М. Пожарська, Дж. Равен, В. Серіков, М. Холстед, А. Хуторський [11], В. Шадриков, Б. Ельконін, І. Якиманська та ін.

Відповідно розробка навчально-методичних комплексів (НМК) на основі компетентнісного підходу з використанням інформаційно-комп'ютерних технологій є задачею новою і недостатньо дослідженою, хоча теоретичною основою розробки електронних навчально-методичних комплексів є достатня кількість праць провідних вітчизняних та зарубіжних вчених з теорії комп'ютеризації навчання та інформатизації освіти, таких як: В.Беспалько, В.Биков, А.Верлань, М.Жалдак, Ю.Машбиць, В.Монахов, Н.Морзе.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є розкриття доцільності та особливостей використання комп'ютерно-орієнтованих навчально-методичних комплексів в процесі підготовки освітянських кадрів в системі післядипломної педагогічної освіти на основі компетентнісного підходу.

Виклад основного матеріалу. Сучасна дидактика має безліч ефективно-результативних технологій. У зв'язку з реформуванням всіх ланок системи освіти значно посилилась увага до вибору технологій для професійної підготовки і подальшого розвитку особистості. Одним із дієвих шляхів оновлення освіти, узгодження її з сучасними запитами, викликами життя є компетентнісно орієнтований підхід. Переорієнтація на нову методологію – це природний результат тих змін, які відбуваються в Україні та у всьому світі [4].

За твердженням С.Ю. Ніколаєвої та О.П. Петрашук, в ідеалі, засоби навчання мають бути подані у навчально-методичному комплексі (НМК) який охоплює програми, посібники, підручники, таблиці, малюнки тощо [3]. Повністю розділяючи цю думку, ми хочемо зазначити, що специфіка післядипломної педагогічної освіти та орієнтація на компетентнісний підхід зумовлює низку особливостей розробки дидактичних навчально-методичних комплексів.

Відповідно до вітчизняного законодавства [1] навчально-методичний комплекс складається з 15 структурних розділів (елементів), проте такий підхід не враховує специфіку ППО:

1. Навчальна типова програма дисципліни;
2. Робоча навчальна програма дисципліни;
3. Програми навчальної, технологічної і професійної практик;
4. Плани занять;
5. Навчальні-наочні посібники, технічні засоби навчання тощо;
6. Конспект лекцій з дисципліни;
7. Комплекс контрольних робіт (ККР) для визначення залишкових знань з дисципліни, завдань для обов'язкових контрольних робіт;
8. Інструктивно-методичні матеріали до семінарських, практичних і лабораторних

занять;

9. Завдання на курсові та дипломні проекти;
10. Контрольні завдання до семінарських, практичних і лабораторних занять, завдання для заліків.
11. Питання до екзаменаційних білетів, екзаменаційні білети;
12. Методичні рекомендації та розробки викладача;
13. Методичні матеріали, що забезпечують самостійну роботу студентів;
14. Методичні матеріали щодо виконання контрольних робіт для заочної форми навчання;
15. Інші матеріали.

На сьогоднішній день нормативно-правовими актами не виокремлюються особливості підходів до створення навчально-методичного забезпечення в системі післядипломної, і, зокрема, післядипломної педагогічної освіти. Виходячи із досвіду практичної діяльності, навчально-методичні комплекси в системі ППО мають містити державні стандарти післядипломної освіти, професійні та робочі програми підвищення кваліфікації, підручники і навчальні посібники, навчально-методичні та інформаційні матеріали до занять, інструктивно-методичні матеріали до практичних і семінарських занять, тести і контрольні завдання, матеріали для самостійної роботи слухачів, бази даних з нормативно-правових актів, візуалізовані навчальні засоби.

Вимоги до змісту окремих компонентів навчально-методичних комплексів залежать від виду навчально-методичного матеріалу, проте мають спільну особливість – необхідність комплексного підходу до їх розробки. Це означає, що НМК курсів, модулів, тем представляється у вигляді деякого комплексу, який в тій чи іншій формі повинен:

- відображати зміст підготовки, обґрунтування рівня засвоєння;

містити дидактичний матеріал, адекватний організаційній формі навчання; надавати слухачу можливість у будь-який момент часу перевірити ефективність своєї праці, самостійно проконтролювати себе і відкоригувати свою навчальну діяльність; максимально включати об'єктивні методи контролю якості освіти з боку адміністрації та викладачів інституту ППО [5].

Особливістю освітнього процесу, що здійснюється в післядипломний період, є не просте вивчення істин, а домінування ситуацій відкритого діалогу, прямого й зворотного зв'язку між людиною та різними інформаційними каналами.

В системі післядипломної освіти питання вдосконалення змісту теоретичної та практичної підготовки та підвищення компетентності керівників навчальних закладів розглядали В.І. Бондар, В.Г. Воронцова, В.І. Горовая, І.В. Грішина, В.Н. Гуров, В.В. Краєвський, М.Ю. Красовицький, С.В. Крисюк [8], А.В. Мудрик, Е.А. Мясоедова, В.В. Олійник, В.А. Сластьонін, Т.С. Паніна, Т.Н. Прохорова та ін.

Моделювання системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників базується на запитах слухачів, передбачає таку структуру, при якій здійснюється науково-проблемний підхід, який передбачає інтеграцію різних розділів конкретної педагогічної професійної освіти. Так дидактична інтеграція в системі післядипломної педагогічної освіти може бути компенсаторною (отримання нових знань), технологічною (розширення спектра умінь та навичок), інноваційно-практичною (освоєння нового та передового досвіду), творчою (розвиток творчого потенціалу

учасників освітнього процесу) [9].

Головна мета підвищення кваліфікації – поступовий розвиток особистості, яка навчається, на основі вдосконалення її професійної діяльності. А це можливо за умови, коли педагогічні працівники будуть включені до постійного самоаналізу результатів власної діяльності, а також порівняння цих результатів із вимогами сучасних досягнень науки, соціального та професійного досвіду.

Однією із задач післядипломної освіти, як складової неперервної освіти, стає необхідність підвищення якості професійної діяльності педагогів у сучасних соціально-економічних умовах та її науково-методичного, організаційного і інформаційного забезпечення, подолання існуючих суперечностей між фактичним рівнем професійної компетентності педагогічних та керівних кадрів і необхідними для сучасного управління знаннями і вміннями в умовах інформаційного суспільства. Потрібно зазначити, що слухачами післядипломної освіти є фахівці з певним рівнем професійної компетентності, професійних знань, умінь, навичок, досвідом самостійної управлінської діяльності. Ці знання отримані з різних джерел – під час отримання класичної освіти, як результати самоосвіти, стихійного навчання у процесі своєї професійної діяльності, а також під час проходження попередніх курсів підвищення кваліфікації та спеціальної методичної роботи в міжкурсовий період (методичні об'єднання, робота в творчих групах, участь у семінарах, конференціях тощо). Нові знання, методи та прийоми роботи, які пропонуються у процесі післядипломної освіти з урахуванням реалій сьогодення, можуть певною мірою суперечити раніш набутим знанням і побудованій на їх основі особистісно-професійній системі цінностей, оцінних критеріїв.

Реалізація компетентнісного підходу у формуванні професійної компетентності передбачає вибір змісту освіти, який сприяє здійсненню науково-методичного супроводу професійного зростання і сприймається як «власний» вибір, особистісний, що веде до індивідуалізації, створення власної траєкторії професійного зростання, відповідає конкретним заданим цілям, а також передбачає можливість вибору форм, методів, темпу вивчення та засвоєння матеріалу [11].

Виходячи із наведеного вище, відзначимо, що порівняно із «звичайними» вищими навчальними закладами до навчально-методичного забезпечення в закладах післядипломної освіти ставиться вимога швидкого реагування на потреби суспільства. На нашу думку це зумовлює пошук нових, сучасних форм представлення навчально-методичних комплексів. Головною особливістю їх по відношенню до традиційних НМК має стати можливість швидкого коригування навчального матеріалу. Сучасні можливості інформаційно-комп'ютерних технологій дозволяють створити електронні навчально-методичні комплекси (ЕНМК).

Фактично, ЕНМК – це дидактична система, в якій з метою створення умов для педагогічної активності, інформаційної взаємодії між викладачами та слухачами інтегруються прикладні програмні продукти, бази даних, а також інші дидактичні засоби і методичні матеріали, що забезпечують та підтримують навчальний процес.

Склад ЕНМК може варіюватися – це залежить від конкретних потреб слухачів, тематики курсів, форми навчання тощо.

Як правило, ЕНМК включає такі компоненти:

- навчальну програму – програму засвоєння навчального матеріалу, що враховує

специфіку підготовки різних категорій слухачів з певного напрямку або проблематики, яка відповідає державному стандарту;

- методичні рекомендації з вивчення дисципліни для слухачів, що становлять комплекс рекомендацій, пояснень, які дозволяють оптимальним чином організувати процес підвищення кваліфікації. До методичних рекомендацій входять методичні вказівки з вивчення курсу, з виконання, випускних робіт, атестаційних робіт та проектів;
- навчальні та навчально-методичні матеріали до занять: лекційних, семінарських, практичних, що представлені у вигляді конспектів лекцій, електронними посібниками, електронними лекціями, збірниками вправ і задач, збірниками планів семінарських занять;
- навчально-довідникові матеріали: словники, довідники, державні законодавчі акти, нормативно-методичні, нормативно-технічні документи, стандарти, інструкції, керівництво до використання програм;
- навчально-наочні матеріали: електронні альбоми ілюстрацій, атласи, комплекси плакатів, відеофільми, слайди електронних презентацій, Веб-документи, колекції звукових фільмів;
- словник термінів, глосарій – спеціальні терміни дисципліни, зміст яких потребує пояснення;
- форми поточного, проміжного і підсумкового контролю – це тематика випускних(атестаційних) робіт, доповідей, контрольні запитання до кожної теми, модуля, всього курсу; збірники контрольних або тестових завдань, комп'ютерні тестові системи;
- матеріали професійного спрямування – перелік установ, на базі яких здійснюються виїзні заняття слухачів, перелік матеріалів до установчої і звітної конференцій, тематика інтернет-занять, методичні рекомендації до оформлення документів та ін.;
- навчально-бібліографічні матеріали: навчально-бібліографічний довідник; списки нормативних, законодавчих актів, перелік нормативних і нормативно-методичних документів, комп'ютерних програмних засобів.

Електронний навчально-методичний комплекс повинен відповідати вимогам освітньо-кваліфікаційних стандартів, навчальним планам і програмам. Якщо традиційні навчальні плани і програми розраховані на споживача освітніх послуг середніх здібностей, то електронний навчально-методичний комплекс повинен бути адаптивним до його запитів та індивідуальних здібностей. В той же час, максимально реалізуючи можливості мультимедіа-технологій, він повинен бути інтегрованим, тобто охоплювати як зміст декількох навчальних предметів з їх тестами, практичними завданнями, тренувальними вправами, заліковими роботами та методичними рекомендаціями, так і перелік навчальних предметів, що охоплюють повний зміст професійної підготовки. За характером організації взаємодії того, хто навчається з тим, хто вчить, електронний навчально-методичний комплекс може бути інтерактивним або автоматизованим програмно-педагогічним засобом навчання. В режимі інтерактивної роботи з електронним навчально-методичним комплексом забезпечується дистанційно-консультаційна взаємодія викладача з тим, кого він навчає.

Існують два типи електронних навчально-методичних комплексів: побудованих на парадигмі гіперпосилань або на парадигмі експертних систем.

Гіпертекстові і гіпермедіа методи забезпечують текстове і графічне відображення інформації з їх звуковим, анімаційним і відео супроводом, організацію контекстових зв'язків, інтерактивної взаємодії. Гіпертекстова і гіпермедіа програми надають тому, хто навчається максимальну свободу в пошуку навчальної інформації, що часто призводить до того, що останній губиться в безкінечних розгалуженнях, відволікається від головної мети випадковими посиланнями. Крім цього, гіпертекстова і гіпермедіа програми не забезпечують контролю знань та оцінки відповідності їх істинності. Це вимагає розробки і використання тестових електронних програм в одному пакеті з навчальними програмами.

До складу електронних навчально-методичних комплексів, побудованих на парадигмі гіперпосилань входить навчальна інформація, тестові завдання та інструкція користування. Принцип підбору і формування навчальної інформації аналогічний електронному підручнику. Відмінністю є - наявність автоматизованого режиму контролю знань та їх протоколювання.

До дидактичних функцій, що реалізуються у процесі використання ЕНМК відносяться [7]: інформаційна, структурно-систематизуюча, інтерактивна функції, функція закріплення, контролю і самоконтролю та ін.

Інформаційна функція полягає у фіксації певного обсягу навчального матеріалу як основи діяльності, яка має бути сформована у суб'єктів навчання у процесі роботи з ЕНМК. Ця функція пов'язана з педагогічною трансформацією обсягу наукових знань для висвітлення їх в ЕНМК відповідно до навчальної програми та потреб слухачів.

Структурно-систематизуюча функція забезпечує чітку послідовність викладу структурованої навчальної інформації, можливість швидкого пошуку всіх елементів систематизованого навчального матеріалу.

Інтерактивна функція відкриває можливість активної взаємодії користувача з інформаційно-освітніми ресурсами ЕНМК, забезпечує скорочення нерациональних освітніх траєкторій та часу на вивчення окремих дидактичних модулів.

Функція закріплення, контролю і самоконтролю передбачає як можливість самостійної роботи з теоретичним матеріалом, так і виконання функції тренажера, який формує вміння і навички розв'язування завдань та використання документів. Ця функція пов'язана із використанням різних видів контролю: вхідного, поточного, проміжного, вихідного.

Для проектування усіх типів електронних засобів контролю знань, вмінь і навичок використовуються окремі комп'ютерні програмні засоби. Більшість з них характеризується:

- простотою підготовки тестових завдань (завдання можуть створюватися викладачами, які мають мінімальну обізнаність з комп'ютером);
- широким діапазоном застосування (можливість використання для підготовки тестів з широкого спектру навчальних дисциплін);
- зручністю управління базами тестових завдань (видалення, додавання завдань, об'єднання та інтегрування баз завдань);
- наявністю системи збору й обробки статистичної інформації з результатів

тестування (ведення протоколів як для тих, кого тестують, так і для тих, хто проводить тестування);

- легкістю організації поточного контролю знань та оперативної інтерактивної взаємодії суб'єктів дистанційного навчального процесу;
- зручністю використання мультимедійних засобів формування електронних контролюючих програм тому, хто їх розробляє і тому, хто їх використовує для оформлення контрольно-звітних матеріалів.

Крім того, власне саме використання таких комплексів у системі післядипломної педагогічної освіти веде до підвищення інформаційної, а відтак і фахової компетентності як слухачів, так і викладачів інститутів ППО.

Висновки та перспективи. Ситуація, що склалася як у цілому в освіті, так і в системі підвищення кваліфікації освітян, свідчить про те, що програми підвищення кваліфікації повинні виконувати функцію професійного розвитку, дозволяти працівникам освіти усвідомлено будувати процес власного професійного розвитку і брати участь у управлінні цим процесом. Необхідно впроваджувати гнучку взаємодію теоретичних, прикладних та практичних аспектів навчання дорослих, і, відповідно до цих вимог, здійснювати розробку науково-методичних комплексів.

Отже, навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в системі післядипломної освіти має відрізнятися різноманітністю, відповідати сучасним запитам у підвищенні кваліфікації керівних кадрів та педагогічних працівників освіти, розроблятися для всіх видів навчальної діяльності слухачів, відрізнятися комплексністю і мати можливість швидкої адаптації до швидкозмінних потреб суспільства.

Зважаючи на викладене, та спираючись на досвід практичної роботи можна зазначити, що одним із перспективних напрямів у підготовці педкадрів в системі післядипломної педагогічної освіти є створення навчально-методичного забезпечення, а саме розробка електронних навчально-методичних комплексів на засадах компетентнісного підходу.

Список використаної літератури

1. Наказ Міністерства освіти України від 2 червня 1993 року № 161 «Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах».
2. Байденко В.М. Концептуальная модель государственных образовательных стандартов в компетентностном формате. – М., 2004.
3. Бігич О. Б. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: [підруч. для студентів вищих навч. закл.] /О. Б. Бігич, С. В. Гапонова, Г. А. Гринюк та ін.; керівн. автор, кол. С. Ю. Ніколаєва. – [2-ге вид.] – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
4. Гусак Н.В. Компетентнісно орієнтований підхід до професійної підготовки майбутнього вчителя [електронний ресурс] / Н.В. Гусак// Доступ: <http://vuzlib.com/content/view/159/84/>.
5. Гусева Р.П. Методична готовність викладачів до створення комплексного навчально-методичного забезпечення освітнього процесу / Середня професійна освіта, 2003. – № 3.

6. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kira.org.ru/docs/ae/qualt/keycomp.doc>.
7. Клокар Н.І., Цимбал О.І., Чубарук О.В. Концепція створення електронних навчально-методичних комплексів для обдарованих учнів // <http://www.kristti.com.ua>.
8. Крисюк С.В. Становлення та розвиток післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні/ 1917-1941р.р./ – К.: УПМККО, 1995. –174 с.
9. Кулюткин Ю.Н. Образование взрослых как проблема междисциплинарного исследования: педагогические кадры // Информационный бюлетень. – 1977. – № 10. – С. 50-51.
10. Тархан Л. З. Компетентнісний підхід до створення професійно-педагогічних програм підготовки інженерів-педагогів [електронний ресурс] / Л. З. Тархан // Доступ: <http://vuzlib.com/content/view/293/84/>.
11. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58-64.
12. Чернишов О. Упровадження компетентнісного підходу. [електронний ресурс] / О. Чернишов / Доступ: <http://osvita.ua/school/technol/641>.

Науменко Р.А.

к.пед.н., старший науковий співробітник,
начальник відділу державного управління та аналізу державної політики
Національної академії державного управління при Президентові України
м. Київ

E-mail: ran09@qip.ru

ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ ПОШУКУ РОЗВИТКУ ТА ПІДТРИМКИ ОБДАРОВАНОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

У статті приділено увагу практичним аспектам реалізації нормативно-правових документів щодо формування державної політики, спрямованої на підтримку обдарованої молоді в Україні. Показано значущість державної підтримки розвитку творчої молоді для формування інтелектуального потенціалу країни як загальнонаціональної проблеми.

Ключові слова: обдарована молодь, талановита молодь, інтелектуальний потенціал держави, система пошуку обдарованих дітей і молоді, державні заохочення.

В статье уделено внимание практическим аспектам реализации нормативно-правовых документов по формированию государственной политики, направленной на поддержку одаренной молодежи в Украине. Показано значимость государственной поддержки развития творческой молодежи для формирования интеллектуального потенциала страны как общенациональной проблемы.

Ключевые слова: одаренная молодежь, талантливая молодежь, интеллектуальный потенциал государства, система поиска одаренных детей и молодежи, государственные поощрения.

The article focus on the practical aspects of legal documents on public policy aimed at supporting talented young people in Ukraine. Shown the importance of state support for creative young people to form the intellectual potential as a national problem.

Key words: young gifted, talented young people, the intellectual potential of the

state, search engine gifted children and youth, government encouragement.

Постановка проблеми. Сучасний етап розбудови України вимагає створення прозорої, ефективної і відповідальної системи державного управління, здатної працювати з Президентом у синхронному режимі для забезпечення внутрішньополітичної стабільності, національної безпеки та конкурентоспроможності держави на світовому геополітичному та економічному просторі, подолання корупції, встановлення правових відносин між державою і бізнесом, реформування усіх сфер життя українського суспільства.

Аналіз досліджень та публікацій. На сьогодні в Україні вже сформовано розуміння важливості проблеми підтримки талановитої та обдарованої молоді як національної, про що свідчить зацікавленість органів влади різних рівнів, широких кіл громадськості, вчених в діяльності творчих об'єднань, малих академій наук на базі загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів. З метою створення механізму добору та залучення найбільш обдарованої молоді до впровадження у державі економічних та соціальних реформ. На часі створення системи пошуку та розвитку обдарованих дітей та молоді, які стануть надійним поповненням Президентського кадрового резерву «Нова еліта нації» – управлінців, менеджерів нової формації, які сміливо та виважено реагуватимуть на виклики часу [1].

В Україні державна підтримка обдарованих дітей та молоді активізувалася з прийняттям низки указів Президента України:

- «Про додаткові заходи щодо державної підтримки обдарованої молоді» № 612 від 24.04.2000 [2];
- Про гранти Президента України для обдарованої молоді від 2 серпня 2000 року № 945 [3];
- «Про програму роботи з обдарованою молоддю на 2001-2005 рр.» від 08 лют. 2001 № 78/2001 [4];
- «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» від 4 липня 2005 року № 1013/2005 [5];
- Про додаткові заходи щодо забезпечення виконання Національної програми "Діти України" на період до 2005 року від 24 січня 2001 року № 42/2001 [6];
- «Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні» від 20 березня 2008 року № 244 [7].

З прийняттям Концепції Державної цільової програми роботи з обдарованою молоддю на 2006-2010 роки, схваленої Кабінетом Міністрів України від 12 квітня 2006 р. № 202-р. [8], в усіх регіонах України повсюдно почалося впровадження цільової комплексної програми «Обдаровані діти». Вона реалізовувалась за трьома напрямками:

- «Інтелектуальний потенціал країни»;
- «Відродження духовності»;
- «Здорове покоління».

Формулювання цілей статті. Нашій державі надзвичайно потрібні молоді, порядні і висококваліфіковані управлінці-професіонали, спроможні мислити стратегічно, творчо, нестандартно, інноваційно і здатні прискорити започатковані в Україні реформи на шляху до європейського співтовариства за Програмою економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка,

ефективна влада».

Виклад основного матеріалу. Протягом останніх років Міністерством освіти і науки України, управліннями освітою обласних, міських та районних адміністрацій зроблено вагомі кроки щодо підтримки обдарованої молоді. Розпочалася розробка системи пошуку, відбору, творчого розвитку та психолого-педагогічної підтримки обдарованих дітей, талановитої молоді на трьох рівнях міському (районному), обласному та загальнодержавному.

Водночас на цій важливій ділянці освіти існують певні проблеми й труднощі. Вони викликані насамперед відсутністю системи виявлення й розвитку обдарованої молоді серед учнів, особливо сільських шкіл; нестачею сучасних програм і ефективних методик виявлення здібної та обдарованої молоді; низьким рівнем оснащення навчальних закладів телекомунікаційними засобами виходу до інформаційної мережі Internet, нерозуміння деякими керівниками того що увага до проблем обдарованої молоді не вичерпується періодом її навчання; як свідчить досвід, допомога потрібна і в період професійного самовизначення, подальшого творчого становлення.

На розв'язання цих проблем спрямована Державна цільова програма роботи з обдарованою молоддю на 2007-2010 роки [9], яка була розроблена Міністерством освіти і науки України на виконання Указу Президента України № 1013/2005 від 4.07.2005 р. «Про невідкладні заходи щодо функціонування та розвитку освіти в Україні».

Реалізація програми передбачається на двох рівнях: національному та регіональному. На національному передбачається: удосконалення нормативно-правової бази щодо підтримки обдарованої молоді, робота з громадськістю зі створення сприятливого середовища для розвитку та самореалізації обдарованої молоді; створення та систематичне поповнення банку даних «Обдарованість»; здійснення науково-методичного та психолого-педагогічного супроводу виявлення, відбору та підтримки обдарованої молоді; розроблення індивідуальних програм їх супроводу; пошук альтернативних шляхів ефективної реалізації творчих здібностей обдарованої молоді в усіх сферах життя; створення Української спеціалізованої школи-інтернату для інтелектуально обдарованих дітей як навчального закладу, координаційного центру з науково-методичної роботи відповідних обласних навчальних закладів, вирішення питання його розміщення; удосконалення професійної підготовки (перепідготовки) педагогічних працівників, зокрема щодо методологічних основ роботи з обдарованою молоддю; реалізація системи соціальної підтримки та заохочення обдарованої молоді.

На регіональному рівні Програма буде реалізовуватися шляхом створення республіканської в Автономній Республіці Крим, відповідних обласних, київської та Севастопольської міських програм, які передбачатимуть створення регіонального банку даних про обдаровану молодь; створення обласних спеціалізованих шкіл-інтернатів для інтелектуально обдарованих дітей, розширення мережі гімназій, ліцеїв, колегіумів, навчальних закладів з поглибленим вивченням профільних предметів; запровадження сучасних методик виявлення, навчання, виховання та соціально-педагогічної підтримки обдарованої молоді; забезпечення ефективної діяльності загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів з метою створення умов для розвитку особистості та вироблення в неї самобутніх професійних якостей;

розширення системи підготовки (перепідготовки) педагогічних працівників, які працюють з обдарованою молоддю; популяризація здобутків обдарованої молоді, кращого педагогічного досвіду роботи з обдарованою молоддю; сприяння підвищенню кваліфікації педагогічних працівників з питань роботи з обдарованою молоддю; створення дієвої системи стимулювання обдарованої молоді та її наставників.

Створюються банки даних обдарованих дітей на відповідних рівнях. Вони щорічно оновлюються, завдяки чому постійно відстежуються успіхи обдарованих дітей, забезпечується індивідуальна робота з ними. Що стосується державного рівня, то це є найвідповідальнішою ланкою управління освітньою системою і потребує перебудови усієї системи освіти й виховання обдарованої молоді.

Забезпечуючи створення умов для рівного доступу молоді до якісної освіти щодо максимального розвитку талантів, обдарувань, здібностей особистості, розробляється особистісно орієнтована модель освітнього простору позашкільного закладу. Посилюється підхід до рівного доступу до якісної освіти й створення цільових комплексних програм для різних категорій дітей, включаючи обдарованих та дітей з особливими потребами, для яких у позашкільних закладах розробляються комплекти творчих завдань.

Для задоволення інтелектуальних запитів учнів виникла й розвивається мережа закладів нового типу: гімназії, ліцеї, навчально-виховні комплекси, колегіуми, спеціалізовані школи, школи з поглибленим вивченням предметів та школи з профільним навчанням. Це дозволяє надавати знання, вищі за державний стандарт майже чверті дітей шкільного віку.

З ініціативи управлінь освіти для найбільш обдарованих на рівні міст, районів, областей створюються багатопрофільні ліцеї, на базі позашкільних закладів функціонують обласні очно-заочні та дистанційні школи, діють обласні консультативні пункти, де поглиблюють свої знання здібні учні з різних куточків регіону і області.

З метою виявлення і підтримки обдарованої учнівської молоді, примноження інтелектуального потенціалу держави, підготовки наукової зміни Міністерство освіти і науки України, управління освіти і науки на місцях щорічно проводять Всеукраїнський конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України, в якому беруть участь десятки тисяч юних дослідників. Це своєрідний підсумок роботи територіальних відділень МАН, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів, які залучають до наукових досліджень щорічно десятки тисяч талановитих дітей, формують їх науковий світогляд, навчають ставити мету, досягати її та самостійно приймати рішення.

Державні позашкільні навчальні заклади, такі як: Мала академія наук учнівської молоді, Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді, Український державний центр позашкільної освіти, Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді проводять III етап Всеукраїнського конкурсу-захисту. За даними Міністерства освіти і науки України щороку близько 3 млн. школярів (60 відсотків від загальної кількості) залучаються до участі у Всеукраїнських учнівських олімпіадах, які проводяться з 15 предметів, що вивчаються у загальноосвітніх навчальних закладах. Школярі змагаються в особистій першості, виявляють самобутні таланти, нестандартні підходи до розв'язання творчих завдань

і вміння застосовувати набуті знання.

Міністерство освіти і науки України, Національний еколого-натуралістичний центр (далі - НЕНЦ) учнівської молоді та Позашкільний навчальний заклад Мала академія наук учнівської молоді на базі НЕНЦ у березні-квітні 2009 року з метою духовного, творчого, інтелектуального розвитку дітей України, створення умов для формування інтелектуального потенціалу нації, виявлення та підтримки обдарованої учнівської молоді, залучення її до науково-дослідницької та експериментальної роботи провели III етап Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН відділення Біології, екології, хімії, аграрних наук і наук про людину. У роботі одинадцять секцій взяло участь 256 учнів. За кількістю призових місць серед переможців особливо відзначилися такі області України: Харківська – 11, Запорізька – 9, Волинська – 8, Закарпатська область та Автономна Республіка Крим – по 7 призових місць. Право участі в фінальному змаганні конкурсу за рішенням журі отримали 13 старшокласників – серед індивідуальних проектів та 7 учнів серед командних проектів.

В Україні створено потужну систему відбору та підготовки учнів до міжнародних учнівських олімпіад. До цієї роботи залучаються науковці, вчителі студенти, аспіранти, докторанти. Дослідження проводяться як на базі середніх загальноосвітніх навчальних закладів, так і в лабораторіях університетів, науково-дослідних інститутів та ін. Свідченням високого наукового рівня олімпіадного руху України є досягнення національних учнівських команд у міжнародних олімпіадах з математики, фізики, хімії, біології, екології та інформатики. За 14 років 361 учасник виборів 295 медалей (49 золотих, 115 срібних, 131 бронзову) і 19 почесних грамот. Зокрема, у міжнародних змаганнях 2006 року 26 учнів з України здобули 25 нагород, із них 24 медалі різного ґатунку (4 золоті, 10 срібних, 10 бронзових) та 1 почесну грамоту.

Щороку українські школярі блискуче виступають у Міжнародній Менделєєвській олімпіаді з хімії. Таким був виступ команди юних хіміків у травні 2007 року в Мінську (республіка Білорусь), де 11 наших учнів отримали 1 золоту медаль, 3 срібні, 4 бронзові, посівши II-е командне місце серед 16-ти країн-учасниць. Проте, слід зазначити, що є ще невикористані резерви у підготовці дітей до міжнародних олімпіад, а саме: забезпечення експериментальної складової відбірково-тренувальних зборів.

Вже кілька років поспіль (2004-2013 рр.) Україна бере участь у Міжнародному конкурсі науково-технічної творчості школярів «Intel – Еко Україна – 2009». Україна вперше виступила повноправною країною-учасницею Intel ISEF з 2004 р., після афіліації національного конкурсу під назвою Intel-Еко Україна. Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді (НЕНЦ) Міністерства освіти і науки України у 2004-2007 рр. виступав у ролі установи-організатора конкурсу Intel в Україні, як позашкільна установа, що проводить навчально-виховну, методичну і науково-дослідну роботу в області біологічної, екологічної, аграрної освіти учнівської молоді.

Результати участі української делегації у 56-му – 60-му міжнародних фіналах конкурсу Intel ISEF-2005 (м. Фінікс, Аризона, США); Intel ISEF-2006 (м. Індіанаполіс, штат Індіана, США); Intel ISEF-2007 (м. Альбукерке штат Нью-Мексико, США); Intel

ISEF-2009 (м. Рено штат Невада, США) виявилися досить вагомими: 2005 р. – III призове місце у категорії "комп'ютерні науки" та спеціальний приз NASA; 2006 р. – IV призове місце у категорії "хімія" та спеціальна відзнака і перша премія Міжнародного почесного науково-технічного товариства Sigma xi за проект, що представляє міждисциплінарні аспекти наукових та технічних досліджень (командний проект); 2007 р. – 1) спеціальна відзнака Асоціації обчислювальної техніки (Association for Computing Machinery) та диплом і приз 2) спеціальна відзнака Американського геологічного товариства (The Geological Society of America), диплом і премія за актуальний та оригінальний екологічний проект, спрямований на вирішення проблеми отримання прісної води шляхом конденсації з атмосферного повітря (командний проект); 2009 р. – III призове місце та три спеціальні нагороди. Починаючи з 2010 р. Україна виступає повноправною країною-учасницею INFOMATRIX (міжнародний конкурс комп'ютерних проектів). Після проведення національного етапу НЕНЦ виступає у якості організатора національного етапу в Україні. За результатами Міжнародного конкурсу комп'ютерних проектів серед учнівської та студентської молоді 20 країн світу. «INFOMATRIX - 2011», який проходив у Бухаресті (Румунія), – команда з України виборола 1 золоту, 1 срібну медалі та 3 заохочувальні бронзові медалі.

Переможці конкурсу Intel Еко-Україна 2013 отримали право представляти Україну на Міжнародному конкурсі I-SWEEP 2013 (8-13 травня 2013 р., м. Хьюстон, штат Техас, США) та спеціальні премії від Благодійного Президентського фонду "Україна".

З метою створення оптимальних умов для розвитку творчого потенціалу нової генерації українського народу на базі НЕНЦ працюють творчі об'єднання вищого рівня: Всеукраїнська заочна біологічна школа, наукове товариство учнів "Ерудит", Природничий ліцей. Творчі учнівські об'єднання вищого рівня Центру беруть участь у реалізації науково-освітніх проектів, програм.

Серед інтелектуальних змагань зростає популярність Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії. Аналіз учнівських робіт, представлених на конкурс, свідчить про те, що поліпшується їх якість, розширюються галузі знань, за якими проводяться дослідження. Поступово зростає кількість учнів – учасників конкурсу загальноосвітніх закладів сільської місцевості. Найпопулярнішими напрямками серед учнівської молоді є секції відділень філології та мистецтвознавства, історико-географічного та хіміко-біологічного. Масовими є також відділення фізико-математичного, економічного напрямку, обчислювальної техніки та програмування.

Мала академія наук (МАН) започаткувала та реалізує проекти, спрямовані на створення додаткових можливостей для навчання талановитих дітей, які бажають займатися науково-дослідницькою роботою. Це Всеукраїнський конкурс наукових розробок на замовлення провідних підприємств, конкурси науково-дослідницьких робіт з тих галузей науки, які мають дефіцит молодих наукових кадрів. Також розпочала діяльність Вища школа Малої академії наук України з метою забезпечення умов для наукових досліджень тих дітей які вже мають гарний рівень підготовки і певні досягнення з тих чи інших галузей науки.

Важливе значення для відбору та творчого розвитку обдарованих дітей

відіграють започатковані ще у 2007-2008 навчальному році Міністерством освіти і науки України цікаві проекти для школярів сільської місцевості, де немає потужної наукової школи. Одним із таких є проект «Віртуальна школа МАН», який спрямований на забезпечення on-line обміну інформацією між учнями старших класів, вчителями та викладачами за програмою навчання у МАН, а також on-line доступу до бібліотечних ресурсів. Важливою особливістю таких інтелектуальних конкурсів є те, що в них беруть участь різні вікові категорії дітей. Це дає можливість вибудувати цілісну систему роботи з обдарованою молоддю.

З метою державної підтримки переможців всеукраїнських та міжнародних учнівських олімпіад виділено стипендії Президента України, Кабінету Міністрів України. На державному рівні розроблено систему пільг, якою передбачено зарахування обдарованих дітей до вищих навчальних закладів без вступних випробувань за напрямом підготовки (спеціальності), де профілюючим є предмет, з якого вони змагалися, а їх педагоги-наставники відзначаються державними нагородами та іншими заохочувальними подарунками.

Варто зазначити, що держава виявляє увагу й до організації всесвітніх олімпіад для обдарованих дітей і молоді. Наприклад, цього року Всесвітня олімпіада з робототехніки (WRO) проходила у столиці Малайзії, місті Куала-Лумпур. Під час олімпіади діти продемонстрували свої знання та вміння з конструювання та програмування роботів LEGO® MINDSTORMS® NXT. Наша країна вчетверте приймає участь в цих престижних змаганнях. Україну представляли п'ять команди у різних лігах:

У квітні 2013 року в Київському Палаці Спорту відбувся ювілейний V Всеукраїнський фестиваль «Robotica-2013» – наймасштабніша подія року у сфері науки, техніки та освіти.

Однією з головних подій фестивалю було змагання на звання кращого робототехніка України. За нього боролися 235 школярів у трьох вікових лігах. Тема цьогорічної Всеукраїнської Олімпіади з робототехніки: «Збереження світової культурної спадщини», в рамках якої команди продемонстрували свої досягнення в конструюванні і програмуванні роботів.

До фестивалю «Robotica-2013» цього року приєдналася наукова олімпіада FirstLegoLeague (FLL), яка збирає щорічно близько 12000 дітей усього світу. Тема олімпіади FLL в цього року: «Літні люди». Команди - учасники досліджували проблеми літніх людей і пропонували свої рішення, у тому числі і за допомогою роботів.

Всеукраїнська олімпіада з робототехніки є відбірковим етапом на світові олімпіади FIRST LEGO League (FLL) і World Robot Olympiad (WRO) - її переможці зможуть представити Україну на міжнародних аренах.

Водночас, є проблеми, розв'язання яких пов'язане з вирішенням питань на державному рівні, а саме: посилення матеріально-технічного забезпечення закладів, які готують дітей до подальшої наукової роботи, створення умов для тісної співпраці з ВНЗ та галузевими інститутами НАН України, поліпшення роботи інститутів післядипломної освіти щодо розробки науково-методичного забезпечення.

Висновки та перспективи. Виходячи з існуючих проблем, вагомими, соціально значущими пріоритетами державної політики щодо удосконалення механізмів підтримки обдарованої молоді визначено:

- спрямованість на вжиття комплексних заходів із залучення дітей і молоді до наукових досліджень через систему позашкільної освіти;
- створення інноваційних індивідуальних програм психолого-педагогічного супроводу;
- державні заохочення (фінансова та стипендіальна підтримка талановитих і обдарованих дітей та молоді, які є активними учасниками регіональних Всеукраїнських та міжнародних конкурсів, олімпіад, учнівських та студентських наукових конференцій);
- модернізація технологій роботи з обдарованими дітьми у позашкільних закладах, спрямованих у площину цінностей особистісного розвитку, освоєння молоддю ключових життєвих компетентностей;
- оптимізація діяльності відповідних державних інститутів та механізмів у створенні національної системи пошуку, відбору, творчого розвитку та психолого-педагогічної підтримки обдарованих дітей і талановитої молоді;
- визначення навчальних закладів для підготовки, перепідготовки осіб, зарахованих до Президентського кадрового резерву;
- розробка механізмів державного стимулювання меценатства щодо підтримки й розвитку обдарованої і талановитої молоді;
- забезпечення скоординованої діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, навчальних закладів і громадських організацій з розвитку обдарованої молоді.

Подальші дослідження означеної проблематики потребують глибокого теоретичного аналізу процедур оцінювання діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо виконання законодавства України про освіту стосовно забезпечення формування інтелектуального потенціалу нації шляхом створення оптимальних умов для виявлення та самореалізації обдарованої молоді і надання їй підтримки в розвитку творчого потенціалу.

Список літератури

1. Про робочу групу з підготовки пропозицій щодо утворення Президентського кадрового резерву «Нова еліта нації»: Розпорядження Президента України від 23 лип. 2010 р. № 1017/2010-рп [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/12064.html>.
2. Про додаткові заходи щодо державної підтримки обдарованої молоді: Указ Президента України від 24 квіт. 2000 № 612 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=612%2F2000>
3. Про гранти Президента України для обдарованої молоді : Указ Президента України від 2 серп. 2000 р. № 945 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=945%2F2000>
4. Про програму роботи з обдарованою молоддю на 2001-2005 рр.: Указ Президента України від 08 лют. 2001 № 78/2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=78%2F2001>

5. Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні: Указ Президента України від 4 лип. 2005 р. № 1013/2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1013%2F2005
6. Про додаткові заходи щодо забезпечення виконання Національної програми "Діти України" на період до 2005 року : Указ Президента України від 24 січ. 2001 р. № 42/2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=42%2F2001>
7. Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні: Указ Президента України від 20 берез. 2008 р. № 244 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=244%2F2008>
8. Концепція Державної цільової програми роботи з обдарованою молоддю на 2006-2010 роки: Розпорядження КМУ від 12 квіт. 2006 р. № 202-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=202-2006-%F0>
9. Державна цільова програма роботи з обдарованою молоддю на 2007-2010 роки: Постанова КМУ України від 8 серп. 2007 р. № 1016 <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1016-2007-%EF>.
10. Про проведення у 2013 році в Україні Року дитячої творчості / Указ Президента України № 756/2012 від 28 груд. 2012 р. // Офіційний вісник Президента України, 2013, № 1 (03.01.2013), ст. 12.

